

subverzivac

Povremenik za nove emancipacijske borbe • broj 05 • Zagreb • svibanj 2015. • besplatan primjerak

www.subversivefestival.com

8. SUBVERSIVE FILM FESTIVAL: Dokumentarna konkurencija / Igrana konkurencija / Kratka konkurencija / Hommage (Aleksej German) / Film esej / Film filozofija / Femi punk / Masterclass (Joshua Oppenheimer) ...

SUBVERSIVE FORUM/KONFERENCIJA: Vandana Shiva, Richard Seymour, Lise Vogel, Steve Keen, Wang Hui, Vivek Chibber, Ugo Mattei, Rastko Močnik, Ska Keller, Bhaskar Sunkara, Yiannis Bournous (SIRIZA), Zoltan Pogatsa, Pablo Bustinduy (PODEMOS), Luka Mesec (IDS), Boris Dittrich, Kumi Naidoo, Asad Rehman, Jan Spiewak, Edouard Gaudot, Luminita Dejeu, Artan Sadiku...

ŠKOLA SUVREMENE HUMANISTIKE: Ursula Huws, Primož Krašovec, Marko Kovačić, Richard Seymour, Antun Vujić, Renato Stanković, Jelena Milić, Dinko Kreho, Jernej Kaluža, Bhaskar Sunkara...

SUBVERSIVE/PEN, SUB.ART.CAFE'15, SAJAM ANGAŽIRANE KNJIŽEVNOSTI/ POEZIJA & SUBVERZIJA: TJ Dema - Tjawangwa Dema, Alja Adam, Bei Ling, Senadin Musabegović, Tanja Bakić...

Wild Dreamer

Svečana dodjela nagrada za najbolji igrani, dokumentarni i kratkometražni film, te posebna nagrada **Joshui Oppenheimeru**
Utorak, 12. svibnja u 18.45,
Kino Europa

8. Subversive Festival

3.-16. svibnja 2015. ★ kino Europa

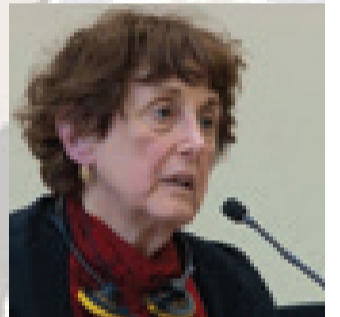
★ Art-kino Grič ★ kino Tuškanac ★ ALU ★ KIC

Wang Hui
Kina na početku i kraju svog 20. stoljeća

Vivek Chibber
Postkolonijalna teorija i 'realno postojeći kapitalizam'

Lise Vogel
Marksizam i podčinjavanje žena

Steve Keen
Privatni dug i ekonomska stagnacija

Vandana Shiva
Zemljina demokracija

Prostori emancipacije: Mikropolitike pobune

Taksi
Džafar Panahi, Iran, 2015., 82'

Teško je biti Bog
Aleksej German, Rusija, 2013., 170'

Über die Jahre
Nikolaus Geyrhalter, 2015., 188'

Prostori emancipacije: mikropolitike i pobune

Bernard Koludrović

Postoji historijski trenutak kada je moguće mijenjati pravila igre, kada su stara pravila okoštala i postala nepropusna za razvoj sadržaja. Postoji historijski trenutak kada se svi dionici mogu složiti kako treba napustiti postojeća pravila jer nikome ne koriste – ni igračima ni igri. Ali postoji i historijski trenutak kada se pravila moraju mijenjati jer je igra namještena! Opetovana nemogućnost uspostave socijalne jednakosti u postojećoj ekonomskoj strukturi pokazatelj je namještenih igre i njezine uloge u održavanju i obnavljanju sustava.

Nakon uspostave mario-netske vlasti u Iraku 2003 godine Sjedinjene Američke Države prisilile su Njemačku na otpisivanje 80 posto iračkog duga – 1,92 milijarde dolara Smanjenje vanjskog duga i prateće rasterećenje državnog proračuna poslužilo je kao poluga kojom se prihod trgovine naftom prelio u natječaj za obnovu zemlje – na kojima su redom američke kompanije dobivale plodne ugovore. Da-

nas je Grčka prisiljena servisirati vanjski dug novim zaduživanjem jer pored tucet aerodroma i dijela komunalnih usluga, ne postoji sektor koji bi privukao strane eksploatatore. Medijski atraktivna situacija odnosa Trojke i grčke vlade premijera Aleksisa Tsiprasa primjer je koliko je nemoguće provoditi samostalnu nacionalnu ekonomsku politiku koja je dobila legitimitet na parlamentarnim izborima. Nadnacionalne organizacije – političke i ekonomske – provode politiku vlastite samoodrživosti pod krinkom sanacije ostataka nefunkcionalnih oblika socijalne države, čime se izravno zadire u suverenost naroda i temelje demokratskog društva. Najbolji primjer ovakvih pritisaka su nametnute mjere štednje, koje su devastirale ostatke europske srednje klase i radništvo, te potpuni izostanak informirane javne rasprava o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (TTIP).

Destabilizacija Ukrajine, nova eskalacija šijitsko-sunitskog sukoba i jačanje cionističke (radikalne) desnice re-izborom premijera Benjamina Netanyahua pokazatelji su ka-

ko više ne možemo tako jednostavno govoriti o suverenitetu naroda i njegovoj funkciji kolektivnog političkog subjekta. Stanje na terenu pokazatelj je kako moramo nanovo promišljati i zaoštriti ostavštinu francuske revolucije – ne kao njezinu kritiku, već kako prilagodbu radi jačanja demokratskih principa. U navedenim slučajevima temelj sukoba je nemogućnost pregovaranja i uspostave konsenzusa – tvrdolinijaška obrana političkih pozicija je isključila demokraciju kao funkcionalno uređenje jer ne prepoznaje su-narodnjake druge vjere ili ideološkog usmjerenja ravnopravnim članovima društva.

Ne moramo se maknuti iz vlastita dvorišta da prepoznamo tendencije koje se temelje na identičnom nerazumijevanju demokracije. Svaka opozicija koja legitimno izabranu parlamentarnu većinu i vladu proglašava nenarodnom uništava temelj demokracije radi vlastite političke i karijerne pohlepe. Govoriti o jačanju fašističkih elemenata možda je preuranjeno i pomalo naivno gledajući utjecaj nadnacionalnih afilijacija, no ignoriranje ovakvog napada na temelje demokracije otvara vrata jačanju stvarnih fašističkih političkih aktera i pravog građanskog rata. Što se drugo može očekivati od države u kojoj se ne zna razlika između rekreativnog kampiranja i rušenja demokratski izabrane vlasti.

Onog trenutak kada smo izgubili vjeru u mogućnost konsenzusa izgubili smo bitku za demokraciju i mogućnost otpora međunarodnim političkim i ekonomskim imperijalistima. Zadnji otpor velikim igračima i namještenoj igri nalazi se u svakodneviću koju zajedno dijelimo i u kojoj zajedno preživljavamo. Upravo u mikropolitikim praksama i manjim ili većim pobunama prepoznajemo iskru koja može potpuniti promjenu ovog otuđenog ekonomskog i političkog sustava. Njihov zajednički nazivnik je nepravda, ali borba se može dobiti samo ako uspostavimo i konsenzus oko zajedničkih ciljeva. Zbog toga Subversive festival i ove godine želi otvoriti rasprave među različitim političkim akterima „s terena“ i povezati ih sa suvremenim teorijskim stremljenjima kako bismo još glasnije poslali poruku kako je došlo vrijeme promjene igre!

Ove teme fokus su ovogodišnje Subversive konferencije, koju otvaramo s panelom o novoj Internacionali, odnosno o parlamentarnom pozicioniranju lijevih stranaka koje napuštaju okoštalo socijaldemokracije koja je u 20. stoljeću preuzela predstavništvo i iznevjerila radništvo i ideale socijalne jednakosti. Zajedničko djelovanje na nadnacionalnoj razini treba biti cilj ovih stranaka jer smo odabrali suživot u Europskoj uniji, u kojoj ujedinjeno u različitim možemo biti samo ako se različitim ne uspostavlja ekonomskom eksploatacijom podređenih. Krajnji domet ne smije stati na europskim granicama već moramo sudjelovati u raspravama o demokratskim promjenama i drugdje u svijetu, stoga u preostalom dijelu otvaramo prostor raspravama o stanju u Ukrajini, na Bliskom istoku, u Kini i Indiji.

Između ostaloga prepoznajemo trend jačanja zelenih stranaka i uvođenju pitanja zaštite okoliša u javne rasprave. Sve je veći broj ljudi osvjestio važnosti odgovornijeg ponašanja, no pored te ohrabrujuće činjenice moramo raditi na povezivanju ekološke i klasne osviještenosti, kao i mogućnostima zajedničkog djelovanja. Radi toga ove godine otvaramo veći prostor „zelenim“ temama kao prostoru emancipacije, ali i pobune.

Ta je poveznica vidljiva i u ovogodišnjem Subversive Forumu kojeg otvaramo okruglim stolom o mogućnostima političkog približavanja novih lijevih i zelenih stranaka u Hrvatskoj te okruglim stolom o prostorima koji otvaraju mogućnosti drugačije, nove društvenosti. U nastavku programa otvorit ćemo prostor raspravama o financijalizaciji, TTIP-u i posljedicama sukoba kao globalnim problemima, ali ćemo propitivati i drugačije oblike poduzetništva, upravljanja i energetske učinkovitosti kroz lokalno fokusirane rasprave.

Ovogodišnja Škola suvremene humanistike, koju provodimo u partnerstvu s Akademijom likovne umjetnosti u Zagrebu, otvara pitanja o stanju kulturne politike danas, ali i pokušava kroz radionice sa studentima prepoznati neke nove modele kojima bi se kulturne politike mogle koristiti za korigiranje socijalnih nejednakosti. Jedan od problema koji se preklapa s temom je i pitanje kulturnih djelatnika i prekarnih okolnosti njihovog rada te ćemo ga pokušati opisati u kontekstu kontinuiranog smanjenja proračuna za kulturu.

Kao i prethodnih godina, nastavljamo s književnim programom Sub.Art.Cafe s temom Prekarizacija. Pluto&biro&kleptokracija. Pored toga, u suradnji s Hrvat-

Ne propustite!

OKRUGLI STOL

Nova Internacionala

Sudjeluju: Yiannis Bournous (Siriza), Pablo Bustinduy (Podemos), Luka Mesec (Inicijativa za demokratski socijalizam), Marko Milošević (Radnička fronta)
Moderira: Goran Matić (Radnička fronta, Pilula)
Kino Europa / nedjelja / 10. svibnja / 19.00 – 21.00

Godine 1990., padom starih birokratskih realsocijalističkih režima sa svim svojim manama, konačnom pobjedom neobuzdanog kapitalizma i kapital-parlamentarizma, i ushićenim povicima o “kraju povijesti”, sve nade za bolji svijet činile su se izgubljene. No iskra otpora je ostala – 1994. s neozapatističkim pokretom, krajem 90-ih s novim antiglobalizacijskim pokretom u Seattleu i drugdje, i proglasom na Svjetskom socijalnom forumu 2000. kako je “drugačiji svijet moguć”, kao i usponom crvenog (ili bar ružičastog) vala u Južnoj Americi. I onda se svijet zatresao s početkom velike ekonomske krize 2008. godine – na nekoliko tjedana ideološka jezgra srednjostrujaškog “zdravog razuma” činila se uzdrmanom, i Karl Marx ponovno je bio na svim naslovnica. Međutim svjetski moćnici ubrzo su se vratili – krizu neoliberalnog kapitalizma iskoristili su kao šok za uvođenje novih neoliberalnih mjera po cijelom svijetu.

No nakon toga dolazi 2011. (repriza 1968., po Immanuelu Wallersteinu) i uzlet antisistemskih pokreta širom planeta – od Zagreba do New Yorka. Arapsko proljeće (u kojem je revolucija pojela svoju djecu svugdje osim u sirijskoj Rojavi), Indignadosi, Syntagma, Occupy Wall Street... Iako, kao što je Mike Davis rekao 2011.: “Zastrašujuće je dug put samo da bismo dostigli početnu točku prijašnjih pokušaja da se izgradi drugačiji svijet. Ali nova generacija je barem započela to putovanje”. Nakon inicijalne horizontalne faze 2011. taj je put sada ušao u novu fazu s fantastičnim uzletom Podemos 2014./15., i pobjedom Sirize na izborima 2015. Internacionalna solidarnost snaga nove ljevice sada je bitnija nego ikad prije zato što promjena odozdo, kao i globalni kapital, mora biti internacionalna. Danas je više nego ikad – vrijeme je za novu Internacionalu!

skim P.E.N. centrom, kroz par ćemo dana raspravljati o odnosu subverzije i poezije, tj. postoji li danas subverzija u poeziji i što ju čini živom i djelotvornom.

Ispod površine sustava iz dana u dan izviru maleni pokušaji promjene, no redom bivaju asimilirani i gubi se njihov revolucionarni potencijal. Došlo je vrijeme kada odbijamo igrati po pravilima igre i učinit ćemo sve što je u našoj moći kako i ove ideje, pokreti i inovacije ne bi postale samo jedan u nizu kotačića prilagodljivog pogona neoliberalnog kapitalizma. To je odgovornost svih nas. ★

Ne propustite!

TRIBINA

Zelene stranke na jugoistoku Europe

Sudjeluju: Mirela Holy (ORaH, Hrvatska), Dennis Gratz (Naša stranka, BiH), Darko Pajović (Pozitivna Crna Gora, Crna Gora), Ivan Karić (Zeleni Srbije, Srbija), Kostas Loukeris (Ecologist Greens, Grčka)

Moderira: Nataša Beširević

Kino Europa / nedjelja / 10. svibnja / 21.00 – 23.00

Nadmetanje političkih stranaka ključni je element demokratizacije postkomunističkih država. Način na koji su političke stranke dolazile na vlast nakon pada komunizma, djelovanje demokratske opozicije, reforma bivše socijalističke stranke u modernu socijaldemokratsku stranku samo su neki od elemenata koji su bitno utjecali na politički život u bivšim komunističkim državama. Političko nadmetanje čini razliku između korumpiranih, klijenalističkih i autokratskih tendencija u društvu čiji se efekti onda prelijevaju i na ostale segmente društva. Tko se u prvih 10 godina tranzicije izmjenjivao na vlasti, utjecalo je na demokraciju društva i daljnje prilagođavanje europskim standardima u desetljećima koja su uslijedila.

I dok je Srednju i Istočnu Europu uglavnom mimoišao val autokratskih političkih stranaka, prvodesetljeće tranzicije u svim državama jugoistoka Europe obilježeno je u većoj ili manjoj mjeri autokratskim tendencijama vladajućih političkih stranaka, što i danas utječe na politički život u tim zemljama. No može li drugačije, postoji li na jugoistoku mogućnost razvijanja novih stranaka usmjerenih na prioritete 21. stoljeća? Dolazi li vrijeme novih stranaka ili je jugoistočna Europa zapela u obrascima vodećih stranaka 1990-ih? Je li u ovoj regiji moguće postići “zelenu” političku alternativu?

Predstavljamo goste:

Lise Vogel

Lise Vogel je veteranka američkog pokreta za građanska prava i pokretâ za oslobođenje žena iz 1960-ih, koja trenutno drži status emerituse profesorice iz sociologije na Sveučilištu Rider (NJ). Tijekom ranije karijere povjesničarke umjetnosti, Vogel je predavala na Sveučilištu Brown i MIT-u, objavila je knjigu *The Colum of Antoninus Pius (Stupovi Antonija Pija)*, Harvard University Press, 1973.), kao i više drugih članaka u tom polju. Također, sudjelovala je u ranom razvoju feminističkog obrazovanja i nastave, kako iz povijesti umjetnosti, tako i iz ženske povijesti. Trenutno piše svoje memoare.

- * Ovaj rad nastao je u srpnju 1994. godine kao izlaganje na sastancima Konferencije socijalističkih ekonomista u Leedsu, u Engleskoj. Zahvaljujem Filio Diamante na pozivu, mojim kpanelistima, kao i publici na živahnoj raspravi. U pripremanju ovoga teksta za objavljivanje od velike su mi pomoći bili komentari Christine Di Stefano, kao i brojnih drugih anonimnih recenzentâ s obje strane Atlantika. Dugujem posebnu zahvalnost kolegi Jamesu Dickinsonu, čija su detaljna zapažanja i sondirajuća pitanja, kao i uvijek, bila od neprocjenjive važnosti.
- 01 Na drugome mjestu, Marx je prepoznao da je takav rad uvjet za ukupnu socijalnu reprodukciju.
 - 02 Na ovoj razini apstrakcije koristim izraz *radnička klasa* kao oznaku za sve one bez vlasništva, u smislu da ne posjeduju sredstva za proizvodnju. Danas je većina stanovništva u Sjedinjenim Državama, ali i drugdje, u ovom smislu radnička klasa, zbog čega je nužno da se u manje apstraktnim kontekstima razmotri stratifikacija kućanstava po zanimanju, obrazovanju, prihodu itd.
 - 03 Oko pitanja ima li kućanski rad ili nema vrijednost u marksističkom smislu riječi – pokrenuta je zasebna mini rasprava unutar teorijskog opusa članica pokreta oslobođenja žena. Po mome mišljenju, on nema vrijednost u marksističkom smislu riječi. Za obrazloženje te perspektive, vidi Smith 1978.
 - 04 Ova rasprava, koja pojašnjava, ali ne mijenja moju raniju tvrdnju (Vogel 1983), sada mi se čini manje uvjerljivom. Međutim jasno je da se – neovisno je li kućanski rad konceptualiziran kao komponenta potrebnog rada ili ne – u konačnici mora pronaći neki način da ga se teoretizira unutar marksističke političke ekonomije.
 - 05 Nona Glazer (1987) raspravlja o "prijenosu rada" kao važnoj kontratendenciji smanjenju kućanskog rada u 20. stoljeću. Prijenos rada događa se kada se rad koji su prethodno obavljali trgovci transferira na kupce u samoposluzi te se tako povećava kućanski rad. Martha Giménez (1990) inkorporira Glazeričin prijenos rada u svoju raspravu o četiri distinktnne vrste kućanskog rada. Iako su različiti mehanizmi prijenosa rada značajni, sumnjam da proturječe dugoročnim tendencijama smanjivanja ukupne količine kućanskog rada obavljenog u kućanstvima.
 - 06 Ova analiza kućanskog rada kao ključne komponente reprodukcije radne snage svoj empirijski pandan ima u načinu na koji su se studije o radničkoj klasi promijenile u posljednja tri desetljeća. Umjesto da se fokusiraju samo na radnike i njihove sindikate, brojni znanstvenici šire perspektivu kada promatraju kućanstva radničke klase i zajednice, promatrajući ih kao odgajatelje, održavatelje i zamjenjivače radne snage. Vidi Sacks 1989; Glucksmann 1990.

Ne propustite!

PREDAVANJE

Marksizam i podčinjavanje žena: prema unitarnoj teoriji

Kino Europa / utorak / 12. svibnja / 21.00 – 23.00

U ovom ću predavanju govoriti o svojoj knjizi *Marxism and the Oppression of Women: Toward a Unitary Theory (Marksizam i podčinjavanje žena: prema unitarnoj teoriji)*, prvi put objavljenoj 1983. godine, a potom u revidiranom obliku 2013. godine.

Izvorna knjiga zamišljena je kao intervencija u tada aktualnim raspravama među socijalističkim feministkinjama. Suprotstavila su se dva teorijska pristupa koja analiziraju podčinjenosti žena. Jedan, označen kao pristup „dualni sustavi” i popularan među socijalističkim feministkinjama, zalagao se za promatranje spola i klase kao distinktivnih (ili barem autonomnih) sustava. Drugi, koji sam imenovala „društvena reprodukcija”, nastojao je smjestiti žensku podčinjenost izravno unutar marksističkog razumijevanja funkcioniranja kapitalizma.

Do trenutka kada je knjiga *Marxism and the Oppression of Women* objavljena, većina se društvenih pokreta iz prethodnih desetljeća nalazila u opadanju. Ženski pokret je opstao, no uvelike kroz liberalno-feminističku apropijaciju, sve više internaliziran te često kooptiran. Napori da se marksizam i feminizam ujedine nikada u potpunosti nisu napušteni, međutim sveli su se na iznimno malen broj glasova.

Trideset godina nakon izvornog objavljivanja, objavljeno je reizdanje knjige *Marxism and the Oppression of Women* (2013.). Uz izvorni tekst, ova verzija sadrži novi uvod koji su napisali Susan Ferguson i David McNally, kao i moj dodatni članak, prvi put objavljen 2000. godine. Zanimljivo, ali čini se da mnogi novi čitači i interpretatori knjige daju prednost teoretiziranju o društvenoj reprodukciji naspram perspektive o dualnim sustavima.

U svojoj ću se prezentaciji najprije osvrnuti na povijesni, teorijski, politički, i osobni kontekst izvorne knjige, te pružiti pregled glavnih argumenata kojima se knjiga bavi. Potom ću sagledati neke od pouka koje mogu biti korisne za razvoj teorije i prakse koja je istodobno feministička i marksistička.

Još jednom o kućanskom radu*

(...)
Marxov prikaz odnosa između potrebnog rada i viška rada unutar radnog dana predivan je u svojoj jasnoći. Istovremeno usredotočenost tog prikaza na pojedinog radnika nužno isključuje razmatranje svih vrsta dodatnog rada koje osiguravaju ne samo održavanje i zamjenu radnika već i održavanje njegove porodice i zajednice, kao i radništva općenito.⁰¹ To što su ti različiti procesi, barem u ovome dijelu, izostali iz Marxova izlaganja, posljedica je specifične društvene organizacije kapitalizma. Naime ni u jednom drugom načinu proizvodnje zahtjevi poput reprodukcije svakodnevne i generacijske zamjene nisu toliko prostorno, vremenski i institucionalno izolirani od sfere proizvodnje. Kroz svoj koncept “individualne potrošnje” Marx uvažava da kapitalizam omogućava da život izvan posla bude radikalno drugačijeg karaktera od najamnog rada. Do individualne potrošnje dolazi kada “radnik pretvori novac kojim je plaćen za svoju radnu snagu u sredstva za uzdržavanje” (Marx 1971, 536). Ovdje je Marxov glavni interes u tome da kontrastira radnikovu individualnu potrošnju sredstava za život s njegovom “produktivnom potrošnjom” sredstava za proizvodnju dok radi. No malo je toga rekao o stvarnom radu koji je uključen u individualnu potrošnju. Ona je područje ekonomske aktivnosti koje je esencijalno za kapitalističku proizvodnju, međutim koje izostaje iz Marxova izlaganja.

Literatura o kućanskom radu na različite je načine pokušavala učiniti vidljivim funkcioniranje reprodukcije radne snage u kapitalističkim društvima. Iz moje je perspektive

to značilo rekonceptualizaciju potrebnog rada kako bi se uključilo procese reprodukcije radne snage. Tvrdila sam da se potrebni rad sastoji od dvije komponente. Prva, koju je Marx razmatrao, predstavlja potreban rad koji stvara vrijednost ekvivalentnu nadnicama. Ova komponenta, koju sam nazvala društvenom komponentom potrebnog rada, neraskidivo je vezana uz višak radne snage u kapitalističkom proizvodnom procesu. Druga komponenta potrebnog rada, duboko prikrivena u Marxovoj analizi, jest neplaćeni rad koji doprinosi svakodnevnom i dugoročnom obnavljanju nositelja radne snage kao robe i radničke klase u cjelini.⁰² Nju sam nazvala kućanskom komponentom potrebnog rada, odnosno kućanskim radom.

Ovako definiran, kućanski rad postao je pojam specifičan za kapitalizam i pojam koji nije fiksiran uz rod. Time sam kućanski rad oslobodila od više zdravorazumskih pretpostavki koje su progonile i opterećivale raspravu o kućanskom radu, a ponajprije od ideje da je kućanski rad univerzalan i nužno ženski posao.

Društvena i kućanska komponenta potrebnog rada nisu izravno usporedive, jer potonja nema vrijednost.⁰³ To znači da iznimno vidljivu i vrijednu društvenu komponentu potrebnog rada iz sjene prati nemjerljiva i (tehnički) bezvrijedna komponenta kućanskog rada. Iako se samo jedna od dvaju komponenti pojavljuje na tržištu i jasno je vidljiva, reprodukcija radne snage podrazumijeva obje. Nadnice možda omogućuju radnicima da kupuju robe, no i dodatni rad – kućanski rad – također se uglavnom mora obaviti. Roba u obliku hrane

se priprema za jelo, a odjeća se održava i čisti. O djeci se skrbi no ujedno ih se uči vještinama koje su im potrebne ne bi li stasala u kompetentne odrasle pripadnike radničke klase. Za pojedince iz radničke klase koji su bolesni, imaju invaliditet ili su onemoćali također se skrbi. Ove različite zadatke barem djelomično preuzima kućanski rad.

Drugim riječima, tvrdila sam da je potreban rad složenija konceptualna kategorija nego što se prethodno smatralo. On ima dvije komponente – jedna ima vrijednost, druga nema. Kućanski rad, druga komponenta koja je prethodno nedostajala, izrazito se razlikuje od društvene komponente, no ipak je na sličan način neizostavna za kapitalističku društvenu reprodukciju. Ona sama nema vrijednost, no ipak ima ključnu ulogu u procesu apropijacije viška vrijednosti. Kada su upregnuti u obavljanje potrebnog rada, društveni rad i kućanski rad (njegov novootkriveni parnjak) zajedno čine neobičan spoj, kakav se još nikada nije mogao sresti u marksističkoj teoriji.⁰⁴

Interes kapitalista za smanjivanjem potrebnog rada može se proširiti kako na kućanski rad, tako i na njegovu društvenu komponentu. Oni ljudi koji većinu svoje energije posvećuju kućanskom radu – izvlačenju vode iz bunara, kuhanju na ognjištu, pranju rublja iskuhavanjem, podučavanju djece osnovama čitanja, pisanja i aritmetike itd. – manje su dostupni za rad u proizvodnji. Za razliku od toga, kada se kućanski rad smanji, dodatna radna snaga potencijalno se uključuje na tržište rada. Smanjenje kućanskog rada je kao proces kontinuirano trajalo kroz 19. i 20. stoljeće. Do ranih

1900-ih za pripremanje hrane trebalo je manje vremena, pranje rublja je u određenoj mjeri bilo manje tegobno, a obrazovne ustanove su na sebe preuzele najveću ulogu u poučavanju vještinama. Odnedavno su smrznuta hrana, mikrovalne pećnice, servisi za pranje rublja, kao i povećana dostupnost dadilja, jaslica, vrtića te izvanškolskih programa, smanjili kućanski rad u još većoj mjeri.⁹⁵ Smanjenje kućanskog rada kroz tehnološka i netehnološka sredstva neće nužno primorati kućanstva da počnu slati više radne snage svojih članova na tržište. Međutim ono otvara veću mogućnost da to ipak učine.

Ukratko, kapitalisti se kao klasa nalaze između brojnih proturječnih pritisaka, među kojima su: njihova dugoročna potreba za radnom snagom, njihova kratkoročna potražnja za različitim kategorijama radnika i potrošača, njihovi profitni zahtjevi, te njihova želja da održe hegemoniju nad podijeljenom radničkom klasom. Naravno da (u sažetku moje teorijske konstrukcije) ovi proturječni pritisci stvaraju tendencije, a ne predodređene neizbježnosti. Takve tendencije ne moraju nužno proizvesti rezultate koji pogoduju vladajućoj klasi, kao što tvrde funkcionalistička tumačenja. Umjesto toga, procesi reprodukcije radne snage konstituiraju teren borbe. U postojećim društvima kapitalisti usvajaju različite strategije, od kojih neke uključuju manipuliranje kućanskim radom korištenjem metoda koje se mogu analizirati kao stvaranje apsolutnog ili relativnog viška vrijednosti. Istovremeno, radni ljudi nastoje se izboriti za najbolje uvjete za vlastitu obnovu, što može uključivati određenu razinu i vrstu kućanskog rada. Budući da su i kapital i rad najčešće fragmentirani na distinktno sektore, rezultati nisu ujednačeni po svim slojevima.

Na taj se način kontradiktorna tendencijska dinamika provlači kroz povijesne borbe oko uvjeta reprodukcije radne snage kao robe. Pojedini ishodi te borbe uključivali su: nadnice dovoljne za troškove cijele obitelji za određene skupine, zakonske propise koji su štitili žene i djecu kao radnike u industriji, rodnu i rasnu segregaciju na tržištu rada, smještaj migrantskih radnika u barakama itd.⁹⁶

(...) ★

S engleskog prevela **Karolina Hrga**

[iz teksta *Još jednom o kućanskom radu* / integralni prijevod u *Up&Underground* 2015]
Izvor: Domestic Labor Revisited, Science & Society, Vol. 64, No. 2 (Ljeto, 2000), str. 151-170, Guilford Press
Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/40403837>

Predstavljamo goste:

Richard Seymour

Richard Seymour je pisac, komentator i socijalist. Odrastao je u Sjevernoj Irskoj, a živi i radi u Londonu. Autor je više knjiga, između ostalog *The Liberal Defence of Murder* (Verso, 2008.), *Unhitched: The Trial of Christopher Hitchens* (Verso, 2012.) i *Against Austerity* (Pluto, 2014.). Suurednik je novog ljevičarskog časopisa *Salvage*, a piše i za *The Guardian*, *London Review of Books*, kao i mnoge druge publikacije. Predstavlja emisiju *Media Review* na televiziji *TeleSur*, a gostovao je i na BBC-u, *Al Jazeera* i *C-Spanu*. Trenutno dovršava svoj doktorat na *London School of Economics* (LSE), gdje i predaje.

Sve krize kapitalizma ujedno su i krize njegove opozicije

Ne propustite!

PREDAVANJE

Neoliberalna država i socijalistički izazov

Moderira: **Martin Beroš**
Kino Europa / srijeda / 13. svibnja / 19.00 – 21.00

Razdoblje u kojem se nalazimo predstavlja jedinstven izazov. Po prvi put u četrdeset godina stranka ljevice obnaša državnu vlast u Europi. Međutim Siriza je vrlo brzo postala, upravo kako je Ralph Miliband opisao poslijeratne socijaldemokratske vlade, "enklava pod reflektorima" unutar neprijateljski nastrojenog institucionalnog aparata – protiv nje se izvještava i spletkari, a podjele u njezinim redovima sve su jače. Nalazi se u ratnom stanju s dominantnim institucijama u Grčkoj i diljem Europe, bez ijednog saveznika na kojeg je računala. Ostavljeno joj je manje prostora za manevriranje i od poslijeratnih administracija, a pod stalnim je rizikom da je unište za svaku i najblažu reformu koju pokuša provesti.

Pa ipak, izazov državne moći nije nešto što se naprosto može odbaciti. Upravo je zato analiza kapitalističke države, koju su Miliband i Poulantzas započeli u 1970-ima, a osobito neoliberalnog restrukturiranja kapitalističkih država do kojeg je došlo otada, od kritične strateške važnosti. U svom govoru koristit ću se pulancijanskom analizom države kao kondenzacije ravnoteže klasnih i političkih snaga, sa specifičnom institucionalnom materijalnošću, kako bih formulirao problem prilagođavanja države neoliberalizmu, bloka moći koji je pridružen državi, prepreka koje potonje postavlja pred radikalno lijevu državnu strategiju, te potencijalnih granica pulancijanske strategije ukoliko ona nije artikulirana uz militantni masovni pokret.

(13. svibnja, u 11 sati na ALU, Richard Seymour održat će i predavanje *Značenje pojma "prekarijat" u sklopu Škole suvremene humanistike*)

Razgovarala: **Bisera Fabrio**

(...)

Prvo, ljevica je uvelike sama kriva za stanje u kojem se našla. Bila je posve dezorijentirana kapitalističkom krizom i njezinim posljedicama, naučivši još jednom da su sve krize kapitalizma ujedno i krize njegove opozicije. Jer i opozicija se nekako morala uklopiti u kapitalizam, u njegovu klasnu strukturu, institucije. I kada je kriza krenula, postalo je jasno da će sve vlade nastojati prebaciti troškove na javni sektor, na obrazovanje i tradicionalno sindikaliziranu radnu snagu, gdje god je to bilo moguće. To je značilo da će ljevica, koja je iskusila puno više poraza nego pobjeda proteklih godina, morati pronaći način da zbroji svoje razbijene snage i organizira se s konkretnim *comebackom*. I pored toga, morali su to učiniti s obzirom na raspored koji je nametnuo protivnik i koji je zadržao inicijativu: znate, vladajuća klasa uvijek je puno bolje opremljena da se prilagodi krizi negoli ljevica. Zato će mobiliziranje opozicije biti ekstremno teško.

– **Dobro, ali evo, i ljevica se organizira – Siriza je pobijedila u Grčkoj, očekuje se da će Podemos dobiti u Španjolskoj... Ali ta nova ljevica još uvijek nije dominantna, nije pokrenut neki globalni anti-austeritny pokret. Zašto?**

Osim toga, ljevica je napravila i neke "subjektivne" greške. Podcijenili smo stupanj konsenzusa elita po pitanju neoliberalizma i stupanj općeg prihvaćanja neoliberalne ideologije. Morali smo shvatiti da bilo kakva naznaka alternative ovom režimu biva efektivno marginalizirana u akademskim krugovima, medijima, javnoj upravi i poslovnoj zajednici. Djelomičan razlog leži u činjenici što nismo shvatili koliko je neoliberalizam dinamičan. Smatrali smo da zato što su rast i profitabilnost bili niži negoli u postratnom razdoblju, to znači da je sustav slab. No istovremeno elite su imale svoj sustav nagrada i zato su i imale međusobni konsenzus. Po pitanju općeg prihvaćanja, opet je ljevica sama napravila grešku. Mogu to pokazati na primjeru Velike Britanije gdje su laburisti, a ne Margaret Thatcher, odgurali izbornu tijelo prema desnici jer su se i sami počeli tako ponašati. Ideje desnice odjednom su postale prihvatljive biračima ljevice.

– **Kako kriza može biti konačno riješena? Nije dovoljno reći – nećemo mjeriti štednje, protivimo im se – što treba predložiti kao rješenje? Izgleda kao da nekog konkretnog prijedloga još uvijek nema.**

Tvrdio sam da su mjere štednje zapravo dobro rješenje ako ste bogati. Ako ste dio onih 1 posto, onda rezovi imaju smisla. To ne znači da je to jedino rješenje koje bogatima ima smisla. Ali povijesno im djeluje u interesu, od Čilea do

New Yorka, sredinom sedamdesetih nadalje. Prvo, ograničava rast u cilju discipliniranja i kažnjavanja radne snage, ruši njihovu pregovaračku poziciju i čini ih plašljivijima, spremnijima na prihvaćanje smanjenih plaća i gorih uvjeta rada i time jača bogatstvo i moć u rukama vlasnika i upravljača. Zatim, smanjuje raspon demokracije u samoj državi. Ovdje ne mislim samo na neke "izvanredne situacije" u kojima se zbog prijetnje sloma tržišta nalaze različita opravdanja za tehnokratska ograničenja demokracije. Cijela serija mjera štednje slabi ulogu izabranih institucija unutar države, slabi zaposlenike javnog sektora i daje moć onima koji nisu birani, uglavnom sektoru biznisa. Ovo opet stvara puno pogodniji teren za bogate u budućnosti. I konačno, na ovaj se način mijenja ravnoteža ideoloških snaga. Obično su proračunski rezovi na početku opravdani jer se radi o ekonomskim izvanrednim okolnostima pa su društveno neutralni. Ali uskoro počinjemo slušati kako su sindikati privilegirani "bubrezi u loju" koji nisu stegli re-men kao svi ostali. Počinjemo slušati kako su nezaposleni i siromašni, čije je bezbrižno zaduživanje i oslanjanje na državu svakako doprinijelo krizi, ti koji trebaju biti disciplinirani, trebaju im se ukinuti socijalne naknade i vratiti ih na posao. I počinjemo slušati da je jedino rješenje toj stagnirajućoj ekonomiji pustiti da funkcionira "slobodno tržište", da trebamo poticati investicije i pustiti da konku-

rentnost vlada. Stvara se tvrdi, konkurentni, "poduzetnički" etos, onaj koji je protiv tradicionalnih formi društvene solidarnosti i same socijalne države. I to isto uvelike pogoduje bogatima.

— **I kako se onda kriza treba rješavati?**

Kada govorimo o rješenju, ne govorimo o društveno neutralnom rješenju. To je nemoguće. Govorimo zapravo o rješenju za onih 99 posto. Ili, ako ćemo stvari nazvati pravim imenom, govorimo o klasnoj borbi. Smatram da ne bismo trebali gledati na "rast" kao na cilj sam za sebe, nego se moramo fokusirati na da se klatno od koristi za bogate vrati na stranu većine. Za početak, pokrenimo kampanju za nacionalizaciju banaka. Neka budu od društvene koristi, i riješimo se starog kadra i vladajuće klase mreže koja ih sada vodi. To će svakoj izabranoj vladi dati veliki prostor da se angažira u ekonomskom planiranju, zelenim investicijama... Istovremeno, postat će velika baza sredstava za daljnje vladine akcije. Slomit će živčani sustav moći bogatih, i time će nam puno toga biti jednostavnije. I ideološki, usmjerava vatru tamo gdje treba ići; na bogate, a ne na najranjivije. Nadalje, pokrenimo kampanju za nacionalizaciju čitavog niza komunalija, od struje do vode i prometa i neka budu *low cost*. Kao efekt toga, neoliberalna ideologija će se razbiti o hridi, jer će se kolektivizam i egalitarizam na temelju osobnog iskustva pokazati boljima negoli "konkurentnost" i "tržište". Zatim, trebamo demokratsku javnu kontrolu sa što većim brojem izabranih tijela, a ne javnu upravu u kojoj će se unajmiti biznismeni za provođenje pojedine odluke jer eto, on zna najbolje. Trebamo demokratizirati državu na svim razinama i odmaknuti se od tradicionalne ideje liberalne demokracije u kojoj glasate za nekoga svakih nekoliko godina i potom se vratite u pasivnost. Ne možemo biti "izvan" ili "protiv" politike: nemamo opciju apstiniranja od države. Moramo shvatiti da država nije samo instrument represije nego kompleksno područje borbe u kojoj moramo tražiti maksimiziranje demokratskih ograničenja za vladajuću klasu. Neizbježno, takva nova borba vodi do stvaranja stranaka i zato su Siriza i Podemos dvije prilično različite stranke koje se pokušavaju boriti na istom terenu. Ranije iskustvo pokazuje da su stranke tijekom proteklog stoljeća bile prelagano inkorporirane u strategije vladajuće klase. Kada preuzmu vlast, odjednom postaju izolirane na terenu na kojem dominiraju neprija-

teljske sile, pod stalnim pritiskom da napuste svoj radikalizam.

— **Uskoro vam slijede izbori u Velikoj Britaniji. Što očekujete? Što će biti presudno za birače?**

Mislim da će konzervativci imati nešto više glasova, ali nedovoljno da formiraju parlamentarnu većinu. Dakle bit će još više dogovora i pregovora među različitim strankama kako bi se oformila vlada. Zapravo su dvije velike teme ovih izbora; prva su mjere štednje, rezanje potrošnje i privatizacija koje je provodila ova koalicijska vlast. Problem je što se sve tri najveće stranke slažu s logikom mjera štednje; njihove su razlike u tome koliko brzo i duboko trebaju rezati, ne u tome treba li biti rezova. Drugo je pitanje imigracija.

— **Kako izgleda ta debata? Postoji li u Velikoj Britaniji islamofobija, u posljednje vrijeme naročito povezana s ISIS-om i odbijanjem glava taocima, od kojih je dosad bilo puno britanskih državljana? Kakva se rješenja predlažu?**

Po pitanju islama, s vremenom na vrijeme se događa panika – zbog ISIL-a, ili zbog ubojstva novinara Charlieja Hebdo, kada nas se podsjeća da su muslimani bank na koji možemo projicirati naše najgore strahove. Islamofobija je i dalje važna boja u rasističkoj paleti, ali razbijena je ranije stvorena situacija u kojoj su političari i mediji svakog drugog tjedna napadali islam. Dominantan rasni osjećaj nije strah, nego srdžba. A njezina os antiimigracijska ideologija. Dakle imigracija je prvo ili drugo najvažnije pitanje izbora koji nam dolaze i to pokazuju ankete. Za većinu ljudi to znači da žele da se imigracija ili smanji ili zaustavi. U nekim slučajevima žele ih i izbaciti. No u konačnici, ljudi ne glasaju prema tom prioritetu. Odnosno, očekivali biste da takvi ljudi glasaju za UKIP ili neku drugu prosvjednu antiimigrantsku stranku, ali to čini samo manjina. To je zato što ljudi u principu imaju vrlo slojevita razmišljanja i pogleda po pitanju useljavanja i njih ne mogu obuhvatiti jednostavna ispitivanja javnog mnijenja. U Velikoj Britaniji dogodila se sociodemografska promjena. Većina UKIP-ovih birača su stariji bijeli muškarci, dok je stasao mlađi, multirasni blok koji je iskusio deblji kraj mjera štednje i neoliberalnog prekarijata i čije su društvene vrijednosti vrlo liberalne. Oni žestoko drže poziciju antirasističkog zdravog razuma. Prije nekoliko dese-

tljeća, opće vrijednosti stvarale su se oko "britanstva", pa onda islamofobije, borbe protiv terorizma, ali je stvorena i generacija čije su vrijednosti oblikovane preko pokliča *Stop the War*, propalestinskog aktivizma... To su ljudi koji stvaraju i nose antirasističku Veliku Britaniju. I možda će zvučati samozadovoljno, ali mislim da su rasisti u UKIP-ovoj ekipi u pogrešnom dobu i to će se vjerojatno u idućim godinama i pokazati.

— **Što mislite da su najveće posljedice financijske krize? I je li realno da će dobro uzdrmati neoliberalni model?**

Koliko god da bih želio drugačije, čini se da je neoliberalni model ostao nedirnut i da, zaista ojačan. U smislu posljedica, jasno je da je finansijski sustav zaštićen i da su troškove na sebe preuzele nacionalne države. To je stvorilo vrlo nejednake rezultate, naročito u Europi u kojoj imperijalistička hijerarhija među državama nalaže da Grčka može biti kažnjena bez presedana dok mjere štednje u Velikoj Britaniji ne uključuju ništa slično. Siriza s pravom tvrdi da je riječ o humanitarnoj katastrofi; radi se o situaciji u kojoj kao da je rat zaustavio zemlju. U Velikoj Britaniji naprosto ne postoji takva razina socijalne mizerije. Rezovi su napravljeni selektivno, politički pametno, tako da su targetirane uske skupine ljudi, jedne za drugima, pa nije isprovocirana opća pobuna. Postoji i dio priče koji se odnosi na samu Europsku uniju. Interesi financija zaštićeni su tako da se sve loše strane sustava prebacuju na nacionalne države, i to najprije na one najslabije – i to je učinjeno upravo zajedničkom političkom voljom, od Berlina do Pariza. U svemu tome čak mi se čini da postoji nešto kolonijalno u načinima kako se rješava kriza u kapitalizmu – Grci će patiti i bit će podvrgnuti različitim zlim rasističkim karakterizacijama kako bi se te mjere opravdale; poslat će im predstavnike moćnih zemalja da im vode poslove umjesto njih, smatrajući da je to zato što su previše nesposobni i neodgovorni da sami upravljaju svojom državom. Ukoliko se Grčka pokuša osloboditi, naići će na bojkot, koji će po svojoj strogoći i oštini biti usporediv s onim u Gazi. Eto, s tim smo mi suočeni.

(...)

Iz intervjua objavljenog u **Globusu**, 22. travnja 2015. godine

PREDAVANJE I RASPRAVA

Budućnost demokracije u Europi i transformativna moć zajedničkih dobara

Sudjeluju: **Ugo Mattei (IUC Torino)**, u raspravi sa: **Ska Keller (Zeleni/Europski parlament)**, **Danijelom Dolenc (Grupa 22)** i **Florentom Marcellesijem (EQUO)**
Kino Europa / subota / 16. svibnja / 21.00 – 23.00

Širom Europe posljednjih desetljeća raste pritisak na javna i zajednička dobra, kroz različite vrste aranžmana – privatizacije, eksproprijacije, koncesije, javno-privatna partnerstva – kojima se sužava javni prostor, smanjuje pristup resursima ili pogoršava kvaliteta javnih usluga. U najvećem broju tih slučajeva javni je interes indirektno ugrožen, javne ovlasti uzurpirane, a građani isključeni. Budući da takve odluke donose stranke koje logikom reprezentativne demokracije imaju legitimitet pregovarati o razvojnim i ekonomskim rješenjima, u velikom broju slučajeva izostaje kritički stav prema takvim tendencijama. Zbog nezadovoljstva takvim rješenjima koja ujedno imaju sve štetniji utjecaj na život građana, prava i njihov standard zbog rasta javnog duga, otplata kamata javnim novcem i plaćanja kompenzacija, sve više raste otpor prema takvim načinima upravljanja javnim resursima. Uzurpacija javnog i štete za javni interes postaju sve više konstanta ponašanja establišmenta koja izaziva valove protesta i stvaranje novih društvenih pokreta od kojih se mnogi okupljaju oko ideje očuvanja zajedničkog. Zajednička dobra i nove vizije pravednijih i participativnijih odnosa postaju pokretačka snaga i rezervoar novih društvenih projekata koji ne samo da žele očuvati pristup javnom već i stvaraju novu institucionalnu arhitekturu s tim ciljem. Utoliko ideja zajedničkih dobara postaje konstitutivna snaga društvenih pokreta prema kojoj gravitiraju zahtjevi za demokratizacijom političkog i ekonomskog života u Europi.

Ugo Mattei talijanski je odvjetnik i aktivist koji je sudjelovao u zauzimanju *Tatro Valle* u Rimu, a djelovao je i kao pravni savjetnik za izradu statutu *Fondazione Tatro Valle Bene Comune*. U svojoj najnovijoj knjizi *Beni Comuni. Un Manifesto*, daje teorijsku osnovu za aktualni val otpora u Italiji protiv neoliberalizma. Jedan od najboljih primjera njegove borbe za zajednička dobra uspješna je kampanja protiv privatizacije vode u Italiji, čiji je bio jedan od glavnih protagonista. Kampanja je kulminirala s državnim referendumom na kojemu je više od 27 milijuna Talijana podržala planove za priznavanje vode kao zajedničkog dobra.

Školovao se na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Turinu, Pravnom fakultetu Berkeley kalifornijskog sveučilišta, LSE-ovom *Faculté Internationale de Droit Comparé* u Strasburgu, a bio je i *Fulbrightov* stipendist. Kao izvanredni profesora i stručnjak predavao na nekim od najznačajnijih sveučilišta, od Yalea i Cambridgea do Montpelliera i Macauea. 1994. godine, Mattei postaje prvi dobitnik *Fromm Chair* iz međunarodnog i komparativnog prava na Pravnom fakultetu Hastings kalifornijskog sveučilišta. U svom radu kombinira izniman broj akademskih publikacija sa snažnom aktivističkom i političkom porukom o transformativnoj moći zajedničkih dobara (*commons*).

OKRUGLI STOL

Antifašizam nakon svega: između revizionizma i ulične desnice

Sudjeluju: **Budimir Lončar, Viktor Ivančić, Robert Botteri, Vesna Kesić, Ana Panić (Muzej istorije Jugoslavije)**, **Vjekoslav Perica, Sanja Horvatinić**
Moderira: **Dragan Markovina**
Kino Europa / utorak / 12. svibnja / 19.00 – 21.00

Nakon što su u razdoblju socijalističke Jugoslavije antifašistička borba i ideja antifašizma činile jedan od konstitutivnih mitova države, s raspadom zemlje i dolaskom kontrarevolucije na vlast u svim bivšim jugoslavenskim republikama, stvoreni su preduvjeti za aktivan obračun s baštinom antifašizma. Čime nismo daleko od zaključka Srđana Miloševića kako su sva postjugoslavenska društva prije svega konstituirana kao antikomunistička. Slučaj Hrvatske tu posebno dolazi do izražaja. S jedne strane kroz otvorenu fizičku i institucionalnu agresiju prema toj ideji, putem rušenja više od tri tisuće antifašističkih spomenika i promjena školskih programa, ali i kroz izražen cinizam državnih institucija, koje su antifašizam ostavile u Ustavu, otvoreno ga negirajući u stvarnosti.

Danas, 25 godina nakon prevrata i 20 godina po okončanju ratnih sukoba, ideja antifašizma u ovdašnjim društvima nalazi se pred novim izazovima. S jedne strane sve su prisutnije ideje revizionizma, po kojima jugoslavenski partizani nisu ništa drugo radili doli ubijali nedužan svijet, dok je s druge strane taj proces praćen novim buđenjem ulične desnice, čija se nastojanja iscrpljuju u očuvanju dominantnih narativa iz posljednjeg rata. Analizirajući na kraju sve navedeno, treba imati u vidu da se ovdje ponajmanje radi o odnosu prema prošlosti. Budući da je odnos prema njoj u prvom redu motiviran budućnostima ovih društava, koje bi desnica željela vidjeti duboko klerikalnima, izoliranim i međusobno zavađenima, takva nastojanja naravno nameću kao nužnost destrukciju antifašističke baštine, vezane uz modernizaciju zemlje, sekularno društvo i suradnju južnoslavenskih naroda.

Franziska Maria "Ska" Keller (rođena 22. studenog 1981.) njemačka je političarka i članica Europskog parlamenta ispred stranke *Savez <90/Zeleni*. Keller se specijalizirala za pitanja migracije i odnosa EU s Turskom. Studirala je studije islama, turske i židovske studije na Slobodnom sveučilištu u Berlinu. Od 2001. godine članica je mladeži Zelene stranke. Od 2005. do 2007. godina bila je glasnogovornica

Federacije Mladih Zelenih Europe. 2002. godine pridružila se njemačkoj stranci Zelenih. Radila je na državnom referendumu protiv novih rudnika ugljena u Brandenburg. U siječnju 2014. pobijedila je na preliminarnim izborima unutar stranke Zelenih, kao i na sveeuropskim otvorenim preliminarnim izborima, skupa s José Bovéom, čime je postala jedna od "vodećih kandidatkinja" za europsku stranku Zelenih.

Predstavljamo goste:

Steve Keen

Profesor Steve Keen voditelj je Škole za ekonomiju, povijest i politiku na Sveučilištu Kingston u Londonu. Jedan od malobrojnih ekonomista koji je shvatio da je ozbiljna ekonomska kriza neizbježna, i na to javno upozorio još u prosincu 2005. godine (Bezemer 2009.), što mu je s njegovim pionirskim radom na složenim sustavima modeliranja duga deflacije (Keen 1995.) donijelo nagradu Revere – za ekonomista koji je prvi, najjasnije predvidio i javno upozorio na globalnu financijsku krizu, te čiji bi rad mogao utjecati na sprečavanje nove krize u budućnosti. Keenov uži istraživački interes je monetarno makroekonomsko modeliranje. Osnivač je i urednik utjecajnog bloga o ekonomiji

(www.debtdeflation.com/blogs), a njegova knjiga Debunking Economics (Keen 2001, Keen 2011) postavila je velik broj formalnih kritika dostupnih svakom neakademskom čitatelju. Također piše kolumnu na portalu Business Spectator. Bio je profesor ekonomije i financija na Sveučilištu Zapadnog Sydneyja sve do ožujka 2013. nakon čega je sveučilište ukinulo ekonomski smjer. Steve Keen je napisao više od 70 akademskih rasprava o temama poput modeliranja financijske nestabilnosti, monetarne makroekonomije, ekonofizike, islamskog bankarstva, tematičkih pogrešaka u neoklasičnoj mikroekonomiji, logičkih pogrešaka u Marxovoj ekonomiji...

Privatni dug i ekonomska stagnacija

Dimitrije Birač

Hrvatska ekonomska misao ima jedinstvenu priliku upoznati se s idejama profesora Stevea Keena. Profesor Keen jedan je od onih ekonomista koji su svoje ekonomske poglede razvili iz ekonomske misli Karla Marxa, Thorsteina Veblena, Josepha Schumpetera i ponajviše Hymana Minskog, dakle redom ekonomista koje suvremena ekonomska znanost u širokom luku zaobilazi.

Nastupom Keena na Subversiveu profesorima i studentima, kao i ostalim zainteresiranima, pruža se velika prilika da poslušaju ideje ovog svjetski poznatog ekonomista.

Treba reći kako je Steve Keen dobitnik nagrade Revere iz 2010. (nazvane po Amerikancu Paulu Revereu, koji je u 18. stoljeću za vrijeme britansko-američkog rata u slavnim jahanju kroz noć upozorio Amerikance da se približava britanska vojska) tako što je dobio gotovo dvostruko više glasova od dvojice ostalih dobitnika, Nouriel Roubinija i

Deana Bakera. Među kandidatima su bili Joseph Stiglitz i Paul Krugman.

Ova se nagrada dodjeljuje ekonomistima koji su prvi i najjasnije predvidjeli globalnu financijsku krizu i javno upozorili na nju. Također, dodjeljuje se ekonomistima čiji bi radovi ponajviše mogli spriječiti novu globalnu financijsku krizu u budućnosti.

Profesor Keen žestoki je kritičar neoklasične škole ekonomske misli koja dominira u suvremenoj ekonomskoj znanosti i koja se uči na većini ekonomskih fakulteta diljem svijeta. Osnovna njegova zamjerka neoklasičnoj školi jest njezina nemogućnost zadovoljavajuće analize ekonomske stvarnosti. Njezina nemogućnost u smislu izrazite diskrepancije između onoga što ona poručuje (dakle teorije) i onoga što se zaista zbiva (dakle prakse). Drugim riječima, neoklasična škola nije mogla predvidjeti aktualnu financijsku krizu, niti to može u budućnosti.

Ovakav zaključak profesora Keena navodi na stav da je dotična škola opasna jer oblikuje takav pogled studenata i javnosti na ekonomiju pomoću koji ignorira krize i koji ih time ne može ni predvidjeti.

Ona ustraje u nekim teorijskim postavkama koje su odavno dokazane kao nerealne i koje u biti služe toj školi da svako malo stvara nove pretpostavke koje zaobilaze očigledan jaz između teorije i prakse te ih maskira kroz razne matematičke modele. Osnovna teorijska postavka

koju Keen u ovom kontekstu kritizira jest shvaćanje (financijske) krize kao izvanrednog stanja u kapitalističkoj ekonomiji.

Tržišta funkcioniraju optimalno i racionalno, ali zbog pogrešne ekonomske politike, zbog prevelike pohlepe potrošača i dužnika, dogodi se trenutak u kojem nastaje kriza. Kako je ona nešto izvanredno, na nju tako treba i reagirati. Treba izmijeniti neke ovlasti banaka, smanjiti preveliku potrošnju, provesti reformu državne ekonomske politike, poreznog sustava itd.

Međutim, Keen polazi od sasvim druge postavke za koju možemo reći da je daleko realnija. Naime, on polazi od toga da je financijska kriza u kapitalizmu zapravo njegovo redovno stanje. Znači, povoljan razvoj kapitalizma, ekonomski rast i uredno funkcioniranje financijskog tržišta dovode do krize na određenom stupnju.

Zbog toga uzroke krize treba tražiti u samoj strukturi financijskog kapitalizma, a ne u površnim procesima i politikama koje su samo izraz ovih strukturalnih kretanja.

Budući da je tema Keenova doktorata bila Minskyjeva hipoteza o financijskoj nestabilnosti, može se zaključiti kako on svoju analizu bazira upravo na daljnjoj primjeni pogleda i teorija Hymana Minskog.

Za profesora Keena nema sumnje: veliku financijsku krizu, najveću krizu kapitalizma poslije Velike krize 1929. uzrokovalo je pucanje mjehura privatnog duga i upravo je ovaj uteg privatnog duga

osnovni faktor koji usporava rast u SAD-u te perpetuira depresiju u Europi.

A budući da mainstream ili neoklasična škola ekonomske misli ne može točno odrediti uzroke postojeće krize, ona nastavlja propisivati iste recepte koji su zapravo i doveli do krize. K tome, utjecajni financijski funkcioneri poput guvernera središnjih banaka, također ne vide problem u primjeni onih mjera i politika koje su zapravo bile uzroci krize.

Na koji način Keen pristupa fenomenu krize?

On tvrdi da je pitanje privatnog duga najvažnije za razumijevanje trenutne krize kao i ekonomskog rasta prije nje. Dakle novac je ovdje kreiran "endogeno", što znači da se on kreira iz zajmova bankovnog sektora te tako utječe na agregatnu potražnju.

No u tome nije problem. Problem je što postoje dvije vrste financiranja na temelju ovog procesa: investicijsko i špekulativno. Investicijsko financiranje karakterizira ulaganje u znanje, tvornice, nove kuće i time se povećava kapacitet zemlje da generira dohodak. S druge strane, špekulacija označava kockanje s cijenama vrijednosnih papira i kuća, a ova aktivnost ne pridonosi agregatnom dohotku, nego samo promjeni vlasnikâ unutar zemlje. Posljedica špekulacije jest sve veće zaduživanje. Ipak, u politici ova važna distinkcija nije bitna jer i špekulativni novac koji je potrošen zapravo pojačava potražnju isto kao i novac dobiven investicijama.

U toj situaciji neizostavni je fenomen Ponzi sheme koja se svodi upravo na špekulativno stvaranje novca posuđivanjem novca ljudima koji ga ne mogu vratiti. Sve većim zaduživanjem društva koje proi-

zlazi iz privatnih dugova koji se ne mogu otplatiti, a koji pak nisu financirali proizvodnju upravo jer to i nije bio cilj, trenutak razorne krize se približava.

Tijekom tog pretkriznog razdoblja, kada čitav mehanizam funkcionira vrlo uspješno, privatni dugovi i špekulativno financiranje nastavljaju se razvijati. Iako sve ovo potiče agregatnu potražnju te tako i utječe povoljno na cijelu ekonomiju, i ovdje se preuzete obaveze moraju refinancirati. Porast kamatnih stopa podiže troškove novca čak i ako povrat od imovine ne raste istom veličinom.

Naravno da čitava ova konstrukcija ima slabe temelje, a oni su trostruki. Prvo, špekulanti moraju, zbog refinanciranja u kontekstu porasta kamatnih stopa, povećavati novčane izdatke u odnosu na primitke. Drugo, kako je većina njihove imovine u terminima dužeg roka od obaveza, to porast i kratkoročnih i dugoročnih kamatnih stopa vodi većem padu tržišne vrijednosti imovine u odnosu na obaveze. Zbog toga se povećava vrijednost njihova duga. Treće i konačno, kako su pogledi špekulanata subjektivni, iznenadni pad u novčanim primicima u situaciji kada oni moraju podmiriti svoje obaveze prema klijentima, može voditi brzom i obimnoj revaluaciji poželjnih financijskih struktura, što onda dodatno iskripljuje cjelokupnu sliku.

Nakon svega, profesor Keen predlaže sljedeće rješenje: u drevnim se vremenima pitanje velike zaduženosti koja je kočila daljnji razvoj društva prevladavalo ukidanjem dugova i time su najveće štete pretrpjeli vjerovnici. Kako je danas situacija daleko komplikiranija, i jednostavnim ukidanjem dugova nastao bi kaos

Ne propustite!

PREDAVANJE
Steve Keen:
Privatni dug i ekonomska stagnacija

Moderira : Dimitrije Birač
Kino Europa / 15. svibnja / 21.00 – 23.00

zbog bankrota raznih mirovinskih fondova, općina, banaka i ostalih institucija koje su kupovale sekuritizirane instrumente zaduživanja. Stoga Keen predlaže modernu verziju ukidanja dugova iz drevnog doba u obliku "kvantitativnog opuštanja za društvo".

Monetarno ubrizgavanje na bankovne račune javnosti, a ne banaka, pod uvjetom da javnost (ljudi koji imaju dugove) odmah plati svoje dugove. Ovo bi, prema Keenu, direktno smanjilo dugove, ali ne bi favoriziralo dužnike u odnosu na štedišu. Također, smanjilo bi profitabilnost financijskog sektora, ali ne pogađajući njegovu solventnost.

Možemo zaključiti da je osnovna značajka financijskog kapitalizma koju nam profesor Keen želi pojasniti samostalno i endogeno generiranje financijske strukture koja je osjetljiva na financijske krize te kako normalno funkcioniranje financijskih tržišta u (zbog toga) uzlaznoj ekonomiji neminovno uzrokuje financijsku krizu. ★

Predstavljamo goste:

Vandana Shiva

Ne propustite!

PREDAVANJE

Vandana Shiva
Zemljina demokracija

Kino Europa / četvrtak / 14. svibnja / 21.00

Svoj doktorat iz fizike stekla je na Sveučilištu Zapadnog Ontarija 1978. godine, braneći tezu pod naslovom "Hidden Variables and Non-locality in Quantum Theory" ("Skrivene varijable i nelokalnosti u kvantnoj teoriji"). Kasnije se počinje baviti interdisciplinarnim istraživanjem u znanosti, tehnologiji i politikama okoliša na Indijskom institutu za znanost te Indijskom institutu za menadžment u Bangaloreu.

Godine 1993. Shiva je dobila nagradu Right Livelihood (također poznatu kao alternativna Nobelova nagrada) "... za postavljanje žena i ekologije u srce modernog diskursa o razvoju". Primila je i nagradu Global 500 programa Ujedinjenih naroda za zaštitu okoliša (United Nations Environment Programme - UNEP) 1993. godine, kao i međunarodnu nagradu Earth Day Ujedinjenih naroda (UN) za posvećenost očuvanju planeta što je pokazala svojim djelima, vodstvom i pružanjem primjera ostatku svijeta. ★

Vandana Shiva je fizičarka, ekološka aktivistkinja i spisateljica koja trenutno živi u Delhiju. Autorica je više od 300 radova objavljenih u vodećim znanstvenim i tehničkim časopisima.

Shiva je tijekom 1970-tih sudjelovala u nenasilnom pokretu Chipko. Riječ je o pokretu čije su glavne sudionice bile žene koje su primijenile taktiku grljenja stabala ne bi li se spriječila njihova sječa. Jedna je od čelnih ljudi Među-

narodnog foruma za globalizaciju (zajedno s Jerryjem Manderom, Edwardom Goldsmithom, Ralphom Naderom, Jeremyjem Rifkinom i dr.), kao i istaknuta figura pokreta za globalnu solidarnost poznatog kao alterglobalizacijski pokret. Zagovara više tradicionalnih filozofijskih učenja, kao što se može primijetiti iz njezina intervjua u knjizi *Vedic Ecology* (Vedska ekologija, autora Ranchora Primea), u kojoj se prepoznaju utjecaji vedskog nasljeđa.

Ne propustite!

OKRUGLI STOL

Neotradicionalizam i (protu)obiteljske inicijative

U suradnji s *Dominom/Queer Zagreb Sezonom*
Sudjeluju: Boris Dittrich (Human Rights Watch), sa sugovornicima: Ivan Novosel (Youth Initiative for Human Rights, Zagreb Pride), Goran Miletić (Human Rights Defenders, Beograd Pride)
Moderira: Sandra Benčić (CMS)
Kino Europa / ponedjeljak / 11. svibnja / 19.00 - 21.00

Kako smo na primjeru referendumu o braku mogli vidjeti i u Hrvatskoj, inicijative za čuvanje „tradicionalnih vrijednosti“ zapravo se koriste u svrhu devalorizacije LGBT obitelji i drugih raznolikih oblika bračnih i obiteljskih zajednica. Koristeći osjetljivost pojma vrijednosti u kombinaciji s terminima obitelji, braka i djece, te uz podršku vjerskih organizacija pokušava se pridati legitimitet diskriminatornoj politici. Koji su izazovi pred današnjim ljudskopravaškim aktivistima koji djeluju uz opstrukcije od strane „obiteljaških“ inicijativa, te kako neokonzervativizam predvođen Rusijom (a na razini vjerskog civilnog društva i SAD-om) utječe na stanje ljudskih prava globalno, raspravljat će s doajenom LGBT aktivizma Borisom Dittrichom aktivisti iz Hrvatske i Srbije, uz moderaciju Sandre Benčić.

Boris Dittrich, dugogodišnji voditelj LGBT programa Human Rights Watch, 12 je godina bio član nizozemskog sabora, te je tijekom tog perioda ostvario da Nizozemska postane prva država svijeta koja je uvela istospolne brakove. Nakon prelaska u Human Rights Watch sudjeluje u nizu dostignuća za LGBT prava na globalnoj razini – jedan je od pokretača Yogyakarta principa pri Ujedinjenim narodima, doprinio je sporazumu 68 država da se bore protiv diskriminacije na osnovi seksualne orijentacije kao i prvoj javnoj osudi homofobije od strane tajnika UN-a Ban Ki-moona, te odluci Vatikana da se službeno obrati UN-u u korist dekriminalizacije istospolnih odnosa i poštovanja ljudskih prava LGBT osoba.

Ne propustite!

PREDAVANJE I RASPRAVA

Klimatska pravda u europski i svijetu

Sudjeluju: Kumi Naidoo (Greenpeace International), u raspravi sa: Jagodom Munić (Friends of the Earth International), Benedekom Javorom (Europski parlament i Europska zelena stranka) i Asadom Rehmanom (Friends of the Earth EWNI)
Kino Europa / petak / 15. svibnja / 19.00 - 21.00

Zadnje izvješće Međuvladina panela o klimatskim promjenama (IPCC) iz 2014. godine utvrdilo je da je gotovo sigurno čovjek uzrok globalnog zatopljenja koje znanstvenici opažaju od 1950. godine. Vlade svijeta još od 1992. godine pokušavaju dogovoriti globalni obavezujući sporazum za dovoljno smanjenje emisija stakleničkih plinova kako bi se ublažile klimatske promjene kao i mjere za prilagodbu na njih. Vjerojatno zadnja prilika za takav sporazum bit će u prosincu na međuvladinoj konferenciji u Parizu, a glavna prepreka postizanju sporazuma u Parizu kao i na prijašnjim konferencijama jesu različite percepcije o pravednosti u dijeljenju odgovornosti, rizika i posljedica klimatskih promjena. Klimatske se promjene kao i drugi ekološki problemi nejednako manifestiraju u prostoru pa će tako posljedice klimatskih promjena biti najteže u zemljama globalnog Juga koje su historijski najmanje doprinijele problemu. Isto tako klimatske promjene kao i drugi ekološki problemi naslanjaju se na postojeće društvene nejednakosti pa će tako one najviše pogoditi najsiromašnije, najnemoćnije i najranjivije

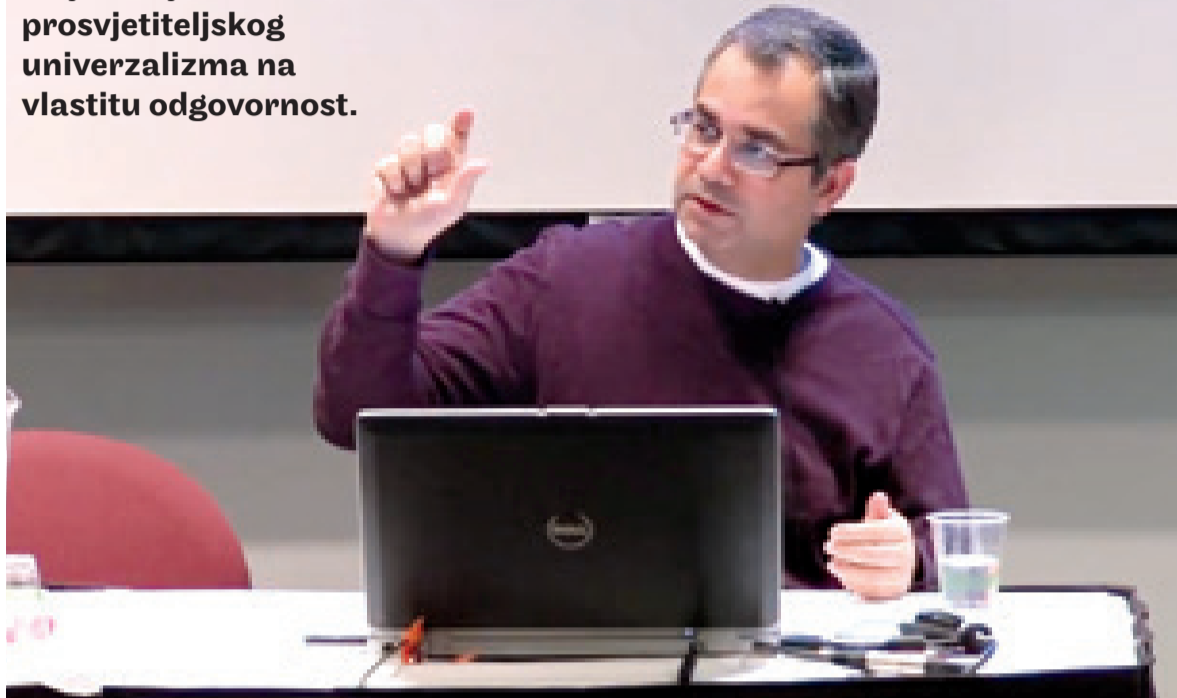
skupine u društvu iako su ponovno te skupine svojom potrošnjom obično najmanje doprinijele problemu. Rješavanju problema klimatskih promjena može se pristupiti čisto tehnički uz ignoriranje historijske nepravde među zemljama i društvene nepravde unutar zemalja ili se problemu može pristupiti na temelju koncepta klimatske pravde u distribuciji odgovornosti za ublažavanje i resursa za prilagodbu klimatskim promjenama, što zagovaraju brojne zelene organizacije u Europi i svijetu.

Kumi Naidoo je južnoafrički aktivist za zaštitu ljudskih prava i izvršni direktor Greenpeacea. Nakon borbe protiv aparthejda u Južnoj Africi u 70-ima i 80-ima, Naidoo je vodio globalne kampanje protiv siromaštva te bio međunarodni tajnik Civicusa, međunarodnog saveza za građansku participaciju. Odnedavno je organizirao masovne demonstracije na klimatskim pregovorima i vodio globalnu kampanju za klimatsku akciju koja okuplja ekološke, religijske, humanitarne i ljudskopravaške organizacije, sindikate i znanstvenike.

Predstavljamo goste:

Vivek Chibber

Postkolonijalna teorija odbacuje trajne vrijednosti prosvjetiteljskog univerzalizma na vlastitu odgovornost.

Postoje zajednički interesi i potrebe koje ljudi iz svih kultura dijele

Ne propustite!

PREDAVANJE
Vivek Chibber

Postkolonijalna teorija i 'realno postojeći kapitalizam'

Kino Europa / četvrtak / 14. svibnja / 19.00 – 21.00

Jedna od upečatljivijih kontradikcija postkolonijalne teorije jest da, iako samu sebe predstavlja kao okvir za analizu kapitalističke dominacije, odbija ideju univerzalne teorije. Stoga se i nalazi u nelagodnom položaju gdje priznaje da se kapitalizam globalizirao, međutim poriče da možemo doći do opće teorije njegova funkcioniranja i njegovih karakteristika. Radi se o dubokoj i poražavajućoj kontradikciji u samom srcu postkolonijalne teorije. Istražit ću izvore ove dileme i ponuditi argumente za tvrdnju kako najbolji okvir za razumijevanje kapitalizma ostaje onaj marksijanski, koji ću nadalje obraniti od optužbe za slabosti koje mu pripisuju postkolonijalni kritičari.

Vivek Chibber profesor je sociologije na New York Universityju. Rođen je u Delhiju u Indiji, a s 15 godina preselio se u SAD, gdje živi i danas. Diplomirao je na Northwestern Universityju, a doktorirao na Sveučilištu Wiconsin-Madison 1999. Autor je knjige *Locked in Place: State-Building and Late Industrialization in India* (Princeton, 2003.), za koju je dobio nekoliko nagrada, među ostalima i nagradu Američkog sociološkog udruženja Barrington Moore te Outstanding Book Award magazina Choice, i knjige *Postcolonial Theory and the Specter of Capital* (Verso: 2013), za koju je dobio nagradu PEWS Američkog sociološkog udruženja za knjigu godine.

Chibbera je za *Jacobin* intervjuirao Jonah Birch, student diplomskog studija sociologije na Sveučilištu u New Yorku.

(...)

– Postkolonijalna teorija svoju privlačnost u velikoj mjeri duguje raširenoj težnji da se izbjegne eurocentrizam i razumije važnost lokalno specifičnih kulturnih kategorija, formi, identiteta, čega sve ne: da se ljude razumije onakvima kakvi su bili, ili jesu, ne tek kao apstrakcije. Međutim pitam se, ne postoji li također i opasnost u načinu na koji postkolonijalni teoretičari razumiju kulturnu specifičnost nezapadnih društava, te je li riječ o obliku kulturalnog esencijalizma?

Naravno da je to opasnost. I to ne samo opasnost; to je zamka u koju subalterni studiji i postkolonijalna teorija redovito upadaju. Najčešće se to vidi u njihovim argumentima o društvenom djelovanju i otporu. Nema ničeg spornog u tvrdnji da ljudi crpe inspiraciju iz lokalnih kultura i praksi kada se odupiru kapitalizmu, ili kada se odupiru različitim agencijama kapitala. No posve je druga stvar tvrditi da ne postoje univerzalne težnje, univerzalni interesi koje bi ljudi mogli dijeliti.

Štoviše, jedna od stvari na koje ukazujem u svojoj knjizi jest da kada povjesničari subalternih studija obavljaju empirijski rad o seljačkom otporu, poprilično jasno po-

kazuju da kada se seljaci [u Indiji] priključuju kolektivnom djelovanju, oni to čine uglavnom potaknuti istim težnjama i porivima kao i seljaci na Zapadu. Ono što ih razdvaja od Zapada kulturni su obrasci kroz koje se takve težnje izražavaju, no čini se da su njihove aspiracije same po sebi prilično konzistentne.

Uostalom, kad malo razmisлите o tome, je li doista toliko neobično tvrditi da su seljaci u Indiji zabrinuti za obranu svoje dobrobiti; da ne vole kada ih ugnjetavaju; da bi voljeli moći zadovoljiti određene osnovne prehrabne potrebe; da kada plaćaju rentu veleposjednicima, pokušavaju zadržati za sebe što je više moguće jer im se ne sviđa što se moraju odreći svojih usjeva? Tijekom devetnaestog i dvadesetog stoljeća to su bili razlozi zbog kojih su se ove seljačke borbe događale.

Kada teoretičari subalterni podižu ovaj ogromni zid kojim razdvajaju Istok od Zapada, i kada inzistiraju na tome da zapadnjački akteri nisu pogonjeni istovrsnim brigama kao i oni istočnjački, zapravo podupiru istu vrstu esencijalizma pomoću koje su kolonijalni autoriteti opravdavali svoja pustošenja u devetnaestom stoljeću. Riječ je o istoj vrsti esencijalizma koju su američki vojni apologeti koristili prilikom bombardiranja Vijetnama ili prilikom ulaska na Bliski istok. Nitko se na ljevici ne bi trebao pomiriti s ovakvom vrstom argumenata.

– No ne bi li netko mogao na to odgovoriti tvrdnjom

da vi podupirete neki oblik esencijalizma, pripisujući zajedničku racionalnost akterima u vrlo različitim kontekstima?

Dakle zapravo nije riječ o esencijalizmu, ali podupirem mišljenje da postoje neki zajednički interesi i potrebe koje ljudi iz svih kultura dijele. Postoje neki aspekti naše ljudske prirode koji nisu kulturalno konstruirani: kultura ih oblikuje, ali ona ih ne stvara. Moje je stajalište da unatoč tome što postoje ogromne kulturalne razlike među ljudima na Istoku i na Zapadu, postoji i temeljni skup briga koje ljudi dijele, neovisno o tome jesu li rođeni u Egiptu, ili u Indiji, ili u Manchesteru, ili u New Yorku. Nije ih mnogo, no možemo navesti barem dvije ili tri: briga za vlastitu fizičku dobrobit; po svoj prilici i zabrinutost za određen stupanj autonomije i samoodređenja; briga za one prakse koje se izravno tiču vašeg blagostanja. Toga nema previše, no začudili biste se koliko vas daleko može odvesti u objašnjavaњу iznimno važnih povijesnih transformacija.

Tijekom dvije stotine godina, svatko tko se smatrala/o progresivnim prihvaćala/o je ovu vrstu univerzalizma. Jednostavno se podrazumijevalo da je razlog zbog kojega se radnici i seljaci mogu ujediniti preko nacionalnih granica taj da dijele određene materijalne interese. Subalterni studiji to sada dovode u pitanje, i poprilično je nevjerojatno koliko ljudi s ljevice to prihvaća. Još je nevjerojatnije da se to još uvijek prihvaća nakon što smo tijekom posljednjih petnaest ili dvadeset godina vidjeli globalne pokrete koji idu onkraj kultura i nacionalnih granica u borbi protiv neoliberalizma, i protiv kapitalizma. No ipak, ukoliko se usudite na sveučilištu reći da ljudi svih kultura dijele zajedničke brige, to se iz nekog razloga doživljava eurocentričnim. To pokazuje koliko duboko je politička i intelektualna kultura potonula u zadnjih dvadeset godina.

– Ako tvrdite da kapitalizmu nije potreban buržoaski liberalizam, te da buržoazija nije odigrala povijesnu ulogu predvođeci ovu masovnu narodnu borbu za demokraciju na Zapadu, kako objašnjavate činjenicu da smo na Zapadu dobili liberalizam i demokraciju, dok isti ishod nisu na jednak način uslijedili u većini postkolonijalnog svijeta?

To je sjajno pitanje. Zanimljivo je da je Guha, u svom izvornom eseju u kojem najavljuje program subalternih studija, napisao da neuspjeh liberalizma na Istoku pripisu-

je neuspjehu njegove buržoazije. No on je također sugerirao kako je postojala drugačija povijesna mogućnost, naime da je pokret za nezavisnost u Indiji i drugim kolonijalnim zemljama mogao biti predvođen narodnim klasama, što je moglo gurnuti stvari u drugačijem smjeru i možda stvoriti drukčiju vrstu političkog poretka. On to napominje i potom zanemaruje, i više nikada ne spominje u bilo kojem svojem daljnjem radu.

Da je nastavio u tom smjeru – da je to ozbiljnije razmotrio – moglo ga je dovesti i do točnijeg razumijevanja onoga što se dogodilo na Zapadu, a ne samo na Istoku. Činjenica jest da kada se konsenzualni, demokratski, sveobuhvatni poredak na Zapadu naposljetku polagano pojavio u devetnaestom i ranom dvadesetom stoljeću, to nije bio poklon koji su podarili kapitalisti. Ustvari je bio rezultat iznimno dugih, zajedničkih borbi radnika, seljaka i kmetova. Drugim riječima, on je ostvaren borbama odozdo.

Guha i subalternisti to su u potpunosti propustili primijetiti jer inzistiraju na tome da je uspon liberalnog poretka bio uspjeh kapitalista. S obzirom na to da ga pogrešno opisuju na Zapadu, za njegov izostanak na Istoku također postavljaju krivu dijagnozu. Na Istoku pogrešno pripisuju njegovo pomanjkanje manama buržoazije.

E sada, ako želite precizan povijesno-istraživački projekt kojim će se objasniti slabost demokratskih institucija na Istoku i njihova skretanja prema autoritarizmu, odgovor se ne mora doticati nedostataka buržoazije, već slabosti radničkog pokreta i seljačkih organizacija, te stranaka koje predstavljaju ove klase. Slabost ovih političkih snaga i nemogućnost da uspostave neke vrste discipliniranja kapitalističke klase jest odgovor na pitanje koje postavljaju subalterne studiji. To pitanje glasi: zašto su političke kulture na Globalnom Jugu toliko različite od onih na Globalnom Sjeveru? Trebali bismo usmjeriti svoju pažnju na dinamiku popularnih organizacija i stranaka popularnih organizacija, umjesto na nekakav navodni neuspjeh kapitalističke klase, koja na Istoku nije bila ništa manje oligarhijska i autoritarna negoli je to bila na Zapadu.

(...)

S engleskog preveo Martin Beroš

[iz intervjuja Chibber, Vivek, *Kako govoriti subalterni*, integralni prijevod u *Up&Underground* 2015]
Izvor: 11. izdanje časopisa *Jacobin* "Assembly required", travanj 2013.
<https://www.jacobinmag.com/2013/04/how-does-the-subaltern-speak/>

8. Subversive Film Festival

Bez (željeznih) ograda

Dragan Rubeša

Jako je dirljivo promatrati muškarca koji u doksu *Besmrtni narednik* Ziada Kalthouma sjedi na pločniku pored svoje vaze s jasmovima, govoreći autoru da mu je kino jedini prijatelj, ali i da više ne gleda filmove jer zaljubljenici filma žive u snovima. On je snove očito izgubio kad je izgubio sina koji je postao "mučenik". Njegovo kino Fardos danas krasi izbljedjele fotografije iz talijanskih erotskih filmova koje više nitko ne gleda, jer je njihovu meku pornografiju zamijenila tvrda pornografija rata i njegovi Migovi koji paraju nebo nad Damaskom.

Kao što se Kalthoum zatekao na setu filma *Ljestve za Damask*, čiji autor Muhamed Malas i njegova ekipa snimaju u neljudskim uvjetima, tako se i ovogodišnjem berlinskom laureatu Džafaru Panahiju (*Taksi*) vraćaju akteri iz ranijih filmova (*Zaleđe*) čije glumice štrajkaju gladu. "Stvarno ili nestvarno, koja je razlika?", pita se on. Zato Subversive Film Festival i dalje nastavlja promovirati sineaste koji koriste film kao oruđe slobode izražavanja, čak i kad je dovoljna mala nepažnja da autorova kamera bude ukradena, kao što se to dogodilo režiseru/taksistu Panahiju.

Zato su svi autori kojima se bavimo fokusirani na svijet u kojem žive, čak i kad se vraćaju u prošlost, promatrajući stvari u različitom svjetlu i otkrivajući ono što nam je dosad bilo nevidljivo ili nejasno. Doći u kontakt s različitim idejom filma i pronaći alternativne puteve. Zato naš festival promatramo kao mjesto na kojem se križaju različiti autorski pristupi. No uvijek je estetika ta koja pokušava trijumfirati nad ekonomijom. Zato se u teškim vremenima u kojima živimo valja prisjetiti riječi Jacquesa Rancièrea iz njegova recentnog intervjua objavljenog u časopisu *Cahiers du Cinéma*: "Velike društvene borbe za ostvarenje zajedničkih prava su nestale. Borbu vode pojedinci za vlastiti račun". On je svjestan da je filmska strategija "ljevičarske fikcije", koju je u sedamdesetima spominjao svom sugovorniku Sergeu Daneyju, nastala u specifičnom kontekstu i okolnostima. Kao što se i "estetizam" na koji se Rancière često referira, ne mora automatski povezivati s "elitizmom".

Taj "estetizam" filma baštini i američki sumanut *punk* sineast s pariškom adresom Benjamin Crotty (*Fort Buchanan*), ali i talijanska videou-

mjetnica Rā di Martino (*The Show MAS Go On*), koja je s glumačkom ekipom okupirala jednu oronulu robnu kuću, svojevrsni rimski pandan zagrebačke stare Name, čiji je interijer danas postao carstvo beskućnika, moldavskih kurvi, rumunjskih njegovateljica starih i nemoćnih, vatikanskih časnih sestara koje rukama prebira po hrpama donjeg rublja u potrazi za jeftinim gaćama i brazilskih transvestita u potrazi za krpicama za njihov *drag show*, ne bi li mu u formi kraćih skečeva u maniri mjuzikla ispisala iskreni *camp hommage*. Na isti način, svaki pojedini kadar doksa *Sud eau nord déplacer* u režiji francuskog videoumjetnika Antoinea Bouteta mogao bi biti projiciran na zidu neke umjetničke galerije kao videoinstalacija, kojom autor mapira turbulentnu kartografiju Kine, čije je divlje upravljanje vodenim resursima transformiralo njezine krajolike u postapokaliptični SF. No kao što Boutet dolazi u Kinu kao "stranac", tako i južnokorejska redateljica Soon-Mi Yoo (*Songs from the North*) odlazi u Sjevernu Koreju kao slučajna turistkinja, izmjenjujući prizore snimljene skrivenom kamerom s pulsirajućim *footageom*.

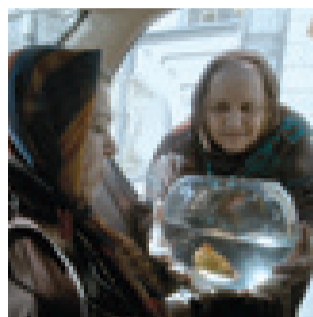
Veliki prostor 8. Subversive Film Festivala ostavljamo radu i polaganom smrti tvornica. Uporabom starih industrijskih doksa, koji se izmjenjuju s citatima Gadde, Marinettija i Majakovskog, Davide Ferrario (*La zuppa del demonio*) ispisuje začudni esej o talijanskoj "industrijalizaciji", u kojem se stara stabla maslina ruše da bi ustupila prostor suvremenosti i talijanskom ekonomskom čudu, pri čemu se "demonjska juha" iz naslova filma referira na taljeno željezo iz tvornica. Fernand Melgar (*L'abri*) pokazuje kako u Švicarskoj ne teku svima med i mlijeko s alpskih pašnjaka, dok nemirnom kamerom ulazi u atomsko sklonište u Lausannei transformirano u prihvatilište za beskućnike, iako najveći broj štićenika otpada na imigrante koji sanjaju o "zemlji Rolexa" kao raju na zemlji, poput Afrikanca koji živi u lažnoj nadi i obećanjima o zaposlenju, dok su socijalni radnici prinuđeni među njima vršiti selekciju. A u senzualnom *Ventos de agosto* brazilskog sineasta Gabriela Mascara, njegova heroína zaposlena je na plantaži kokosovih oraha.

Poput velških rudara iz filma *Pride* Matthewa Warchusa koje je neoliberalna politika Margaret Thatcher dovela na prosjački štap, tako i Nikolaus Geyrhalter (*Über die Jahre*), promatra različite sudbine au-

strijskih tekstilnih radnika koji su se našli na cesti nakon što im je tvornica otišla u stečaj, tragajući za nekim novim počecima i promjenama. No kao što *Pride* igra na sudar različitih svjetova (LGBT aktivisti iz mitske londonske knjižare Gay's the World dolaze u Wales da bi pauperiziranim rudarima predali novac prikupljen u akciji koju su za njih organizirali), tako i Aleksej Fedorčenko u *Andelima revolucije* igra na kontraste, dok njegova skupina avangardnih boljševika kreće u misiju "predgajanja" i sovjetizacije sibirskih naroda Hanta i Neneta na obalama rijeke Ob. A kako se Fedorčenko u duhovitoj epizodi s Pjotrom zvanim Don Pedro referira na Ejzenštejnovu meksičku avanturu, tim istim periodom u životu slavnog ruskog sineasta pozabavio se i Peter Greenaway u najnovijem filmu *Ejzenštejn u Guanajuatu*, samo što ju je upakirao u ekscentrični *queer* celofan, promatrajući njegovu (navodnu) homoerotsku avanturu s naočitim meksičkim vodičem Palominom, kad nije počeo otkrivati samo lokacije za novi film *¡Que viva México!* već i vlastito tijelo, čije "osvajanje" Greenaway ironično uspoređuje s načinom na koji su revolucionari osvajali i upadali u carske palače.

I dok Warchusove dvije skupine naizgled toliko udaljene jedna od druge, ideološki i kulturalno, postaju u završnici združene u zajedničkom londonskom maršu kao žrtve iste jebene politike, pokušaj uspostavljanja dijaloga između suprematizma i šamanizma u Fedorčenkovu komadu okončat će tragedijom. Jer za razliku od željezne ograde iz Melgarova filma koja usporava imigrantski korak prema noći provedenoj u toplini, Subversive Film Festival tu istu ogradu pokušava srušiti.

Dragan Rubeša filmski je kritičar i novinar. Tekstove objavljuje u Novom listu, La voce del popolo, Hrvatskom filmskom ljetopisu i programskoj knjižici kina Tuškanac. Redoviti je vanjski programski suradnik riječkog Art-kina. Objavio je knjigu *Govor tijela: zapisi o neholivudskom filmu* (2005.).

Filmovi koje ne smijete propustiti

Preporuke Dragana Rubeše

Taksi

Džafar Panahi, Iran, 2015., 82'
Kino Tuškanac / nedjelja, 3. svibnja / 20:00

Manifest za slobodu filma i snimanja. Prerušen u taksista, Panahi vozi različite putnike. Samo što je njegov vozač bliži Jarmuschu (*Noć na zemlji*) nego Kiarostamiju (*Ten*). Film koji pokazuje da živimo u svijetu s tisuću očiju. Film kao dinamična lekcija o tijelu u vječnom pokretu. Tijelu koje ne može raditi ništa drugo nego snimati.

Pjesme sa sjevera

Soon-Mi Yoo, Južna Koreja / Portugal / SAD, 2014., 72'

Kino Europa / četvrtak, 7. svibnja / 18:00

"Možemo li zamisliti neku drukčiju Sjevernu Koreju? Možemo, ali onda moramo krenuti od toga da zamislimo drukčiju Ameriku". To su riječi autorice koja odlazi na intimno putovanje u "zemlju bez prijatelja i povijesti", dok propituje smisao slobode, ljubavi, domoljublja, ljudskog stanja i sranja, ali odbija ridikulizirati subjekte kojima se bavi. Čak i onda kad ti subjekti poprimaju krajnje grotesknu notu.

Ejzenštejn u Guanajuatu

Peter Greenaway, 2015., 105'
Kino Europa / petak, 8. svibnja / 20:00

Nakon što je mjesecima bio zatočen u interijerima bivšeg *Gredelja*, snimajući *Goltziusa*, Greenaway se odlučio malo ugrijati na meksičkom suncu, pozabavivši se meksičkom avanturom legendarnog Sergeja Ejzenštejna, koji u Meksiku ne otkriva samo lokacije za najnoviji film, već i vlastito tijelo, transformiran u dionizijskog *gay* pohotnika u svojevrsnom spoju mladog Mozarta (geste) i Žižeka (boja glasa i engleski akcent, naročito kad se referira na Freuda).

Novi čovjek

Aldo Garay, Urugvaj / Čile, 2015., 79'
Kino Tuškanac / utorak, 5. svibnja / 20:00

Rođena je u Nikaragvi kao Roberto. Danas životari u Montevideu i zove se Stephanie. Oronuli stan krasi joj fotografije iz njene sandinističke gerilske prošlosti. Nekad se borila i s tupamarosima. Sada se prepoznaje na snimci s partijskog skupa pronađenoj u državnim arhivama, kad je kao 12-godišnji dječak učila narod čitati i pisati, kao koordinator oblasti Managua. Sada pokušava pronaći biološke roditelje koji su je odbacili.

S juga na sjever

Antoine Boutet, Francuska, 2014., 110'
Kino Tuškanac / ponedjeljak, 4. svibnja / 20:00

Boutet mapira turbulentnu kartografiju suvremene Kine u diskursu pokušaja kineskih vlasti da realiziraju davno sanjani Maov san o transferu vode sa sušnog Juga ka vodom bogatom Sjeveru. Projekt je poznat i kao Nan Shui Bei Diao. Krajnje postapokaliptični komad filma čije slike koegzistiraju u začudnom spoju videoinstalacije i dokumentarca, formalizma i militarizma.

8. Subversive Film Festival

HOMMAGE – Aleksej German

U sklopu *hommage* sekcije ove godine prisjećamo se Alekseja Germana, po mnogima najvećeg ruskog redatelja nakon Tarkovskog. Donosimo pregled njegovih sovjetskih filmova i premijeru njegove filmske oporuke i po mnogima najvažnijeg ruskog filma 21. stoljeća *Teško je biti Bog*. Talijanski književnik Umberto Eco bio je jedan od prvih gledatelja Germanova magnum opusa. Pročitajte njegove dojmove.

Umberto Eco: “...Film govori upravo o nama, o onome što bi nas mogli zadesiti.”

Teško je biti Bog, a teško je biti i gledatelj kad je u pitanju ovaj sumorni film Alekseja Germana.

Uvijek sam vjerovao i pisao kako se svaki tekst (bio on književni, kazališni, filmski, ili bilo koji drugi) treba obraćati *savršenom čitatelju*. Čitatelja prve razine zanima jedino koja je radnja i kakav će biti završetak. Druga, dublja, razina čitanja podrazumijeva da čitatelj pročita tekst nekoliko puta kako bi prodro u njegovu strukturu te narativna i stilistička sredstva koja su ga toliko fascinirala pri prvom čitanju.

Obično je drugo čitanje baš to, drugo čitanje. Osim u slučajevima u kojima je cilj napraviti hladnu, formalnu analizu – što je domena profesionalnih filologa, a ne običnih čitatelja. Ono što želim reći je: standardno tko je već gledao *Kočiju* Johna Forda može analizirati korištenje kamere, montažu i druge tehničke aspekte segment po segment, dok se pri prvom gledanju prvenstveno brinuo hoće li sedma konjica stići na vrijeme i

spasiti kočiju, i hoćeli Ringo Kid preživjeti bitku.

Što se tiče Germanova filma, prilično je teško odmaknuti se od prve razine čitanja. Čim završite u njegovu bošijanskom svijetu, sve što možete jest lutati njegovim uličicama i zakucima, čak i onima koji su premračni da biste ih mogli razaznati u stvarnim Boschovim slikama koje prizivaju. I tako lutate, hipnotizirani njegovim užasom. Potrebna je velika mentalna snaga kako bi se obnovio odmak i prevladala prva razina čitanja i dospjelo do druge.

Autor ostavlja određene tragove tijekom teksta – prije bih ih nazvao zamkama – pozivajući nas da stupimo na drugu razinu. Pritom mislim na njegovu obilnu upotrebu dugih kadrova koji stvaraju impresiju gledanja iz daljine (iz druge dimenzije, jer ono što se događa kao da nas se ne tiče). Posljedice su srodne metodi otuđenja (*verfremdung*) koju je osmislio Brecht pod utjecajem književnog postupka očuđenja koji je prvi definirao Viktor Šklovski.

Međutim možemo li uistinu ostati otuđeni od Germanove priče?

Doduše, Dante se uspio izvući se iz vrtloga pakla (iako bi teško uspio bez Vergilijeve pomoći). Ipak prije svojeg bijega morao je proći sve pakle-

S engleskog prevela Dina Pokrajac

ne krugove i to ne samo kao promatrač već i kao aktivni sudionik, s vremena na vrijeme potpuno uronjen u akciju, često posve prestravljen.

Tako sam se otprilike i ja osjećao dok sam pokušavao slijediti paklene krugove filma Alekseja Germana – mjestimice na rubu živaca i u nemogućnosti odmicanja. U tom paklu sačinjenom od netolerancije, fanatizma i neizrecive okrutnosti, ne možemo se izdvojiti, kao da nas se njegova *fabula narratur* osobno ne dotiče. Ne, film govori upravo o nama, o onome što bi nas moglo zadesiti – čak i ako se to ne dogodi u tolikoj mjeri, i uz toliko zastrašujuću fizičku prisutnost. ★

[Umberto Eco među prvima je odgledao film Alekseja Germana *Teško je biti Bog*, a svoj osvrt napisao je za ruske novine *Novaya Gazeta* uoči svjetske premijere filma na Rimskom filmskom festivalu.]

Izvor: englesko izdanje novina *Novaya Gazeta*, studeni 2013.

Ne propustite!

HOMMAGE

Teško je biti Bog

Aleksej German, Rusija, 2013., 170'
Kino Tuškanac / četvrtak, 7. svibnja / 20.30

Ne propustite!

Kratkometražna konkurencija

Subversive Film Festival ove godine po prvi put uvodi kratkometražnu konkurenciju, a subverzivne kratkiše možete pogledati u dva bloka:
Kino Tuškanac / srijeda, 6. svibnja / 20.00 i 22.00

MASTERCLASS: Joshua Oppenheimer

Joshua Oppenheimer će predstaviti svoju metodu dokumentarističkog rada baziranu na intervencijama u stvarnost i glumačkim izvedbama, metodu koju je primijenio u radu na svoja dva nagradivana i slavljena filma “Čin smaknuća” (2013.) i “Pogled tišine” (2014.). Jedan od najprogresivnijih filmskih autora današnjice govorit će o svom režijskom stilu temeljenom na kombiniranju fikcije i nefikcije, fantazije i stvarnosti, i o namjeri portretiranja političkih i društvenih noćnih mora, poput situacije u Indoneziji kojom se bavio u svoja dva filma. Bit će riječi i o stvaranju odnosa između filma, društvenih trauma i osobnih sjećanja – temi koju Joshua smatra ključnom za suvremenu kinematografiju i kojoj je on osobno posvetio svoj filmski opus.

Joshua Oppenheimer rođen je 1974. u Teksasu. Više od deset godina radio je s paravoj-skama, odredima smrti i njihovim žrtvama, istražujući odnose između političkog nasilja i njihove slike u javnosti. Obrazovao se na Harvardu i kolidžu Central St Martins u Londonu. Radio je kao viši istraživač

na projektu Genocid i žanr Britanskog savjeta za umjetnosti i humanističke znanosti te je objavio brojne radove na tu temu. Njegov dugometražni prvijenac “Čin smaknuća” (“The Act of Killing”, 2013.) osvojio je 72 nagrade na međunarodnim festivalima, među ostalima Europsku film-

sku nagradu za najbolji dokumentarac, BAFTA nagradu, Nagradu publike na Berlinaleu, a bio je nominiran i za Oscara. Njegov drugi film “Pogled tišine” (“The Look of Silence”, 2014.) premijerno je prikazan na Festivalu u Veneciji gdje je osvojio 5 nagrada, uključujući Veliku nagradu ži-

rija, Nagradu Fipresci i Nagradu Fedora. Oppenheimer je jedan od partnera u danskoj produkcijskoj kući Final Cut for Real i umjetnički direktor Centra za dokumentarni i eksperimentalni film Sveučilišta Westminster u Londonu.

Ne propustite!

MASTERCLASS:
JOSHUA OPPENHEIMER
Dokumentarist među masovnim ubojicama

Dokukino KIC / utorak, 12. svibnja / 19.00

Prije masterclassa, u 16 sati, imate priliku pogledati Čin smaknuća / Directors cut / Danska, Norveška, VB, Finska, 2012., 159'. Ulaz je slobodan.

8. Subversive Film Festival

Filmovi koje ne smijete propustiti

4 sekcije filmova izvan natjecateljskog programa: Film esej, Film filozofija, Hommage – Aleksej German i Femi punk.

Film esej

Filmski esej u posljednjih dvadesetak godina predstavlja sve intrigantniji predmet filmske rasprave, kako za publiku tako i za filmologe koji ga pokušavaju kategorizirati. Filmski esej se ne predstavlja svjedokom stvarnih događaja nego ih neizravno reflektira ili se referira na njih. Prisutnost je autora u njemu od ključnog značaja, što se odlikuje autorovom gestom, odnosno naglašenim, subjektivnim stavom prema temi kojom se bavi; a zbog svoje se hibridnosti predstavlja kao antižanr.

Laurent Cantet, Gaspar Noé, Bruno Dumont, John Gianvito, Soon-Mi Yoo, Radovan Tadić i Johan van der Keuken neki su od autora čije esejističke filmske uratke možete pogledati u sklopu ove antižanrovske sekcije...

Mali izabrani komadi,

Radovan Tadić, Francuska, 2004., 83'
Kino Tuškanac / subota, 9. svibnja / 22.00

Radovan Tadić svoj film *Mali izabrani komadi* koji već samim naslovom sugerira na fragmentarnost, gradi na dijalogu s Rolandom Barthesom, pretežitom njegovim djelom *Carstvo znakova*. Tadić u filmu konfrontira istočnjačku (japansku) i zapadnjačku kulturu i njihove dominantne vrijednosti. Pritom otkriva mnoge dobro poznate ali i uznemirujuće veze između tako raznovrsnih tema kao što su hrana i vlakovi, tenis i špijunaža, psihoanaliza i S&M, vampiri i mlade djevojke, mitovi i snovi, čudovišta i Vladimir Ilijić Lenjin.

Ne propustite!

Ponos

igrana konkurencija
Kino Europa / subota, 9. svibnja / 21.00

Grupa LGBT aktivista iz mitske londonske knjižare Gay's the World kreće 1984. u Wales da bi tamošnjim rudarima koje je neoliberalna politika Željezne Lady natjerala da objese rudarske lampe na štap, lično predali prikupljene donacije.

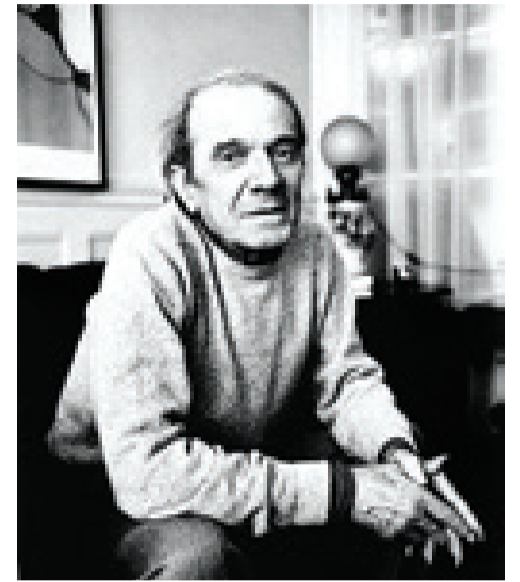

Femi Punk

Art-kino Grič / 4. do 8. svibnja / svaki dan od 20.00

U suradnji s Centrom za ženske studije, povodom 20. obljetnice njihova postojanja, organiziramo program posvećen punku kao prostoru ženske pobune u sklopu kojeg prikazujemo nekoliko igranih i dokumentarnih filmova koji problematiziraju pankerske filmske heroine. Zašto baš punk? Posrijedi je prvi supkulturni pokret u kojem su žene imale ravnopravnu i jednakovrijednu ulogu kao i muškarci. Punk je od svojih početaka otvarao prostore slobod-

da autoricama koje su osvajale scenu pod vlastitim uvjetima ne mareći za pravila klasne i rodne normativnosti, propisane "ženstvenosti" ili „prihvatljive“ seksualnosti. Punk pokret i njegove suvremene žanrovske izvedenice subvertiraju rodne odnose moći i ohrabruju politizaciju seksualnosti i ženskih identiteta. Parafrazirajući *riot grrrr!* rezanje, važni su jer nas ohrabruju u odbijanju nečijih tuđih sranja.

Film filozofija

U sekciji Film filozofija pogledajte posljednje svjedočanstvo velikog francuskog filozofa...

Abeceda Gillesa Deleuzea,

Pierre-André Boutang, Francuska, 1996.
Kino Tuškanac / nedjelja, 10. svibnja / 16.00

Iako Gilles Deleuze nikad nije htio da snime film o njemu, pristao je kada mu je Claire Parnet predložila da snimi niz razgovora u kojima bi svako slovo abecede evociralo jednu riječ: od A (za *Animal*) do Z (za *Zigzag*). Kroz dijalog s Parnet (novinarkom i njegovom bivšom studenticom) francuski filozof demonstrira istovremeno skromnu i uzbudljivu transparentnost koja karakterizira njegova seminalna djela (poput *Anti-edipa* i *Tisuću platoa*). Sesije su snimljene dok je Deleuze bio smrtno bolestan; Parnet i on složili su se da film prikažu publici tek nakon njegove smrti. Svijest o smrtnosti prožima ove dijaloge, čineći ih ne samo intelektualno stimulativnima već i emotivno obojenima. Zbog njihova bliskog odnosa Parnet je uspjela prodrijeti do Deleuzea kao možda nitko dotad, rezultat je *1001. plato* – mjesto na kojem se susreću briljantnost, rigoroznost i šarm – dirljiva osmrtnica koju je ispisao sam filozof, bolestan i autorefleksivan, čije ruminacije o tijelima, prostoru, umjetnosti i znanju služe istovremeno kao enciklopedija i atlas.

Ne propustite!

Besmrtni narednik

dokumentarna konkurencija
Kino Europa / petak, 8. svibnja / 18.30

“Završio sam vojnu obuku s činom narednika. Kad je u Siriji započela revolucija, nisam skidao uniformu iako sam paralelno vodio kino Bassel Al Assad u Damasku. Suradivao sam s prijateljem Muhamedom Malasom kao pomoćnik režije. Nisam se odvajao od male kamere i njome sam snimao naše dnevne aktivnosti. Svi tehničari iz njegove ekipe, uglavnom pripadnici opozicije, pričali su mi svoje priče. Nekima je kuća bila uništena od granata, drugi su emigrirali, ne znaju gdje će završiti, a nekima su ubijeni prijatelji. ...Sunce izlazi i ja se još jednom budim, stavljam uniformu i odlazim u vojnu bazu započeti novi radni dan.” (Ziad Kalthoum)

Ovako je redatelj Ziad Kalthoum opisao svoje ratno iskustvo, a o situaciji u Siriji saznajte više i na panelu Dossier Bliski istok, na kojem sudjeluju Randa Kassis (Pokret za pluralno društvo, bivša predsjednica Sirijskog nacionalnog vijeća) i Baha Froukh (Palestinska nacionalna inicijativa, aktivist i volonter iz Hebrona)

8. Subversive Film Festival

3.-12. SVIBNJA 2015.

NEDJELJA (3.5.)

SUBVERSIVE FILM FESTIVAL
Kino Tuškanac

20.00
Otvorenje
Taksi
Džafar Panahi
Iran, 2015., 82'

PONEDJELJAK (4.5.)

18.00
Kontrola na putu
Aleksej German
Sovjetski Savez, 1971., 97'

20.00
S juga na sjever
Antoine Boulet
Francuska, 2014., 110'

22.00
Demonska juha
Davide Ferrario
Italija, 2014., 75'

UTORAK (5.5.)

18.00
20 dana bez rata
Aleksej German
Sovjetski Savez, 1976., 101'

20.00
Novi čovjek
Aldo Garry
Urugvaj / Čile, 2015., 79'

22.00
Sklonište
Fernand Melgar
Sviciarska, 2015., 101'

SRJEDA (6.5.)

18.00
Maj prijatelj Ivan Lapsin
Aleksej German
Sovjetski Savez, 1984., 100'

20.00
Sou lide dalje
Rà di Martino
Italija, 2014., 33'

22.00
San Cristóbal
Omar Zuñiga Hidalgo
Čile, 2015., 29'

Hosana
Na Young-kil
Južna Koreja, 2014., 25'

22.00

Toteni
Sarah Arnold
Francuska, 2014., 29'

Palestino, ljubavi moja
Damiir Radić
Hrvatska, 2015., 15'

Zašto?

Nadav Lapid
Izrael, 2014., 5'

Polovica svijeta
Jérôme Furrer
Sviciarska, 2014., 18'

San Siro
Yuri Ancarani
Italija, 2014., 26'

ČETVRTAK (7.5.)

18.00
Razred
Laurent Caritet
Francuska, 2008., 128'

20.30
Teško je biti Bog
Aleksej German
Rusija, 2013., 170'

PETAK (8.5.)

17.00
7 dana u Havani
Laurent Caritet / Benicio del Toro / Julio Medem / Gaspar Noé / Elia Suleiman / Juan Carlos Tabío / Pablo Trapero
Francuska / Španjolska, 2012., 129'

20.00
Daleko od Afganistana
John Gianvito / Jon Jost / Minda Martin / Travis Wilkerson / Soon-Mi Yoo
SAD / Afganistan, 2012., 129'

22.15
Valim dolare
Johan van der Keuken
Nizozemska, 1986., 140'

SUBOTA (9.5.)

18.00
Želim vidjeti
Johana Hadjithomas / Khalil Joreige
Francuska / Libanon, 2008., 75'

20.00
Flanrija
Bruno Dumont
Francuska, 2006., 91'

22.00
Mali izabavni komadi
Radovan Tadić
Francuska, 2004., 83'

NEDJELJA (10.5.)

16.00
Abeceda Gillesa Deleuza
Pierre-André Boutang
Francuska, 1996., 125', odabrani segmenti

18.30
Ufjez
Claire Denis
Francuska, 2004., 130'

SUBVERSIVE FILM FESTIVAL
Kino Europa

16.00
Vjetровi kalozava
Gabriel Mascaro
Brazil, 2014., 77'

17.30
Dugi niz godina
Nikolaus Geyrhalt
Austrija, 2015., 188'

21.00
Ponos
Matthew Warchus
VB / Francuska, 2014., 119'

23.00
Dok svijeri spanjavu
Jonas Alexander Amby
Danska, 2014., 84'

16.00
Težina lanaca 2
Boris Malagurski
Kanada / Srbija, 2014., 123'

18.30
Besmrtni narednik
Ziad Kalthoum
Sirija, 2013., 75'

20.00
Ejzenštein u Guanajuatu
Peter Greenaway
Nizozemska / Meksiko / Finska / Belgija, 2014., 105'

22.00
Anđeli revolucije
Aleksej Fedorčenko
Rusija, 2014., 113'

18.00
Pjesme sa sjevera
Soon-Mi Yoo
Južna Koreja / Portugal / SAD, 2014., 72'

20.00
Cenzurirani glasovi
Mor Loushy
Izrael / Njemačka, 2015., 84'

22.00
Fort Buchanan
Benjamin Croty
Francuska / Tunis, 2014., 65'
U suradnji s Dominom /
Queer Zagreb Sezonom

SUBVERSIVE FILM FESTIVAL
Art-kino Grič

20.00
Okrugli stol:
**Punk – prostor ženske
pobune**

21.00
**Ladies and Gentlemen, The
Fabulous Stains**
Lou Adler
SAD, 1982., 87'

20.00
Out of the Blue
Dennis Hopper
Kanada, 1980., 94'

20.00
The Smithereens
Susan Seidelman
SAD, 1982., 89'

20.00
Don't Need You
Kerri Koch
SAD, 2005., 40'

I Was a Teenage Serial Killer
Sarah Jacobson
SAD, 1983., 27'

**The Making of Ladies and
Gentlemen, The Fabulous
Stains**
Sarah Jacobson
SAD, 2000., 12'

20.00
From the Back of the Room
Amy Oden
SAD / Kanada, 2011., 105'

UTORAK (12.5.)
SUBVERSIVE FILM FESTIVAL
Dokukino KIC

Igrana
konkurencija

Dokumentarna
konkurencija

Film esej

Film filozofija

Hommage
(Aleksej German)

Kratkometražna
konkurencija

Femi punk

Subverzivac

8. Subversive Forum

7.-16. SVIBNJA 2015.

Opvremenik za nove emancipacijske borbe
broj 05 • Zagreb • svibanj 2015. • www.subversivefestival.com

subverzivac 13

* SKOLA SUVREMENE UMJETNOSTI
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
KINO EUROPA / DVORANA MÜLLER

SUBVERSIVE FORUM
KINO EUROPA /
DVORANA MÜLLER

SAJAM ANGAŽIRANE KNJIŽEVNOSTI
7.-9. 5. 2015.
KINO EUROPA

MEĐUNARODNA
KONFERENCIJA
KINO EUROPA

ČETVRTAK (7.5.)

11.00 – 13.00
Uvod u javne politike – Marko Kovarić (Institut za društvena istraživanja, Zagreb)
14.00 – 16.00
Kritika javnog sektora kao slijepa pješa Ijevica – Primož Krašovec (Ljubljana)

PETAK (8.5.)

11.00 – 13.00
Uvod u nomotehniku – Marko Kovarić (Institut za društvena istraživanja, Zagreb)
14.00 – 16.00
Problemi kulturne politike danas – Antun Vujčić (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb)

SUBOTA (9.5.)

11.00 – 13.00
Kulturna politika kao socijalna politika: institucije – Jelena Milić (Kastavsko kulturno leto) i **Renato Stanković** (Filozofski fakultet u Rijeci)
14.00 – 16.00
Rad u globalnoj digitalnoj ekonomiji: sazrijevanje cybertrgovata – Ursula Huws (Sveučilište u Herfordshireu)

NEDJELJA (10.5.)

11.00 – 13.00
Kulturna politika kao socijalna politika: nezavisna scena
14.00 – 16.00
Rad u mentoriranim grupama

UTORAK (12.5.)

11.00 – 13.00
Značajne pojma "prekarijat" – Richard Seymour
14.00 – 16.00
Završna rasprava o predloženim mjerama i prepoznavanje mogućih oblika realizacije

SRJEDA (13.5.)

11.00 – 13.00
Predstavljanje grupnih radova
14.00 – 16.00
Završna rasprava o predloženim mjerama i prepoznavanje mogućih oblika realizacije

PETAK (15.5.)

11.00 – 13.00
Predstavljanje grupnih radova
14.00 – 16.00
Završna rasprava o predloženim mjerama i prepoznavanje mogućih oblika realizacije

SUBOTA (16.5.)

17.00 – 19.00
Panel: **Pojas Gaze danas – prepreke i mogućnosti za budućnost**
Panelisti: **Mikhailar Abusada, Omar Shaban, Aed Yaghi**
Moderira: **Timomir Ladišić**

20.00
SubLit cafe
Tomislav Marković (Beograd), **Faruk Šehić, Ferida Duraković** (Sarajevo), **Duraković, Branislav Oblučar, Nikola Tadić, Martina Vidaić** (Hrvatska)
Moderira: **Milan Rakovac**

20.00 – 22.00
Subverzivna književnost U suradnji s hrvatskim PEN centrom
Veliko otvaranje programa PE.N.-a **Poezija & Subverzija** s čitanjem poezije: **Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Nikola Petković, Tomislav Domović, Monika Herceg, Maja Hanić, Goran Čolakhodžić, Martina Vidaić, Luka Mavretić, Ana Brnardić Oproiu, Adrijan Oproiu** i gosti iznenađenja...

Subverzivna književnost U suradnji s hrvatskim PEN centrom
12.00 – 14.00
Okrugli stol **Poezija & Subverzija: Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Tomica Bajsić i Nadežda Čačinović** (predsjednica P.E.N.-a)
18.00 – 20.00
Portreti pjesnika i čitanje uz video prezentacije: **Tj Dema - Tanja Bakić; Lullea Lleshanaku - Alja Adam; Bei Ling - Senadin Musabegović**. U čitanju sudjeluju Petra Svrtan i Ivan Colarić, studenti glume na ADU.
20.00 – 21.00
Glazbeni performans **Ivana Rushaidat & Matija Antolić** izvode pjesme Toma Waltea

19.00
Nova internacionala
Gosti: **Yiannis Bourounous (SIRIZA), Pablo Bustintuy (PODEMOS), Luka Mesec (IDS), Marko Milošević** (Radnička fronta)
Moderira: **Goran Matić**
Političke stranke na jugoistoku EU
Gosti: **Ulrike Lunacek, Mirela Holy, Denis Giratz, Darko Pajović, Ivan Karić, Kostas Loukeris**
Moderira: **Natasa Bešinević**

19.00
Neotradicionalizam i (proto)jobite ijske inicijative? – Bovi Dittrich (Human Rights Watch), **Sugovornici: Ivan Novosel** (Youth Initiative for Human Rights, Zagreb Prije), **Goran Miletić** (Human Rights Defenders, Beograd Pride)
Moderira: **Sandra Benčić (CMS)**
21.00
Dossier Bliski Istok
Gosti: **Randa Kassir, Baha Froukh**
Moderira: **Demian Vokši i Bernard Koludrovic**

19.00
Antifašizam nakon svega: između vizionarizma i ulične desnice
Sudjeluju: **Budimir Lončar, Viktor Ivančić, Robert Botteri, Vesna Kesić, Ana Pantić** (Muzej Istorije Jugoslavije), **Vjekoslav Perica, Sanja Horvatinić**
Moderira: **Dragan Markovina**
21.00
Lise Vođel: Marksizam i podčinjavanje žena
Moderira: **Ankica Čakardić**

19.00
Richard Seymour: Neoliberalna država i socijalistički izazov kapitalizam"
Moderira: **Katarina Peović Vuković**
21.00
Shaskar Sunkara: Sjedinjene Socijalističke Američke Države
Moderira: **Marko Milošević**

19.00
Kumi Naidoo: Klimatska pravda u Evropi i svijetu
U raspravi sudjeluju **Jagoda Munić, Asad Rehman i Benedek Javor**
Moderira: **Tomislav Tomašević**
21.00
Steve Keen: Privatni dug i ekonomska stagnacija
Moderira: **Dimitrije Birać**

19.00
Wang Hui: Kina na početku i kraju svog 20. stoljeća
Moderira: **Krešo Jurak**
21.00
Ugo Mattei: Budućnost demokracije u Evropi i transformativna moć zajedničkih dobara
U raspravi sudjeluju **Ska Keller, Florent Marcellini i Danijela Dolenc**
Moderira: **Vedran Horvat**

11.00
Mogućnost povezivanja Ijevica na Balkanu
Sudjeluju: **Karlo Jurak** (Radnička fronta), **Anej Korsika (IDS), Jovana Ristić** (Levi samit Srbije), **Artan Sadiku** (Solidarnost), **Goran Marković** (Pokret za socijalnu pravdu)
Moderira: **Dijana Čurković**
15.00
Prava, odgovornosti i sukobi
gosti: **Christopher Cramer, David Chandler, Alim Baluch**
Moderira: **Timomir Popović**

11.00
Zadruga, socijalno poduzetništvo i uloga lokalne zajednice
Sudjeluju: **Rubes Levada, Anita Frjajman Ivković, Edo Jerković, Robert Pašić, Maja Jurišić**
Moderiraju: **Igor Grozdanić i Maja Jurišić**
15.00
Financijalizacija i finansijska kriza u zemljama jugoistočne Europe
Sudionici: **Predrag Cetković, Dubravko Radošević, Joachim Becker, Zoltan Pogatsa i Vladimir Cvijanović**
Moderira: **Vladimir Cvijanović**

11.00
Prostor i nove društvenosti
Gosti: **Anna Dana Beroš, Tomislav Tomašević, Mina Dukić** (Pokret za okupaciju bioskopa Zvezda), **Duška Radojević** (Zelena Istra), **Antonija Eremit** (Majdan)
Moderira: **Diana Magdić**
17.00
Crveno-zeleni (ne) sporazumi: transformacije uvjeta emancipacije
Gosti: **Kostas Loukeris, Bor Kim, Yiannis Bornois, John Barry, Vladimir Lay, Denis Geto, Marko Milošević**
Moderiraju: **Vedran Horvat i Tomislav Tomašević**

11.00
Mogućnost povezivanja Ijevica na Balkanu
Sudjeluju: **Karlo Jurak** (Radnička fronta), **Anej Korsika (IDS), Jovana Ristić** (Levi samit Srbije), **Artan Sadiku** (Solidarnost), **Goran Marković** (Pokret za socijalnu pravdu)
Moderira: **Dijana Čurković**
15.00
Prava, odgovornosti i sukobi
gosti: **Christopher Cramer, David Chandler, Alim Baluch**
Moderira: **Timomir Popović**

11.00
Ista borba, slična priča: Povezivanje borbi za zaštitu okoliša i javna dobra u Evropi
Gosti: **Asad Rehman, Jan Spievak, Edouard Gaudot, Teodor Celakoski, Karina Delli, Claudia Apostol, Oana Mondoc, Luminita Dejvan, Dobrica Veselinović, Andrej Kurnik, Zoran Tomić, Bernard Ivčić**
Moderira: **Vedran Horvat**
17.00
Model organiziranog društvenog učinka i pravednost u organizacijama
Sudjeluju: **Zoran Sušanji, Tvrtko Maras, Zoran Aralica** i drugi.
Moderira: **Tvrtko Maras**

11.00
Ista borba, slična priča: Povezivanje borbi za zaštitu okoliša i javna dobra u Evropi
Gosti: **Asad Rehman, Jan Spievak, Edouard Gaudot, Teodor Celakoski, Karina Delli, Claudia Apostol, Oana Mondoc, Luminita Dejvan, Dobrica Veselinović, Andrej Kurnik, Zoran Tomić, Bernard Ivčić**
Moderira: **Vedran Horvat**
17.00
Model organiziranog društvenog učinka i pravednost u organizacijama
Sudjeluju: **Zoran Sušanji, Tvrtko Maras, Zoran Aralica** i drugi.
Moderira: **Tvrtko Maras**

11.00
Ista borba, slična priča: Povezivanje borbi za zaštitu okoliša i javna dobra u Evropi
Gosti: **Asad Rehman, Jan Spievak, Edouard Gaudot, Teodor Celakoski, Karina Delli, Claudia Apostol, Oana Mondoc, Luminita Dejvan, Dobrica Veselinović, Andrej Kurnik, Zoran Tomić, Bernard Ivčić**
Moderira: **Vedran Horvat**
17.00
Model organiziranog društvenog učinka i pravednost u organizacijama
Sudjeluju: **Zoran Sušanji, Tvrtko Maras, Zoran Aralica** i drugi.
Moderira: **Tvrtko Maras**

11.00
Ista borba, slična priča: Povezivanje borbi za zaštitu okoliša i javna dobra u Evropi
Gosti: **Asad Rehman, Jan Spievak, Edouard Gaudot, Teodor Celakoski, Karina Delli, Claudia Apostol, Oana Mondoc, Luminita Dejvan, Dobrica Veselinović, Andrej Kurnik, Zoran Tomić, Bernard Ivčić**
Moderira: **Vedran Horvat**
17.00
Model organiziranog društvenog učinka i pravednost u organizacijama
Sudjeluju: **Zoran Sušanji, Tvrtko Maras, Zoran Aralica** i drugi.
Moderira: **Tvrtko Maras**

11.00 – 15.00
Ofenziva kapitala i bioekonomija TTIP-a
– rasprava o strategijama
Gosti: **Lora Verhecke, Stephanie Roth, Dean Derežić, Marina Škrabalo, Vedran Horvat, Jan Majček, Kira Cerar, Hrvoje Radovanović, Goran Lukić, Nikola Ptić, Andrej Gnezda, Kostadinika Kuneva**
17.00 – 19.00
Predavanja:
Rastko Močnik: Ideologija i klasna svijest

11.00 – 15.00
Ofenziva kapitala i bioekonomija TTIP-a
– rasprava o strategijama
Gosti: **Lora Verhecke, Stephanie Roth, Dean Derežić, Marina Škrabalo, Vedran Horvat, Jan Majček, Kira Cerar, Hrvoje Radovanović, Goran Lukić, Nikola Ptić, Andrej Gnezda, Kostadinika Kuneva**
17.00 – 19.00
Predavanja:
Rastko Močnik: Ideologija i klasna svijest

Subversive Forum

RASTAKANJE SUBVERZIVNE AGENDE:

Posljednje barikade prije razornog klasnog rata

Voditelji: Igor Grozdanić i Tvrtko Maras
Moderira: Tvrtko Maras
Sudjeluju: Zoran Sušan, Tvrtko Maras, Zoran Aralica i drugi.
Četvrtak 14. svibnja, 17.00

Demokratska društvena uređenja u većini zapadnih zemalja, svojim redovnim političkim tijekovima, dovode do legalne, parlamentarne promjene zakonskih okvira u smjeru redukcije demokratskih standarda. Možda je najočiti primjer redukcija ljudskih prava u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje je ozakonjeno neograničeno zadržavanje u pritvoru, bez pokretanja redovnih pravosudnih postupaka, ili u Njemačkoj, gdje parlament nije uspio izglasati da je korištenje vode ljudsko pravo. Ograničavanje prava na proteste u Španjolskoj, s drakonskim kaznama za prekršitelje, ili kampanja povezana s odcjepljenjem Škotske, gdje su protivnici odcjepljenja uglavnom koristili argumente straha, samo su dodatni, prilično očiti primjeri, među mnogim suptilnijim oblicima otežavanja participacije građana u procesima političkog odlučivanja.

Dok se odvija redukcija demokratskih standarda, ubrzano se u matičnim državama osposobljavaju, i resursima popunjavaju, policijske jedinice za brze intervencije. Imenom policijske, te jedinice podvrgnute su i jakoj tehnološkoj, ideološkoj i operativnoj militarizaciji. Za to vrijeme, redovna i obavezna vojska za sve zdravstveno sposobne muškarce uglavnom se ukida, pa se interventne policijske i vojne jedinice stavljaju u još veću taktičku prednost u slučaju eventualnih sukoba i protesta građana protiv vlasti. Iz navedenog jasno je da se s bar jednog dijela, ili vjerojatnije s većine rukovodnih pozicija u državama, priprema nasilni odgovor na pojavu klasnih nemira, i da se od strane vladajuće klase unaprijed osiguravaju pozicije u kojima će vladajuća klasa dobiti klasni rat.

Ostavimo po strani činjenicu da u svakom klasnom ratu klasa na vlasti manje gubi od potlačenih klasa, koje se sukobljavaju i podnose najteže žrtve. Koncentrirajmo se na tri druge činjenice.

Prvo, tehnološki razvoj proizvodnje i distribucije dobara i usluga najširim slojevima građana toliko je napredo-

vao da klasni sukobi uopće nemaju smisla. Ne samo da je svima moguće osigurati ležernu egzistenciju uz sasvim umjeren radni angažman (manji od standardne socijalističke 8/8/8 sheme) nego je i sama ideja klasnog sukoba, po prvi put u povijesti, posve nepotrebna, jer povećano usmjerenje nacionalnog bogatstva prema najbogatijima uopće ne može poboljšati kvalitetu njihova života (o čemu se može izvesti precizna stručna argumentacija, potkrijepljena standardnim obrascima ponašanja okvirnih profila ličnosti, najviše zastupljenih na pozicijama moći).

Drugo, još uvijek prisutni demokratski okviri ostavljaju mnogo prostora za politički aktivizam i participaciju građana u odlučivanju o društvenim pitanjima. Liberaliziran pristup informacijama, povećana opća razina obrazovanosti stanovništva, i ponovno uspostavljanje političke konkurencije na približnim starim blokovskim podjelama, otvaraju nove prilike za definiranje globalnih rješenja, i modificiranih lokalnih podvarijanti uređivanja političkih pitanja.

Treće, nasilna „rješavanja sukoba“, uključujući i klasne ratove, uspostavljaju tradiciju nasilja kojom se kontaminiraju buduće generacije. Ratne priče i podjele u našoj zemlji, naročito one povezane s dva posljednja rata, slikovito prikazuju da sukobi ne mogu dovesti do „razračunavanja“ za stabilnu budućnost, nego samo do novih generacija koje imaju dojam da računici još nisu „podvučeni“.

Klasa na vlasti aktivno studira navedene društvene zakonitosti i iz posebnih razloga, koji će biti spomenuti u izlaganju, prihvaća sve posljedice svog huškačkog i nasilnog utjecaja na društvo. Jasno, najširim je slojevima ljudi tada u interesu da izbjegnju sukob, u osnovi uvijek sukob

unutar vlastite, potlačene klase, čiji dio se bori za vladajuću klasu, uz pogrešan dojam da ne pripada potlačenima. Istovremeno međutim potlačena klasa ne nalazi motiva, prilike ni prave teoretske osnove da shvati vlastitu poziciju u društvu, i naročito, da se orijentira prema adekvatnim rješenjima svojih egzistencijalnih pitanja od pojedinca do proaktivnog društvenog angažmana. Ono što znanstvenici (sociolozi i psiholozi) na Zapadu propuštaju učiniti jest definiranje modela stvaranja i raspodjele nacionalnog bogatstva koji ne bi ostavljao prostor za ucjene i egzistencijalno ugrožavanje, ali bi, istovremeno, u model bile integrirane okolnosti globalne transportne, političke i komunikacijske povezanosti, kulturalne i religijske različitosti, tehnološke okolnosti i svi ostali faktori koji obilježavaju modernu civilizaciju.

Takav model, u ranoj fazi nastanka (zbog čega je model trenutno na konceptualnoj, a ne još i na operantno definiranoj razini) predmet je današnjeg izlaganja. Po tom modelu, subverzivnost kao odgovor na sadašnje stanje sukladna je interesima vladajuće klase, a konstruktivni doprinos društvenom razvoju u interesu je potlačenih. Umjesto nasilnog preuzimanja društvenog bogatstva, čak i umjesto subverzivnog odnosa prema institucijama države, model potlačenima preporuča preuzimanje prava na aktivnu participaciju u općoj društvenoj dobrobiti, doduše dijelom i kroz politički regulirano, demokratski provedeno otimanje osnovnih resursa (vode, poljoprivrednog tla, rudnih bogatstava...) vladajućoj klasi. ★

PANEL

Prostori nove društvenosti

Sudjeluju: Tomislav Tomašević, Ana Dana Beroš, Dušica Radojčić, Mina Đukić, Antonija Eremut
Moderira: Diana Magdić
Ponedjeljak 11. svibnja, 11.00

Tradicionalno se javni prostori, zajednička dobra u urbanom okolišu, oblikuju i analiziraju kao mjesta koja generiraju javnost i građansku kulturu. Mjesta slobodnih susreta, političke razmjene i potvrđivanja heterogenosti i kompleksnosti grada, esencija su urbanog i fizičke točke emancipacije najrazličitijih društveno-kulturnih praksi. U eri njihove progresivne privatizacije i planerskih ograničenja s jedne, te formiranja novih oblika društvenosti i životnih stilova s druge strane, modeli stvaranja takvih prostora sve više počivaju na samooorganizaciji i samoupravljanju, na autonomnim inicijativama i borbama, interesno vezanim mikrozajednicama, susjedstvima ili profesionalno usmjerenim grupama. Oslabljeni potencijal za političku participaciju u komercijaliziranim, nadziranim ili turistificiranim javnim prostorima nadoknađuje se točkastim intervencijama u novom mjerilu, a urbana revitalizacija u pravilu kreće od osvajanja ili improviziranja fizičkog prostora za nove društvene, poduzetničke i kulturne centre i to redom u onim prostorima koji su izgubili prvotne funkcije i kod kojih klasični modeli upravljanja više nisu primjenjivi. Nove modele i pristupe reaproprijaciji javnih prostora i javne sfere predstaviti će kroz vlastite prakse i teorijske postavke profesionalci i aktivisti koji uglavnom dijele lokalni ekonomski i društveni kontekst, no djeluju iz različitih pozicija i u uvjetima slabije ili jače podrške političkih partnera.

Okupacija zapuštenog prostora bioskopa Zvezda u Beogradu od strane neformalne grupe umjetnika apostrofirala je nemoć gradskih i državnih institucija da upravljaju kulturom i prostorima za kulturu te otvorila pitanja političkih, finansijskih, etičkih i kulturnih mogućnosti i ograničenja upravljanja od strane korisnika.

Projekt Muzil Starter Zele- ne Istre i Zadruga Praksa za privremeno korištenje dijela prostora napuštene vojarnice na pulskom Muzilu, otvoreni je proces kroz koji se istražuje i interes lokalnog okruženja za korištenje zajedničkih dobara te postavke razvoja u opoziciji nerealiziranim megalomanskim planovima za tu lokaciju. Korištenje, makar privremeno, propalih i zapuštenih vojnih zona, ali i drugih prostora danas nedefinirane funkcije, suptilna je subverzija dominantne rentijerske ekonomije, no traži zrelost i razinu participacije kakve lokalno još nismo iskusili.

Revitalizacija zapuštenog tupinoloma Majdan kraj Solina isprepliće tri teme važne za održivi razvoj i identitet grada: ekologiju, arheologiju i industriju. Širok spektar aktivnosti – zdravstvenih, rekreativnih, turističkih, edukativnih, kulturnih – otvoren je participaciji lokalne zajednice u oblikovanju sadržaja i aktivnom korištenju tog dosad nedostupnog prostora. Gradnja suradničke platforme model je koji je podržala Europska kulturna fondacija, a odabrani institucionalni pristup pokazao se zasad uspješnim.

Približavanjem suvremene teorije upravljanja zajedničkim dobrima Tomislav Tomašević kontekstualizirat će ove primjere iz prakse, a profesionalni aspekt djelovanja u zajednici opisat će Ana Dana Beroš iz grupe ArchiSQUAD: odred za arhitekturu savjesti. Neformalni, spontani prostori, trajno promjenjive funkcije, odlike su inkluzivnog i otvorenog grada, a imperativ visoke društvene kohezije nije dostižan u režiranim okolnostima nominalno javnih prostora oblikovanih i upravljanih odozgo. Čitamo li grad kao poligon društvene promjene i simbolički konstrukt, pregovori oko granica i ograničenja javnog i privatnog ključ su buduće građanske političke formacije, a prostori nove društvenosti, virtualni ili fizički, jezgre kroz koje će stasati njezini akteri. ★

PANEL

Ista borba, slična priča: povezivanje borbi za zaštitu okoliša i javna dobra u europskoj

Sudjeluju: Asad Rehman, Jan Spiewak, Edouard Gaudot, Teodor Celakoski, Karima Delli, Claudia Apostol, Oana Mondoc, Luminita Dejeu, Dobrica Veselinović, Andrej Kurnik, Zoran Tomić, Bernard Ivčić

Moderira: Vedran Horvat
Četvrtak 14. svibnja, 10.00 – 17.00

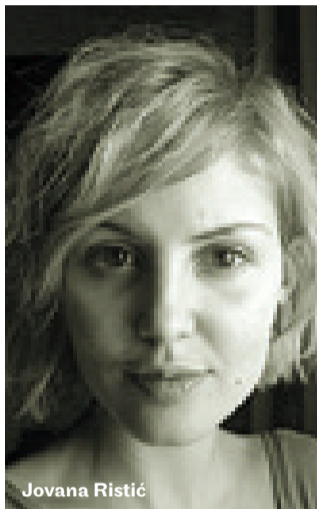
Posljednjih godina širom Europe raste broj razvojnih projekata koji se baziraju na novom ekstraktivizmu, povećavaju pritiska na okoliš, emisiji stakleničkih plinova, zagađenju ili su jednostavno socijalno i ekonomski neodrživi. Paralelno s tim javlja se otpor građana, ekoloških aktivista, a ponekad i sindikata protiv provedbe takvih neodrživih projekata zbog velikih šteta po javni interes. S obzirom na postojeće granice rasta i planetarne granice, ekološka borba sve je više povezana s borbama za veću jednakost i redistribuciju. Ekološka borba utoliko sve više postaje i borba protiv pritiska sadašnjeg ekonomskog sustava na prirodu i ljude i utoliko usko postavljene ekološke zahtjeve treba bolje povezati s pitanjem društvene nejednakosti i financijalizacije života. Okupljajući aktiviste i aktere koji širom Europe već dugi niz godina vode borbe protiv trajekata, pokušat ćemo otkriti što je tim borbama zajedničko i na koji se način međunarodnim povezivanjem mogu lakše zaustaviti neodrživi projekti i ponegdje zamijeniti boljim političkim ili razvojnim rješenjima.

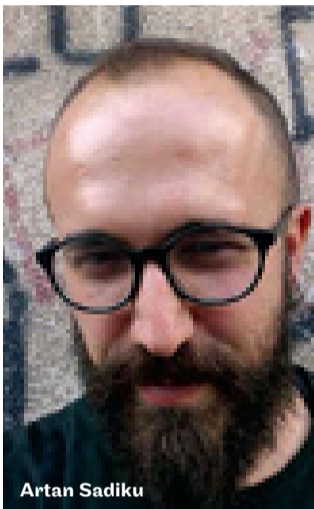
Karlo Jurak

Anej Korsika

Jovana Ristić

Artan Sadiku

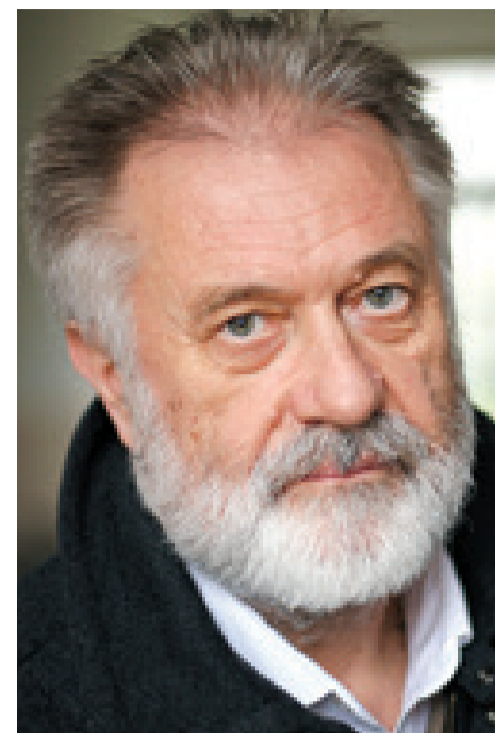
Goran Marković

PANEL

Mogućnost povezivanja ljevice na Balkanu

Sudjeluju: Karlo Jurak (Radnička fronta), Anej Korsika (Združena leвица), Jovana Ristić (Levi samit Srbije), Artan Sadiku (Solidarnost), Goran Marković (Pokret za socijalnu pravdu)
Moderira: Dijana Čurković
Srijeda 13. svibnja, u 11.00 sati

Proces raspada Jugoslavije i restauracije kapitalizma na području bivše Jugoslavije naneo je jak udarac lijevoj ideji koja je postala sinonimom za "totalitarizam" i "doba mraka". U tim uvjetima bilo je praktički nemoguće djelovati u javnosti s otvorenim antikapitalističkim i socijalističkim stavovima. Ljevica je u tim uvjetima mahom kooptirala s liberalizmom, pa se stavila u službu krupnog kapitala. Na javnoj sceni i u borbi za institucije teško se mogla naći jedna uistinu lijeva politička organizacija. Međutim zbog razornog djelovanja kapitalizma na Balkanu su se nedavno stvorile brojne političke organizacije koje javno i nedvosmisleno ističu svoj antikapitalistički svjetonazor. Lijevi antikapitalistički svjetonazor podrazumijeva i nužnost internacionalnog djelovanja i povezivanja van granica nacionalnih država stvorenih za potrebe kapitalističke reakcije. Postavlja se pitanje je li moguće povezivanje ljevice na Balkanu, kako bi ono trebalo izgledati i koje se linije borbe te u kojim okvirima tu otvaraju.

PREDAVANJE

Rastko Močnik: Ideologija i klasna svijest

Kino Europa / subota / 16. svibnja / 17.00 – 19.00

Rastko Močnik slovenski sociolog, književni teoretičar, prevoditelj i politički aktivist. Radi kao profesor sociologije na Akademiji likovnih umjetnosti sveučilišta u Ljubljani. Domene njegova teorijskog interesa uključuju teorije ideologije, psihoanalizu, semiotiku, lingvistiku i epistemologiju humanističkih i društvenih znanosti. Na slovenski je preveo radove Jacquesa Lacana, Emila Durkheima i Marcela Maussa. Zajedno sa Slavojem Žižekom i Mladenom Dolarom smatra se začetnikom Psihoanalitičke škole u Ljubljani (Ljubljana School of Psychoanalysis). Kolumnist slovenskog ljevičarskog časopisa Mladina, i član savjetodavnog odbora regionalnog ljevičarskog časopisa Novi Plamen.

OKRUGLI STOL

Prava, odgovornosti i sukobi

Sudjeluju: Christopher Cramer, David Chandler i drugi.
Moderator: Tihomir Popović
Srijeda 13. svibnja, 15.00

Opći cilj: Opći cilj ovog okruglog stola je istražiti odnos sukoba (na društvenoj razini) i ljudskih prava, pritom dovodeći u pitanje općeprihvaćen stav da ljudska prava imaju pozitivan utjecaj na rezoluciju sukoba. Ljudska prava se, gotovo bez pitanja, uzimaju kao korisna za razvoj zemalja i društava, te kao dobra stvar sama po sebi. Ljudska se prava mogu u grubo razdvojiti na dvije kategorije. Prva sadži elementarna prava kao što su pravo na život, zdravstvenu brigu, smještaj itd. Druga kategorija odnosi se na prava koja su bazirana na identitetu, kao što su prava nacionalnih, etničkih, vjerskih manjina itd. Identitet je vrlo bitan faktor koji uglavnom, i pod određenim uvjetima povisuje izgleda za

civilne ratove, jer većina ratova ima neku vrstu identitetskog neslaganja prisutno. Promocija ljudskih prava je često process koji je vođen odozgo, bilo od strane institucija ili međunarodnih donatora. U fragilnim post konfliktnim i post autoritarnim kontekstima, ljudska prava su vrlo osjetljive teme i ponekad imaju ulogu raspirivanja sukoba umjesto umirivanja. U tom svjetlu, može se postaviti pitanje da li ljudska prava, ona bazirana na identitetu, mogu imati ulogu katalista za sukob u fragilnim društvima. Ukoliko je odgovor da, što se može učiniti da ljudska prava igraju učinkovitiju ulogu u rješavanju sukoba.

Iako su obje vrste ljudskih prava opisnih gore vrlo bitne, okrugli stol istražiti će hiptezu

da prava, bazirana na identitetu, imaju potencijal produžiti i pojačati sukobe te čak stvoriti nove sukobe. Okrugli stol će također istražiti do koje mjere pristup razvoju baziran na equity-u (načelo da se pomaže onima kojima je pomoć najpotrebnija) pomaže u rezoluciji sukoba i smirivanju tenzija.

Okrugli stol će se također baviti pitanjem uloge civilnog društva, odnosno građanskog uključivanja u širem smislu, u postavljanju zahtjeva za ljudska prava. Centralno pitanje diskusije je uloga građanskog uključivanja/aktivizma u postavljanju zahtjeva i prihvaćanju/implementaciji ljudskih prava, te da li to uopće čini razliku. Okrugli stol će istražiti ideju da viša razina građanskog

uključivanja/aktivizma u traženju i implementaciji prava, može igrati važnu ulogu u uspjehu prava baziranih na identitetu za rezoluciju sukoba. Drugim riječima, lokalno građansko vlasništvo (kao i vlasništvo lokalnih institucija) nad procesima je od vrlo velike važnosti za uspjeh ljudskih prava u smanjivanju segregacije, čime se smanjuje i rizik od sukoba. Ukupno gledajući, okrugli stol će također istražiti pitanje stupnja do kojeg ljudska prava podržavaju pomirbu i inkluziju, ili da li su više usmjerena na segregaciju. A ukoliko mogu poticati segregaciju, koja je uloga građanskog aktivizma te koja je odgovornost ljudskih prava baziranih na identitetu?

PANEL

Tranzicija u postugljične gradove

Sudjeluju: Rene Lisac, Zoran Kordić, Vlatka Berlan Vlahek, Zoran Skala, Gordana Dragičević
Moderira: Igor Grozdanić
Petak, 15.5. u 17,00

Do se neki svjetski gradovi poput Kopenhage zalažu da postanu klimatski neutralni do sredine 21. stoljeća, u nekoliko stotina gradova u svijetu jačaju pokreti tranzicijskih grupa koje se grade odozdo od samih ljudi i u kojima sama lokalna zajednica predvodi takvu tranziciju.

Namjera ovog panela i rasprave jest proučiti dublje u niskougličnu tranziciju na lokalnom nivou te istražiti projekte i inicijative prilagođene potrebi zajednice koji, osim pozitivnog utjecaja na okoliš i održiv razvoj vode, rade na poboljšanoj kvaliteti života u gradu i jačanju socijalne uključenosti svih njezinih građana.

Na skupu će se prezentirati vizija niskougličnog grada Zagreba kakvu su oblikovali stručnjaci i aktivisti iz različitih područja i organizacija tijekom dvije radionice prošle godine u sklopu projekta Pocacito (*Post Carbon Cities of Tomorrow*), te će se ujedno predstaviti napori pojedinih organizacija i aktivističkih grupa civilnog društva za uvođenjem niskouglične tranzicije. Skup je otvoren za svu zainteresiranu javnost i svi su dobrodošli.

OKRUGLI STOL

**Crveno-zeleni
(ne)sporazumi:
transformacije
uvjeta društvene
reprodukcije i
emancipacije**

Sudjeluju: Kostas Loukeris, Bor Kirn, Yiannis Bornous, John Barry, Vladimir Lay, Denis Geto, Marko Milošević
Moderiraju: Vedran Horvat i Tomislav Tomašević
Ponedjeljak, 11.5. u 17.00 – 19.00

Sdubokom ekonomskom krizom u kojoj se nalazimo na površinu su isplivale i latentne napetosti između ekoloških i socijalnih zahtjeva koje se iscrpljuju mimo razumijevanja o mogućim savezništvima između zelenih i ljevice. Vrlo se često zahtjevi za zaštitom okoliša i smanjenjem pritiska na prirodu nalaze u izravnom sukobu s potrebom za zapošljavanjem ili daljnjom industrijalizacijom. Iz ekološke perspektive zahtjevi s beskonačnom eksploatacijom materijalnih resursa čine se neodrživi i sve nerazumniji zbog evidentnih granica rasta, a s druge strane ljevica nerijetko ekološke zahtjeve prepoznaje kao reformističke pokušaje održanja ili popravljivanja sadašnjeg ekonomskog sustava. U prostoru između tih i drugih razlika u interpretaciji prioriteta političkog bavljenja želimo pokrenuti raspravu između europskih i domaćih, zelenih i lijevih političkih aktivista i teoretičara o mogućnostima suradnje i savezništvima. I na prirodu i na rad i na ljude pritisak dolazi iz istog smjera, iz sadašnjeg nepravedno i neodrživo postavljenog sustava proizvodnje i potrošnje koji generira sve dublje društvene nejednakosti. Budući da je otpor prema tom modelu zajednički, a u borbi s njim postoje tek razlike u prioritetima, želimo otkriti je li s obzirom na klasnu pozadinu borbe oko prirodnih resursa i javnih dobara moguće stvoriti zajednički narativ oko najvažnijih političkih zahtjeva ljevice i zelenih.

PANEL

Ofenziva kapitala i bioekonomija TTIP-a

Sudjeluju: Dean Derežić, Marina Škrabalo, Hrvoje Radovanović, Mario Kikaš, Vedran Horvat te niz europskih gostiju iz srodnih inicijativa
Petak, 15.5., 10-17,00 Kino Müller

TTTIP (Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo) sporazum je koji predstavlja novu globalnu ofenzivu kapitala u svojoj najizraženijoj formi. Taj sporazum o slobodnoj trgovini između EU i SAD-a, o kojemu se pregovara u tajnosti, bez mogućnosti demokratskog odlučivanja i uvida javnosti, cilja ukloniti regulatorne barijere profitu multinacionalnih kompanija i uspostaviti novu institucionalnu arhitekturu koja to trajno omogućava. Putem tog sporazuma multinacionalne kompanije postavljaju se iznad država te im se omogućuje da ih tuže ako države zakonima ili regulacijama ometaju njihovu

maksimizaciju profita. Konkretne posljedice uključuju ne samo daljnje srozavanje radničkih prava, dokidanje regulativa o zaštiti okoliša i sigurnosti hrane nego i privatizaciju obrazovnog i zdravstvenog sektora itd. TTIP predstavlja krajnji oblik kapitalističkog napada na ostatke ostataka socijalne države, novi udar na javni sektor i globalno podčinjavanje kapitalu u vidu ekstremne liberalizacije i fleksibilizacije tržišta robâ i rada. Dok se iz poborničkih tabora soba kontinenta govori o povećanju životnog standarda i povećanju zaposlenosti, ekonomske analize kao i primjeri ovakvih sporazuma iz prošlosti (prim. NAFTA) ukazuju na to da će doći i do izrazitog porasta ne-

zaposlenosti i pada ili zemanarivog gospodarskog rasta. O TTIP-u se malo može čuti u *mainstream* medijima kojima je, kao ideološkom aparatu, cilj održati i perpetuirati *status quo*, odnosno kapitalizam kao globalni društveno-ekonomski sistem. Unatoč tome, diljem svijeta raste i otpor protiv TTIP-a od nevladinih organizacija, društvenih pokreta, inicijativa, lijevih i zelenih političkih partija, sindikata i lokalnih vlasti koji zajedno ukazuju na štetnosti i pogubnosti tog sporazuma. Na tom tragu i Subversive Forum ove godine kroz svoju platformu okuplja niz već aktivnih domaćih inicijativa koji zajedničkim snagama mogu mobilizirati građane Hrvatske i drugih europskih zemalja oko suprotstavljanja tom sporazumu i bioekonomskoj logici iz koje je nastao.

PANEL

**Zadruga, socijalno poduzetništvo
i uloga lokalne zajednice**

Sudjeluju: Rubes Levada, Anita Frajman Ivković, Edo Jerkić, Robert Pašičko, Maja Jurišić
Moderiraju: Igor Grozdanić i Maja Jurišić
Utorak 12. svibnja, 11.00

Tema ovog dijela foruma su zadruge i socijalno poduzetništvo u lokalnim sredinama. Ovo je nastavak uspješne radionice s prošlogodišnjeg foruma gdje smo se bavili energetske braniteljskim zadrugama. Drugi dio foruma obuhvaća ekipu iz Makemake i njihovu ekonomiju sreće u lokalnim zajednicama.

Ekonomija sreće ne teži zadovoljiti interes kapitala nego pojednostaviti život u lokalnoj zajednici i usrećiti svakog njezina člana. Pritom je važno da i članovi svojim ponašanjem i potrošačkim navikama doprinose stvaranju takvog sustava. Ovom rubrikom želimo vas potaknuti da postanete kritičniji i svjesniji potrošač, da učinkovitije koristite resurse i da dajete prednost proizvođačima iz vašeg susjedstva.

PANEL

**Financijalizacija
i financijska
kriza u zemljama
Jugoistočne
Europe**

Sudjeluju: Predrag Četković, Dubravko Radošević, Joachim Becker, Zoltan Pogatsa i Vladimir Cvijanović
Moderira: Vladimir Cvijanović
Utorak, 12.5. u 15.00 – 17.00

Povećana integracija postsocijalističkih zemalja jugoistočne Europe u globalni kapitalistički sistem učinila ih je osjetljivijima na cikličke karakteristike kapitalizma – financijalizaciju i financijske krize. Ekscesivna globalna likvidnost u kontekstu slobodnih kapitalnih tijekova pretila se na regiju, potpomognuta velikim stranim bankama koje su penetrirale tržišta. Rezultirajući ekonomski rast na početku tisućljeća pretvorio se u recesiju ili depresiju najkasnije do 2009. Značajan dio populacije završio je u neoptativim dugovima, mnoga su poduzeća postala nesolventna te javni budžeti preopterećeni dok mreže socijalne zaštite više nisu mogle zadržati povećavajuće stope siromaštva i socijalne ekskluzije. Prije nego su izgubile svoju privlačnost, investicije u nekretnine izmijenile su izgled javnih prostora, ostavljajući vidljive znakove u urbanim prostorima i drugdje. Ekonomski sistemi koji nisu bili bazirani na industrijalizaciji prošli su gore od drugih, dok su politike štednje posvuda samo pogoršale krizu, isušujući javne fondove te gurajući plaće prema dolje.

Ovim panelom htjeli bismo istražiti različite efekte financijalizacije (rasta važnosti i prevladavajućeg utjecaja financijskog sektora) i financijskih kriza u regiji jugoistočne Europe. Diskutirat ćemo ne samo o politikama koje su nas dovele do takvog stanja već i o onima koje će pomoći popraviti ga. Neke se vlade svojim ekonomskim politikama kao i nevladine organizacije tužbama bore nastojeći obrnuti financijalizaciju (definancijalizacija). U međuvremenu su neki drugi akteri, kao što su etičke banke, ušle u igru te su se javili inovativni socijalni modeli. Ali može li to biti dovoljno da zaustavi štetu i rekonstruira socioekonomske modele na načine koji su održiviji? Što progresivne političke stranke, sindikati, NVO-i i drugi socijalni akteri mogu naučiti iz ovih iskustava?

Subversive/PEN • Sublit caffe

Sajam angažirane književnosti

POETRY ALIVE! POEZIJA & SUBVERZIJA

Program Hrvatskog P.E.N. centra u sklopu Subversive film festivala 2015.
Petak 8. svibnja, 20.00 – 22.00

Veliko otvaranje programa PEN-a Poezija & Subverzija s čitanjem poezije: Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Nikola Petković, Tomislav Domović, Monika Herceg, Maja Hanić, Goran Čolakhodžić, Martina Vidaić, Luka Mavretić, Ana Brnardić Oproiu, Adrian Oproiu i gosti iznenađenja...

Subota
9. svibnja 12.00 – 14.00

okrugli stol Poezija & Subverzija: Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Tomica Bajsic i Nadežda Čačinović, predsjednica PEN-a.

Subota
9. svibnja 18.00 – 20.00

portreti pjesnika i čitanje uz video prezentacije: Tj Dema – Tanja Bakić; Lullea Lleshanaku – Alja Adam; Bei Ling – Senadin Musabegović. U čitanju sudjeluju Petra Svrtan i Ivan Colarić, studenti glume na ADU.

Subota
9. svibnja 20.00 – 21.00,

glazbeni performance Ivana Rushaidat & Matija Antolić izvode pjesme Toma Waitsa.

SUB.ART.CAFE'15.

PREKARIJAT vs. PLUTO&BIRO&KLEPTOKRACIJA

Četvrtak 7. svibnja, od 20.00, Dvorana Müller
Sudionici:
Tomislav Marković (Beograd)
Faruk Šehić, Ferida Duraković (Sarajevo)
Vlado Bulić, Branislav Oblučar, Nikola Tadić, Martina Vidaić (HRVATSKA)
Voditelj: Milan Rakovac

Bertolt Brecht: Politički nepismena osoba je toliko glupa da je ponosna i busa se u grudni govoreći kako mrzi politiku. Taj imbecil ne zna da se iz njegovog političkog neznanja rađa prostitucija, napuštena djeca, i najgori od svih lopova: loši političari, korumpirani i potkupljeni od strane lokalnih i multinacionalnih kompanija.

Pier Paolo Pasolini: E quanto al futuro/Ascolta i suoi figli

fascisti/ Che vellegeranno/ sulle navi della nuova preistoria. (Koliko o budućnosti/počuj njene sinove fašiste/što jedrit će/ na lađama nove prahistorije)

Miroslav Krleža: O, pasji sabore, ti laješ, a karavane idu,/i čuje se zveket orme, kopita i točkova škripa./Zaludu lajež tvoj svu pasju mržnju na prolaznike sipa,/svi prolaze i nestaju, a ti na lancu, kao sjena slijepa,/sudbinu čekaš da s tobom tu pod plotom pasji krepa.

Paul Verlaine: Bit će tako kobno kao da se mrije,/na licima suze od slatkoća plača,/smijeh prepun jecaja u lomu kotača,/dozivanje smrti da dođe što prije.

Stanislav Vinaver: Osvetiću

ljude: grozničavog pretka/ Zbunjenog potomka; u buncanju jetka/Rasplnut, razvejan opčinjen rod./ Razgaljenih snova nedozvanje bujno/Slomljenih poleta nadanje uzrujno/Odnosa i srži zaneseni sklop.

Nestale su ideje i misli. Uvrh piramide, kristalizacijom iz monetarne tekućine, posjela se kripto-tycoonska oligarhija: od 40 puta većih primanja nego njihovi radnici 1985. – do 400 puta 2015. To je jedini razlog krize. Zato su nestali radnici i intelektualci, zato se proletarijat prelio u prekarijat što grca na dnu piramide, u oceanu siromaštva. Ali, oceani rastu, i oni mogu prelići cijelu piramidu. Prelilo se ljudsko more u očajnički prekarijat.

POEZIJA & SUBVERZIJA

Program Hrvatskog P.E.N. centra u sklopu Subversive film festivala.

Ovih dana 147 ubijenih kenijskih studenata blijede kao crtica iz svijeta a milijuni koji marširaju na ugrozu etabliranog im poretka u njihovu dvorištu oglušuju se na tisuću izbjeglica koji su se u potrazi za boljim sutra u zadnje tri godine utopili u vodama Mediterana kao brodolomci na grebenu politike

Europske unije prema izbjeglicama.

Dok je Platon kao subverzivne elemente iz republike issterivao sve pjesnike osim onih koji veličaju bogove i nacionalne heroje, Picasso je govorio kako umjetnost i slobodu, poput Prometejeve vatre, treba ukrasti i koristiti protiv etabliranog poretka jer umjetnost je nešto subverzivno. Dok se negdje daleko još uvijek okrutno progone jedne, a politički zlorabi druge pjesnike, u podrumima knjižara oko nas knjige poezije prodaju se kao stari papir ili idu u reciklažu, u ruke strojeva, kao nepotrebna ekstravagancija ljudske mašte u vrijeme galopirajuće propagande koja ne trpi dijalog nego prikuplja istovjetne odjeke. Poezija je intimni dijalog pjesnika s čitateljem ili slušateljem bez kojega i ne postoji. Unositi poeziju u svakodnevni život prevođenjem i raznovrsnim manifestacijama tako postaje čin subverzije.

Koji sve oblici djelovanja poeziju danas čine živom? Što je subverzivno u poeziji naših dana?

Petak 20 - 22

veliko otvaranje programa PEN-a Poezija & Subverzija s čitanjem poezije: Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Nikola Petković, Tomislav Domović, Monika Herceg, Maja Hanić, Goran Čolakhodžić, Martina Vidaić, Luka Mavretić, Ana Brnardić Oproiu, Adrian Oproiu i gosti iznenađenja...

Subota 12 - 14

okrugli stol Poezija & Subverzija: Tj Dema, Bei Ling, Alja Adam, Lullea Lleshanaku, Tanja Bakić, Senadin Musabegović, Tomica Bajsic i Nadežda Čačinović, predsjednica PEN-a.

Subota 18 - 20

portreti pjesnika i čitanje uz video prezentacije: Tj Dema – Tanja Bakić; Lullea Lleshanaku – Alja Adam; Bei Ling – Senadin Musabegović. U čitanju sudjeluju Petra Svrtan i Ivan Colarić, studenti glume na ADU.

Subota 20 - 21

glazbeni performance Ivana Rushaidat & Matija Antolić izvode pjesme Toma Waitsa.

Tj Dema - Tjawangwa Dema

Tj Dema
- Tjawangwa Dema

(Gaborone, Botswana 1981.) pjesnikinja, urednica i kulturna aktivistica koja često nastupa u sklopu "Spoken poetry" programa u Njemačkoj, Zimbabweu, Indiji, SAD-u, Škotskoj i Francuskoj i sudjeluje u multimedijalnim projektima vezanim uz poeziju. Sudjelovala je u projektu "Crossing Borders" sveučilišta u Lancasteru i bila mentor inicijative "Power in the Voice" British Councila. Počasni je član sveučilišta u Iowi. Bila je predsjednica Društva pisaca Botswane, a trenutno vodi Sauti A&PM, umjetničku organizaciju baziranu u Botswani. Za svoj rad unutar književnih i umjetničkih zajednica u Botswani proglašena je "Voditeljem promjena" godine 2013. po izboru časopisa Arise. 2014. u St. Louisu proglašena je jednom od 40 najistaknutijih glasova ispod 40 godina.

Objavila je knjigu poezije Mandible 2014. u sklopu serije "Seven New Generation African Poets box". Živi u Gaboroneu gdje vodi i edukacijske projekte u školama, sabirnim centrima za prihvat izbjeglica i pritvorskim jedinicama.

Bei Ling

(Peking 1959.) kineski je pjesnik često spominjan u kontekstu glasovite grupe pjesnika poznatih izvan Kine kao "Misty poets." Izdavač i urednik časopisa Tendencije koji je osnovao u SAD-u nakon demonstracija na trgu Tiananmen 1989. Živio je u Bosto-

nu i New Yorku. Od 1998. putovao je u Kinu, Hong Kong i Taiwan, gdje sada većinom živi. Predsjednik je Neovisnog kineskog PEN centra, čiji je prijašnji predsjednik bio zatvoreni pjesnik i nobelovac Liu Xiaobo. 2000. u Pekingu Bei Ling zadržan je 14 dana u pritvoru Qinghe zbog optužbe za publiciranje ilegalnih tekstova. Nakon međunarodnog protesta, kažnjen je globom od 24.000 dolara i pušten. Na međunarodnim sajmovima knjiga traži dijalog sa službenim predstavnicima Kine, isto i često bezuspješno (kao što je to bio slučaj s London Book Fair 2012.) apelira na vlasti zemalja u kojima se održavaju sajmovi da ne prihvate zabranu nastupanja kineskim pjesnicima koji su politički nepodobni ili žive kao disidenti u drugim zemljama. Bei Ling je persona non grata u svojoj zemlji, a između ostalog, pisao je u svjetskim časopisima u zaštitu Liu Xiaoba i kineskog likovnog umjetnika Wei Weija. Osim šest knjiga objavljenih na kineskom, u SAD-u mu je izašla zbirka izabrane poezije u prijevodu Willisa Barnstonea.

Lullea Lleshanaku

(Elbasan, Albanija, 1968.) Pjesnikinja i filmska scenaristica. Njeni roditelji bili su u nemilosti represivnog režima tako da je odrastala gotovo u uvjetima kućnog pritvora. Jedna je od najznačajnijih pjesničkih glasova svoje generacije izišle iz kulturne pustoši ostale nakon nametnutog socijalističkog realizma u umjetnosti.

Lullea Lleshanaku

Studirala je književnost i filologiju u Tirani i pohađala MFA program u SAD-u. Sudjelovala je u međunarodnom književnom programu sveučilišta u lowi i Black Mountain instituta sveučilišta u Nevada. Radila je kao učiteljica, urednica književnog časopisa, i kao direktorica istraživanja u institutu za studije zločina komunizma u Albaniji. Radila je i kao scenaristica na televiziji, između ostalog napisala je scenarij za film o Musine Kolakari, za vrijeme Envera Hodže mučenoj i zatvaranoj albanskoj spisateljici i demokratskoj aktivistici, prvoj na listi značajnijih 50 slučajeva od osnivanja PEN-ovog Odbora za pišce u zatvoru.

Autorica je šest knjiga poezije na albanskom jeziku i šest knjiga poezije objavljene na engleskom, talijanskom, poljskom i njemačkom. 2000. godine osvojila je nacionalnu nagradu Srebrno pero, nagradu Kristal Vilenice 2009., a dobitnica je i nagrade na sajmu knjiga u Prištini i nagrade Kult za najbolju knjigu godine u Albaniji. Proglašena je i autorom godine na sajmu knjiga u Tirani 2013. Njena druga knjiga objavljena u SAD-u, *Child of Nature* (New Directions 2010.) i njena zbirka *Haywire: New & Selected Poems* (Bloodaxe Books, 2011.), objavljena u Velikoj Britaniji bile su u finalu nagrada za najbolje prevedene knjige. Pjesme joj se pojavljuju redovito u raznim časopisima i antologijama.

Senadin Musabegović

(Sarajevo, 1970.) Pjesnik i esejist. Studirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu, a studij nastavlja na Sienskom sveučilištu u Italiji gdje je diplomirao političku filozofiju. Tokom studija pohađa nastavu i na sveučilištima u New Yorku i Londonu. Doktorirao je u Firenzi na Europskom sveučilišnom institutu sa temom: "Rat - konstitucija totalitarnog tijela" u kojem, fokusirajući se na filmsku reprezentaciju tijela, na spomenike, rituale i državne svečanosti, analizira prijelaz iz ratne u totalitarnu estetiku. Kao gostujući profesor predavao je na više europskih i sjevernoameričkih sveučilišta.

Priče, eseje i poeziju počinje objavljivati u ratu. Objavio je tri zbirke poezije: "Udarci tijela" (1995.), "Odrastanje domovine" (1999.) i "Rajska lopata" (2004.), a pjesme su mu izvrštene u više svjetskih antologija poezije. Primio nagradu Planjax i nagradu Bosanskohercegovačkog društva pisaca. Prevođen je na engleski, poljski, talijanski, švedski, španjolski i arapski jezik.

Između ostalog, u Hrvatskom filmskom ljetopisu objavio je esej "Film i ideologija, totalitarizam i jugoslavensko socijalističko iskustvo," i esej "Pisanje o ratu" u Sarajevskim sveskama.

Alja Adam

(1976.) pjesnikinja, performerica i teoretičarka književnosti diplomirala je komparativnu književnost i sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučili-

šta u Ljubljani. 2007. doktorirala je s temom iz ženskih studija i feminističke književne teorije. 2003. je objavila pjesničku zbirku *Zaobljenost*, a 2008. zbirku *Zakaj bi omenjala Ahila*. Ove godine izlazi njena treća knjiga. Njezina poezija je prevedena na četrnaest jezika i objavljena u mnogim publikacijama i antologijama. Za svoj rad primila je više nagrada i nominacija. Zbirka *Zakaj bi omenjala Ahila* (Zašto bih spomenula Ahila) izašla je u španjolskoj ediciji E.d.a. libros (2011.) i na talijanskom u ediciji Mobydick (2009.). Uz poeziju objavljuje znanstvene članke, eseje i priče za djecu. Kao samozaposlena autorica živi i radi u Ljubljani, predaje na sveučilištu u Novoj Gorici i suradnica je SNG Opere i baleta u Ljubljani.

Tanja Bakić

(Podgorica 1981.) Kao pjesnikinja, esejistica, prevodilac i muzički kritičar do sada potpisuje osamnaest knjiga. Diplomirala je i magistrirala na anglističkoj katedri Filozofskog fakulteta u Nikšiću. Poezija joj je prevedena na više stranih jezika i predstavljena na književnim festivalima, rezidencijama i umjetničkim bijenlima širom Evrope. Autorica je britanskog izdavača Bloomsbury. Svoje stihove je čitala i u prestižnoj londonskoj galeriji Tate Britain, gdje je i govorila na skupu o Williamu Blakeu. Sudjelovala je u građenju zvučnog dijela biljne instalacije vodeće australijske eko dizajnerice, Tanje Beer, koja je u suradnji sa Cambridge Junctionom bila postavljena u Kući umjetnosti u Melbourneu. Urednica je crnogorskog izdanja međunarodnog festivala poezije "Palabra en el Mundo" (suosnivač Svjetskog pokreta poezije), sa sjedištem na Kubi, u Čileu i Argentini. Od strane međunarodnog žirija povjesničara umjetnosti bila je izabrana za crnogorskog predstavnik na Bijenalu umjetnika Evrope i Mediterana u Italiji, 2013. Grupa studenata glume u albanskoj akademiji umjetnosti izvela je performans inspiriran njenim stihovima. Njen esej *Cavafyjeva Itaka* objavljen je u Ateni u sklopu obilježavanja 150 godina od rođenja pjesnika C. Cavafyja. Posljednja knjiga koju je prevela na engleski jezik (zajedno sa Stephenom J. Manganom) je izbor iz poezije Mladena Loppara pod nazivom *The Arc of Finitude*.

Tanja Bakić

Škola suvremene

Socijalna dimenzija kulturne politike

8 - 14. 5. 2015.
Akademija likovnih umjetnosti (ALU) i dvorana Müller (kino Europa)
Karolina Hrga i Bernard Koludrović

Suvremene političko-ekonomske okolnosti promijenile su odnose u kulturnom polju i smjer kulturnih politika te dvojako utjecale na kulturno polje. Smanjivanje proračunskih izdavanja za kulturu primoralo je sve sudionike kulturnog polja na prilagodbu tržišnom modelu koji se ne može i ne smije u potpunosti nametnuti ovom sektoru. Vrijednosti koje baštinimo, vrijednosti koje su civilizacijski pomak a ne ideološki konstrukti, ne smiju biti zaboravljene – pogotovo kada s druge strane imamo argument mišića za kojima se povodi svaka ekonomija štednje.

Sjedne strane ne možemo suditi o vrijednosti nekog kulturnog dobra na temelju njegove utrživosti, no ne možemo tvrditi ni kako je apsolutno svako kulturno dobro nužno financirati javnim novcem. Imalo ozbiljna rasprava o trenutnom stanju kulturnih politika treba uzeti u obzir socijalnu nejednakost koju to stanje stvara, kao i socijalnu nejednakost koju bi mogla korigirati. Iste elemente moramo imati na umu i ako raspravljamo o mogućim smjerovima djelovanja.

Prekarni oblici rada i projektno mantranje postali su dominantan okvir unutar kojega djeluje većina kulturnih radnika. Argumenti tržišta i natjecanja koje stvara bolji proizvod smiješani su u ovom kontekstu i može ih iznijeti samo osoba kojoj je kulturni domet čitanje turističkih vodiča. Umjetnička vrijednost, kao i ona kulturna, nije proizvod industrijske trake i otuđenog ponavljanja naučnog pokreta, ona se (uglavnom) ne može stvoriti krajnjim obespravljivanjem i na-

metanjem socijalnog darvinizma – ona se mora njegovati i sustavno razvijati.

S druge smo strane suočeni s krizom organskih intelektualaca i nemogućnosti njihova prodiranja u sferu politike i upravljanja sustavom. Čak i kada se dogodi anomalija koja dopušta njezin ulazak, pritisak političke hijerarhije i promašene ekonomske politike, kako izvanjski tako i onaj koji s vremenom prisvojimo kao unutarnji, sprečava bilo kakav značajniji pomak. Kao jedan od uzroka prepoznavamo i nedostatak obrazovanja o javnim politikama među društveno-humanističkim studijima na kojima se stvara najveći dio budućih donositelja i provoditelja kulturnih politika. Kao odgovorni sudionici polja moramo omogućiti širenje znanja i vještina kreiranja kulturnih politika jer tek s informirane pozicije može doći odgovarajuća kritika i okviri drugačijeg djelovanja.

Sedmodnevna radionica predstaviti će niz tema koje obuhvaćaju spomenute probleme, ali koji dolaze iz različitih motrišta i pružaju kompleksniju perspektivu polja. Želimo postaviti analitički i kritički okvir rada i proizvodnih odnosa u kulturnom sektoru nakon provedbe (dijela) politika štednje te komodifikacije javnog sektora u svrhu reprodukcije kapitalističkog sustava. Ravnatelj Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža i bivši ministar kulture Antun Vujić predstaviti će probleme kulturne politike s razine donositelja, kao i odnos kulture i politike kao dvaju sektora koji se rijetko slažu. Odgovornost zakonodavca i izvršne vlasti često je bila nedovoljno osviještena s obzirom na stvarni kontekst.

Zbog toga je ključno sagledati i utjecaj zakonodavnog okvira na razini institucija i nezavisnih dionika, koje će predstaviti Jelena Milić iz Kastaškog kulturnog leta, jer se radi o komunikaciji koja je češće imperativna, no spremna na prihvaćanje sugestija iz polja. Renato Stanković s Odsjeka za kulturalne studije u Rijeci na promišljanje kulturnih politika primijenit će teorijski aparat koji olakšava kretanje "kulturnim" elementom, dok će Marko Kovačić s Instituta za društvena istraživanja predstaviti dimenziju javnih politika i njihova odnosa s kulturnim politikama. Osim toga, Kovačić će održati i radionicu o nomotehnici, koju smatramo ključnom jer otvara alate i diskurs zakonodavca budućim društveno-humanističkim stručnjacima – razumijevanje je prvi korak djelovanja.

Slovenski sociolog Primož Krašovec u svom će se predavanju osvrnuti na tendenciju ljevice da iz taktičkih razloga nedovoljno problematizira javni sektor kada ga brani od proračunskih rezova, mjera štednje te neoliberalne demoinizacije. Osim što predstavlja mješavinu strogih hijerarhija temeljenih na statusu, velikih nejednakosti u plaćama te klasističkih razdjelnica između formalno zaposlene jezgre i prekarno zaposlenih perifernih radnika, Krašovec će na primjeru javnih institucija u Sloveniji pokazati kako je realno postojeći javni sektor paradigmatičko mjesto proizvodnje neoliberalne ideologije i etike.

Ursula Huws, profesorica na Sveučilištu u Hertfordshiru, u predavanju o radu u globalnoj digitalnoj ekonomiji i sazrijevanju cybertarijata ukazat će na to da se s novim formama akumulacije kapitala pojavljuju i novi oblici rada, organizirani kroz online platforme preko kojih se lakše pristupa globalnoj rezervnoj armiji rada, a ispod radara su stavâ državne regulacije i zaštite zapošljavanja. Richard Seymour u svom će predavanju otvoriti raspravu o pogrešnim uporabama koncepta prekarijata kojim se pokušava označiti nova klasa u nastajanju te raspravu o tome kako je točnije govoriti o prekarnosti kao fenomenu koji proizvodi učinke duž cijele klasne stratifikacije, neovisno o sektoru rada.

Školu će sadržajno zaključiti rasprava o predloženim mjerama i prepoznavanju mogućih oblika njihove realizacije te javna tribina Modeli financiranja alternativnih medija na kojoj će urednici alternativnih medija Bhaskar Sunkara iz Jacobina, Dinko Kreho iz Zareza te Jernej Kaluža iz Radija Student govoriti o iskustvima institucionalnog i izvaninstitucionalnog financiranja medija u kojima djeluju. Dotaknut ćemo se i konkretnih problema svakog pojedinih medija (infrastrukturne potkapacitiranosti i prekarnosti rada u takvim uvjetima, distribucijskih problema itd.) te kritički osvrnuti na širu medijsku okolinu kao posljednicu kulturnih politika. ★

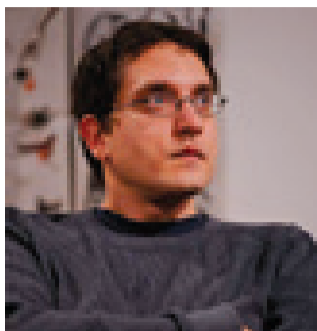
humanistike

Primož Krašovec

Kritika javnog sektora kao slijepa pjega ljevice

8. svibnja, 14.00 – 16.00

Pri prosvjedovanju protiv proračunskih rezova, mjera štednje i neoliberalnih demonizacija javnog sektora i njegovih zaposlenika, ponekad može biti taktički nužno zanemariti realno postojeće nejednakosti i nepravde unutar realno postojećeg javnog sektora. No ukoliko ljeвица nastavi zanemarivati takve probleme, riskira da njezin politički diskurs postane irelevantan, kako za zaposlenike u javnom sektoru, tako i za korisnike usluga javnog sektora. Neproblematiziranje javnog sektora bilo bi opravdano ukoliko bi javni sektor uistinu – kako to ljevičarska retorika pokatkad sugerira – bio oaza egalitarnog samoupravljanja, stabilnih radnih mjesta, pravednih uvjeta rada te univerzalnog osiguravanja nekomodificiranih javnih usluga. Upravo suprotno, realno postojeći javni sektor u Sloveniji mješavina je strogih hijerarhija baziranih na statusu, velikih nejednakosti u dohotcima i iz-

raženih klasolikih podjela između formalno zaposlene je-zgre i prekarnih radnika na periferiji. Nadalje, javne institucije u Sloveniji nisu samo laboratoriji prekarnog rada, već i glavni proizvođači neoliberalne ideologije i etike (osobito političke i obrazovne institucije, te institucije koje se bave socijalnim radom).

Neoliberalni diskurs i reformističke prakse utjecajne su i uspješne upravo zato što se temelje na stvarnim životnim iskustvima institucionalne inercije, ukorijenjenih statusnih nejednakosti te povećane marginalizacije i frustracije perifernih, prekarnih radnika u javnom sektoru. S druge strane, politički diskursi utemeljeni na idealiziranoj slici javnog sektora koja ne odgovara stvarnom iskustvu zaposlenih u javnom sektoru i korisnika usluga javnog sektora, osuđeni su na političku neučinkovitost.

Ursula Huws

Rad u globalnoj digitalnoj ekonomiji: sazrijevanje cybertarijata

10. svibnja, 14.00 – 16.00

Usvom izlaganju tvrdim da je globalna podjela rada od financijske krize 2007./2008. ušla u novu fazu tijekom koje je više tendencija, koje su već bile prisutne u prethodnom razdoblju, dosegle kritičnu točku. Nove industrije nastaju na temelju komercijalizacije javnih usluga, umjetnosti i kulture, biologije i društvenosti. Uz ove nove oblike akumulacije kapitala pojavljuju se i novi oblici rada, organiziranih putem *online* platformi, što omogućava pristup globalnoj rezervnoj armiji rada ispod radara državnih regulatornih sustava i sustava zaštite zapošljavanja. Ovakav razvoj događaja snažno utječe ne samo na kvalitetu rada već i na svakodnevni život.

Ursula Huws je profesorica na Sveučilištu u Hertfordshireu koja se bavi poljem rada i globalizacije. Također je urednica časopisa *Work Organisation, Labour and Globalisation* (Organizacija rada, rad i globalizacija). Istražuje i piše o promjenama u međunarodnoj podjeli rada još od 1970-ih, i otada je na tu temu objavljivala i predavala po cijelom svijetu. Trenutno predsjedava mrežom COST Action IS 1202, *Dynamics of Virtual Work*. Njezinu najnoviju knjigu, *Labor in the Global Digital Economy: the Cybertariat Comes of Age* (*Rad u globalnoj digitalnoj ekonomiji: sazrijevanje cybertarijata*) objavio je *Monthly Review Press* 2014. godine (vidi: <http://monthlyreview.org/books/pb4635/>)

Richard Seymour

Značenje pojma "prekarijat"

13. svibnja, 11.00 – 13.00

Zašto su naši životi danas toliko nesigurni? Što se dogodilo s poslijeratnim društvenim ugovorom? Zašto radnički pokret ne uspijeva preokrenuti njegovo propadanje? Pojam prekarijata u svojim dominantnim formulacijama pruža odgovor na ova pitanja. Njime se hoće reći da promjene na tržištima rada, u klasnim formacijama i društvenosti, znače da stara politika socijaldemokracije koja se primarno bavi pitanjima materijalne osnove radničke svakodnevice slabi, te da tradicionalna radnička klasa polako iščezava. Umjesto nje nastaje puno slojevitiji klasni sustav, u kojem je prekarijat (najprekarniji radnici, "klasa u nastajanju") u stanju radikalno pro-

mijeniti ravnotežu političkih snaga.

Dakle smisao koncepta *prekarijat* je strateški. Njime nam se nudi razumijevanje mogućih klasnih saveza i agencija kroz koje je progresivna promjena moguća. Međutim, ovako kako je trenutno artikuliran, on ne uspijeva poslužiti toj svrsi. Prekarijat je najbolje razumjeti kao interpelaciju koja naglašava i dotiče promjenjive uvjete rada i života različitih društvenih klasa i klasnih strata, a ne kao "klasu u nastajanju". U predavanju ću zagovarati navedeno stajalište, pokazujući pritom kako razumijevanje prekarijata reartikulirano na tom tragu može pomoći u formiranju radikalne, transformativne politike za 21. stoljeće.

JAVNA TRIBINA

Modeli financiranja alternativnih medija

Sudjeluju: Dinko Kreho (Zarez), Jernej Kaluža (Radio Študent, [ex] Tribuna), Bhaskar Sunkara (Jacobin) ...
14. svibnja, 17.00 – 19.00

Na javnoj tribini razgovarat ćemo s članovima uredništava alternativnih medija o različitim modelima financiranja, te otvoriti pitanja kao što su: infrastruktura na podkapacitiranost, prekarnost rada u takvim uvjetima,

problemi distribucije, uz kritičko osvrtnje na širu medijsku okolinu i recepcijski horizont za konzumaciju takvih medija. Usporedit ćemo različite medijske kontekste i vidjeti gdje se nalaze moguće točke preklapanja iskustva i institucional-

nog okvira potpore alternativnim medijima, te koje su moguće točke vaninstitucionalnog umrežavanja, a koje realne prepreke na putu da se to dogodi.

PANEL

Pojas Gaze danas – prepreke i mogućnosti za budućnost

U suradnji s Ministarstvom vanjskih i europskih poslova, Centrom za mirovne studije i organizacijom Pal-Think for Strategic Studies (Pojas Gaze)
Sudjeluju: Mkhaimar Abusada, Omar Shaban i Aed Yaghi
Kino Europa / četvrtak / 7. svibnja / 17.00 – 19.00

Okolnosti i problemi svakodnevice u izoliranom Pojasu Gaze nepoznanica su većini građana Hrvatske, a rijetke vijesti pružaju jednodimenzionalnu sliku uglavnom fokusiranu na nasilje, žrtve, razaranja. Osim "vanjskih" problema sa susjednim Izraelom i "unutarnje-vanjskih" sa Zapadnom obalom, malo znamo o političkoj situaciji, kompleksnim odnosima i utjecajima unutar Pojasa Gaze. Informacije o problemima i vizijama budućnosti koje imaju tamošnji građani i civilno društvo teško dopiru do nas. Koncept slobode drugačije se tumači i živi u tako sputanom društvu, a potrebe i problemi dodatno se generiraju kao posljedica raz/na/rušenog socijalnog i ekonomskog konteksta. Borba između političkih opcija kao i borba tradicionalizacije i demokratizacije izvor je unutarnjih tenzija, a i jačanja pluralizma. Opcije izgradnje mira, rekonstrukcije i razvoja društva pitanja su koja u slučaju ovog područja teže nalaze odgovore koji jamče trajnost. Civilno društvo, iako dugog staža, nailazi na mnoge prepreke i različite utjecaje. Tim povodom Centar za mirovne studije i orga-

nizacija Pal-Think for Strategic Studies iz Pojasa Gaze u sklopu ovogodišnjeg Subversive festivala dovode trojicu predstavnika civilnog društva iz Pojasa Gaze kako bi rasvijetlili situaciju te potaknuli na bolje razumijevanje konteksta i mogućnosti suradnje s domaćim akterima. Dolazak palestinskih stručnjaka financijski je omogućilo Ministarstvo vanjskih i europskih poslova u sklopu podrške razvojnoj suradnji. O političkoj, društvenoj i ekonomskoj situaciji u Pojasu Gaze govorit će analitičari i praktičari Mkhaimar Abusada, Omar Shaban i Aed Yaghi.

Panel je namijenjen upoznavanju s kontekstom te diskusiji o problemima i vizijama rješenja primjenjivima u Pojasu Gaze. Koje su mogućnosti rekonstrukcije traumatiziranog društva i ima li poveznica sa situacijom u RH; koja je pozicija civilnog društva i ima li utjecaj na politike; kako ih možemo podržati – neka su od pitanja koja će se tematizirati u raspravi. S obzirom na izoliranost Pojasa Gaze razmotrit ćemo kakav je utjecaj turbulencija na Bliskom istoku i doprinose li promjene političkog konteksta rješenjima.

OKRUGLI STOL

Palestina i Sirija u kontekstu modernog Bliskog istoka i rasta 'Islamske države'

Sudjeluju: Randa Kassis, Baha Froukh
Moderiraju: Demian Vokši i Bernard Koludrović
Kino Europa / ponedjeljak / 11. svibnja / 21.00 – 23.00

Prošla godina bila je jednodimenzionalna od turbulentnijih u modernoj povijesti Bliskog istoka. Rast "Islamske države" u Iraku i Siriji iznenadio je mnoge iskusne političke analitičare dok je par stotina kilometara južnije Izrael godišnji odmor proveo bombardirajući Pojas Gaze u još jednoj demonstraciji prekomjerne uporabe sile.

Ovogodišnji bliskoistočni panel Subversive festivala bavi se prošlogodišnjim događajima u žarišnim točkama te regije pokušavajući ih kontekstualizirati unutar šire geopolitičke analize cijele regije. Ključne točke rasprave vrtjet će se oko situacije u Siriji. Tamošnja situacija eskalirala je od sukoba između protuvladinih pobunjenika i vladinih snaga do komplicirane situacije s još jednim igračem – Islamskom državom, koja pak istovremeno djeluje u još jednoj državi, Iraku, dok realna situacija na terenu spomenute aktere cijepa na još više manjih sudionika od kojih svaki ima svoju

agendu. O kompliciranoj situaciji u Siriji slušat ćemo od ljudi koji i jesu proveli vrijeme na terenu.

S druge strane, palestinsko pitanje trn je u oku arapskog kolektiva. Palestinci ne samo da se bore za svoju vlastitu državu već su i palestinski izbjeglice, ne svojom voljom, uvučeni u regionalne sukobe poput Palestinaca u Jarmuku kraj Damaska koji su branili svoj izbjeglički kamp od naleta Islamske države. Posebno zanimljivi bit će osvrti na pokušaj stvaranja koalicije Hamasa i PLO-a neposredno prije eskalacije u Gazi u ljeto 2014., a i na koaliciju arapskih stranaka otprije nekoliko mjeseci koja je osvojila treće mjesto na izborima na kojima je pobijedio Netanyahuov Likud. Netanyahu sada nakon pobjede pokušava izgraditi vladu – hoće li se prikloniti ekstremnoj desnici i kako će se izraelski Arapi i Palestinci nositi s time, čut ćemo na Subversiveu.

Predavanje:

Wang Hui

Razgovarala: Bisera Fabrio

Danas, kada je Kina posve drugačije mjesto, u kojemu, dakako, vladaju velike socijalne razlike, a radnici su i dalje osjetljiva kategorija jer će u kineskim selima uvijek biti onih koji će dolaziti u gradove i raditi bez prestanka kako bi mogli poslati novac doma i svom djetetu i roditeljima omogućiti bolji život u konzumerističkom ludilu u kojemu najmnogoljudnija zemlja danas živi, Wang Hui pomaže javnim angažmanom, učenjem studenata da postoji svijet izvan blještavila i luksuza kojim su opčinjeni, pisanjem knjiga na temu Kine koje neprestano objavljuje. Prije samo mjesec dana izašla je njegova najnovija knjiga *Kina – od carstva do nacionalne države*, a već priprema novu analizu. Postoji velika šansa da o Kini ponovno bude govorio dogodine u Zagrebu...

– **Kako komentirate vlast Xi Jinpinga? Kineska vlada ima ambiciozan plan, novine su pune antikorupcijske kampanje, sada se spominje i vladavina zakona kao imperativ... Koliko je toga zapravo postignuto? U kakvoj se situaciji nalazi Kina?**

Ovo su vremena strašnih promjena, i dobrih i loših. Nikada ranije nisu se takve stvari događale. Kinesko vodstvo, vodstvo Komunističke partije, lani je izašlo s vrlo konkretnim programima i idejama za idućih deset godina. Ako sve to sažmemo, dva su glavna cilja koja žele ostvariti. Prvo, da prioritet ove administracije bude modernizacija strukture vlasti – a tu upada i priča o poštivanju zakona. I drugo, da tržišni mehanizmi imaju važniju ulogu. Ja sam to kritizirao, naročito ulogu tržišta jer mislim da posljedice mogu biti velike – protivim se sveopćoj privatizaciji, naročito zemlje. Zatim, Kina se nalazi i u situaciji intenziviranih međuetničkih tenzija i ako tržište bude jedini ili odlučujući kriterij, kako će se to prevladati? Kako će se prevladati nejednakosti koje će se stvoriti? Mislim da je to problematično. Čuo sam da su čak i neki ljudi iz vrha partije zbunjeni tom novom, odlučujućom ulogom tržišta jer ne znaju što ona zapravo znači i do koje će mjere ići. Vlasti su svjesne regionalnih razlika, svjesni su rastućih nejednakosti i međuetničkih trzavica, naročito na zapadu Kine. Znaju da moraju mijenjati politiku i ulagati više u ta područja. Ali to nije dovoljno, trebat će puno da bi se stvari mijenjale.

Ne propustite!

PREDAVANJE
Wang Hui

Moderira: Krešo Jurak
"Kina na početku i kraju svog 20. stoljeća"
Kino Europa / subota / 16.
svibnja / 19.00 – 21.00

Wang Hui (1959) je profesor na Odsjeku za kineski jezik i književnost na Sveučilištu Tsinghua u Pekingu. Njegova istraživanja usredotočena su na suvremenu kinesku književnost i intelektualnu povijest. 1989. godine sudjelovao je u studentskim prosvjedima na Tiananmenskom trgu. Bio je izvršni urednik (zajedno s Huang Pingom) utjecajnog časopisa *Dushu* od svibnja 1996. do srpnja 2007. godine. U svibnju 2008. godine, američki časopis *Foreign Policy* proglasio ga je jednim od 100 najutjecajnijih javnih intelektualaca u svijetu. Wang Hui je za svoj rad primio mnoge nagrade, a kao izvanredni profesor predaje na Harvardu, u Edinburghu, u Bologni (u Italiji), na Stanfordu, na UCLA-u, Berkeleyju, te na Sveučilištu Washington, između ostalih.

Kako prevladati nejednakosti ako je tržište odlučujući kriterij?

– **Koji su rezultati antikorupcijske kampanje u Kini u kojoj su istražene i smijenjene tisuće lokalnih političara?**

U usporedbi s tranzicijskim zemljama, naša je antikorupcijska kampanja nešto drugačija. Vrlo je ozbiljna ako je na primjer usporedite s antikorupcijskim kampanjama u nekim drugim zemljama poput Indije ili Rusije. Čak i u vrijeme ranije vlasti, letjeli su s funkcije ljudi koji su bili vrlo visoko, poput bivšeg gradonačelnika Pekinga ili Šangaja.

No nikada nije bilo toliko zamaha kao sada. Takvo nešto još nisam doživio. Kulturna revolucija bila je nešto drugo, ona je bila politička i radilo se o čistkama. Ovo je akcija kojom se skidaju s funkcija ljudi s vrha, sredina i lokalnih vlasti i to je zaista impresivno. I zaista je nužna jer otvara veliki prostor da se stvari uistinu dovedu u red. Neki su ljudi bili vrlo sumnjičavi prema akciji jer je razina korupcije golema i jer je ona bila dio čitavog mehanizma. Gotovo je nemoguće promijeniti cijeli sustav i korupcija je neizbježna. Ali može se dovesti do nekih manjih, prihvatljivijih granica. Alternativa ne postoji. Ne možete se razvijati ako imate toliku razinu korupcije u zemlji i logično je da je vlast udarila po njoj što je jače mogla.

– **Koliko su zabrinuti prosvjedima i onime što se**

događa u Hong Kongu? Boje li se da se ne preliju u ostale dijelove Kine?

Čitam vijesti svakog dana. Ali pitanje je kako ih shvatiti. Ni samim prosvjednicima nije jasno kako se postaviti u cijeloj ovoj situaciji. Imam puno prijatelja u Hong Kongu koji su dio te scene i ni njima nije posve jasno što i kako dalje. Naime, ovi prosvjedi vezani su uz ono što je počelo s pokretom *Occupy Wall Street*, a u kineskom slučaju još više su drugačiji od onih na Zapadu. Srž prosvjeda u Hong Kongu ima veze s ekonomijom, društvenim razlikama, tržištima i globalizacijom. Rascjep između bogatih i siromašnih u Hong Kongu je ogroman, život je za mlade ljude gotovo nemoguć, ne mogu si ništa priuštiti. Politika koju provode kako lokalna vlast u Hong Kongu, tako i centralna vlast u Pekingu ide u pravcu toga da se zapravo podržavaju krupni kapitalisti u Hong Kongu. Ljevica se pokušala baviti i marginalizirana je, čak i izolirana.

– **Imaju li ti prosvjedi ičeg zajedničkog s 1989. godinom?**

Jako malo. U Hong Kongu se drugačije živi negoli 1989. godine u Kini. Ovo je kriza neoliberalnog modela i naslijeđa kolonijalizma. Vođe prosvjeda otišli su u Veliku Britaniju po pomoć – optuživši je da je izdala Hong Kong, što zaista smatram ironičnim, ako ništa

drugo. Kolonijalizam se nikako se smije idealizirati. U Hong Kongu od šezdesetih nije bilo prosvjeda, ovo su prvi nakon svih tih desetljeća. Sada je politička energija pokrenuta po prvi put nakon primopredaje Hong Konga. Ranije je sve bilo administrativno ili zakonodavno pitanje, ništa nije bilo političko pitanje. Tada su se ljudi u Hong Kongu dosta konformistički ponašali. Nisu se uzrujavali dokle god je vladala kolonijalna vladavina prava. Nakon 1997. godine primopredaja je pustila političku energiju van i ljudi su postali nezadovoljni. U vrijeme dok su bili kolonija, nije bilo ni izbora, ni prosvjeda, i nisu se bunili. Sada kada im je Komunistička partija omogućila da imaju te slobode, i kada imamo jednu zemlju i dva sustava – sve je jako zbrčkano. Nije jasno tko ima kakav sustav; je li sustav u Hong Kongu kapitalistički i demokratski, a onaj u ostatku Kine socijalistički i nekapitalistički? Pa ne bi se baš tako moglo zaključiti. Ljudi u Hong Kongu su nezadovoljni i imaju se pravo pobuniti jer osjećaju da su sada gospodari svog društva. Oni su politički faktor. Ali njihova kriza nije uzrokovana Kinom i centralom vlasti, nego posljedica krupnog kapitala, kolonijalizma i onoga što je on ostavio. A pritom se ljudi iz Kine ne solidariziraju s onima u Hong Kongu koji su uvijek na njih

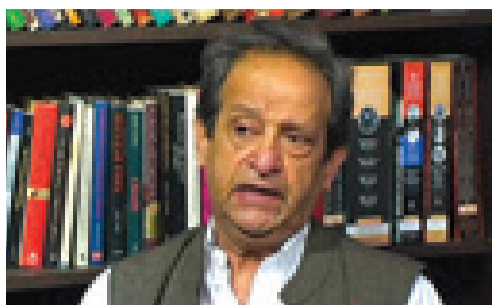
gledali kao na manje vrijedne, manje pristojne, manje "gospodske". U Hong Kongu je uvijek sve bilo samo biznis. I sada su upravo svi ti ljudi iz sektora biznisa protiv prosvjednika jer se oni osjećaju ugroženima. A Hong Kong je cijelo vrijeme model neoliberalizma. U početku su vlasti u Pekingu bile zabrinute zbog Hong Konga, ali vrlo kratko. Shvatili su da se nemaju zbog čega brinuti. U početku je postojala cenzura medija, ali više ne. Režim je shvatio da nema šanse da se prosvjedi preliju dalje.

– **Koje su mogućnosti za budućnost Hong Konga?**

Dvije su. Prva je da cijela Kina bude jednaka. Jer ljudi koji putuju u Hong Kong, a to čine sve više, tamo odlaze u šoping, pitaju se zašto im treba viza kada ulaze u Hong Kong, a jedna smo država. To će na kraju, po ovom modelu, i srušiti koncepciju jedne zemlje s dva sustava jer bi u ovom scenariju to značilo da nema viza, da Hong Kong mora plaćati poreze državi. Druga je pokušaj poboljšavanja sustava, onakvog kakav sada postoji i kompromis do kojega će morati doći jer se prvi model zasad ne čini mogućim.

Hong Kong možda treba malo socijalizma da bi riješio društvene nejednakosti koje postoje...

Iz intervjua objavljenog u *Globusu*, 28. listopada 2014. godine

Iz teksta Aijaza Ahmada

Islam, islamizmi i Zapad

“**O**no što danas zovemo al-Kaida u najboljem je slučaju labava mreža srodnih grupa s veoma slabim međusobnim vezama, iako su u invazije Afganistana i Iraka svakako dovele do velike ekspanzije takvih grupa i broja nezavisnih, samozvanih mučenika. Ogroman publicitet koji su im dali američki masovni mediji proglašivši ih “borcima za slobodu” podario im je globalni legitimitet i auru. U međuvremenu je zaboravljeno kako su islamistički džihadisti koje je SAD okupio u Afganistanu nekad zvali “mudžahedini” (oni koji provode džihad) te kako je predsjednik Reagan tijekom posjeta Ovalnom uredu njihove vođe predstavio kao moralne ekvivalente Očeva osnivača. Ostala dva velika doprinosa njihovoj popularnosti dala je Busheva administracija. Ponajprije tako što strašne događaje 11. rujna nije tretirala kao međunarodni zločin za koji preživjeli kriminalci snose individualnu i grupnu odgovornost, već kao “rat” protiv kojeg je kao čin odmazde pokrenut svjetski rat: Afganistan i Irak – čije vlade nisu imale nikakve veze s počinjenim zločinom – napadnuti su, ostalim zemljama u regiji prijetili su i nad njima vršili prisilu, a Izraelu su dali odriješene ruke u okupiranim teritorijima. Da su se s njima ophodili kao s kriminalcima u bijegu, koje traže ne samo SAD već sve svjetske sigurnosne agencije zadužene za provođenje zakona, uništili bi ih ili marginalizirali. Ali tretirajući ih kao partnere, sudionike u svjetskom ratu između civilizacija, znatno su im ojačali auru. Malo je ljudi u svijetu dotad čulo za Osamu bin Ladenu i samo su marginalni luđaci u nekim muslimanskim zemljama slavili rušenje Svjetskog trgovačkog centra.”

(...)

“Ovi ekstremisti su potpuno posvećeni islamu, ali zapravo slabo poznaju njegovu teologiju, a određene dijelove te teologije promatraju s nelagodnom. Ubijanje civila i samoubojstvo (dakle bombaši samoubojice) zabranjeno je u islamu. Stoga oni u hodu izmišljaju vlastite teološke doktrine kako bi opravdali to što u ime islama propovijedaju i čine upravo ono što islam zabranjuje. Zapravo nije ispravno nazivati ih fundamentalistima ili obnoviteljima islama. Oni su inovatori, ali ishodi njihovih inovacija nemaju toliko zajedničkog s nekim događajem ili razdobljem muslimanske povijesti, koliko s elitnim postrojbama revolucionarnih terorista u carskoj Rusiji. Isto tako, nedokučivo rigidan talibanski režim nametnut ratom razorenim Afganistanu u ime “iskonskog prorokova islama” najviše podsjeća na Pol Potov režim u podjednako ratom razorenoj Kambodži. Pozivanje na islam u prvom odgovoru pozivanju na komunizam u drugom. U oba slučaja imperijalističke agresije SAD-a u velikoj su mjeri doprinijele ratnom razaranju, traumatiziranosti čitavih nacionalnih kolektiva, potpunom uništenju društvenog tkiva i odsutnosti minimalno zajamčenih materijalnih uvjeta za održavanje svakodnevice, pripremvši teren pol potima i mullahomariama ovog svijeta.”

S engleskog za Up&Underground 2015. prevele
Dina Pokrajac i Nina Gross

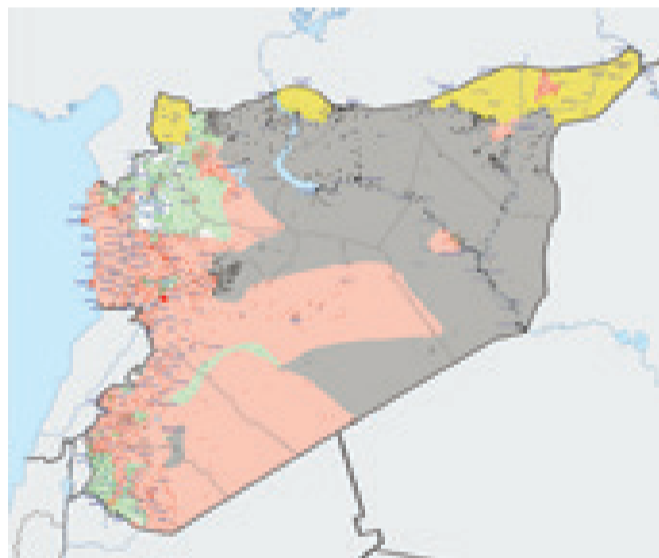
Izvor: 44. izdanje časopisa Socialist register iz 2008. naslovljeno “Global Flashpoints”

Budućnost Sirije, Palestine i Bliskog istoka u svjetlu nastanka ‘Islamske države’

Parada šijitskih paravojnih snaga u Bagdadu u ljeto 2014.

Izvor: dailymail.co.uk, AP fotografija

Trenutna situacija u Siriji na dan 24.4.2015.: crvena boja označava vladine snage, žuta boja označava Kurde, zelena boja označava pobunjenike, a siva boja snage ‘Islamske države’.

Izvor: Wikipedia, članak “Syrian Civil War”

Izraelsko bombardiranje Gaze u ljeto 2014.

Izvor: nbcnews.com

Demian Vokši

Na turbulentnom Bliskom istoku svaka nadolazeća godina izazov je za sebe. Geopolitičke specifičnosti stare desetljećima, naglašene konstantnim promjenama i uplitanjem vanjskih aktera u regiju polako su se nadograđivale kroz godine i godine, da bi u ljeto 2014. eksplodirale po još jedan put. U lipnju prošle godine ‘Islamska država’ je tamo završavala ofenzivu u iračkoj pokrajini Anbar pod vodstvom Abu Bakra al Bagdadija. S dobrim dijelom centralne i istočne Sirije te zapadnog i centralnog Iraka u rukama, ‘Islamska država’ bila je na vrhuncu svoje moći, osvajajući nova područja i konsolidirajući moć na već osvojenima. Proglasili su kalifat, sijali strah i trepet regijom, a kada su krenuli u ofenzivu koja je za cilj imala osvojiti, prvo okolicu Bagdada pa zatim i sam glavni grad Iraka, cijeli je svijet nervozno gledao kako će se priča rasplesiti.

Nekoliko stotina kilometara zapadno, ‘Islamska država’ bila je upletena u jedan sasvim drugi sukob. Sirijski civilni rat bio je u svojoj četvrtoj godini, razdirući zemlju i gomilajući žrtve. Do danas je taj broj narastao na 220000 mrtvih, 130000 nestalih, 5 milijuna izbjeglica unutar zemlje i još 3 milijuna izbjeglica koji su otišli iz Sirije. Ljudske žrtve nisu jedini problem; infrastruktura nekih gradova, pa i cijeli gradovi doslovno su srasnjeni sa zemljom i bit će potrebne godine da se obnove, a o kaotičnoj političkoj situaciji da i ne govorimo.

Situacija u Siriji došla je u medijsko svjetlo nekoliko puta. Prvi put krajem 2013. godi-

ne kada se Obama prijetio vojnom intervencijom zbog sirijske uporabe kemijskog oružja, a drugi put krajem 2014. godine kada je ‘Islamska država’ započela opsadu i napad na kurdski grad Kobane lociran sa sirijske strane sirijsko-turske granice. Za vrijeme tog napada u sliku je po prvi put eksplicitno ušla i Turska. Svijet je imao priliku gledati kako turski tenkovi ležerno stoje poredani na granici, ne poduzimajući apsolutno ništa dok snage ‘Islamske države’ osvajaju metar po metar Kobanea masakrirajući Kurde. U medije su pojačano počele curiti i informacije o izravnom turskom kupovanju nafte od ‘Islamske države’ i žmirenju na krijumčarenje nafte preko granice za prodaju na crnom tržištu, tako financirajući ‘Islamsku državu’. Zapad nije imao snage osuditi tursku poziciju prema Kurdima, koje su očito bili voljni ostaviti da umru prije nego što će im pomoći u borbi protiv islamista. Zato SAD nije imao problema lansirati još jednu intervenciju na Bliskom istoku u suradnji s lokalnim arapskim saveznicima.

Međunarodna upletenost u sirijski sukob nije započela zračnim napadima – bila je prisutna od samog početka. SAD i njegovi (regionalni) saveznici financirali su i trenirali sirijske pobunjenike, uključujući i al Nusru, al Kaidine igrače u Siriji. UN-ovi promatrači na Golanu svjedočili su izraelskoj pomoći pobunjenicima, članovima ‘Islamske države’ i al Kaide, tj. al Nusre. S druge strane, sirijska vlada dobivala je pomoć od svojeg glavnog saveznika u regiji, Irana, Rusije, te je u sukob uvela i libanonski Hezbollah koji je za taj potez primio mnogo kritika od svojih simpatizera u Libanonu. Zapadnjački stavovi varirali su ovisno o kontekstu situacije. Dok je Asad držao imperativ u sukobu, zapad mu je bio suprotstavljen. Kada je imperativ preuzela ‘Islamska država’, američkog državnog tajnika Johna Kerryja moglo se čuti kako govori o potrebi da se surađuje s Asadom. Stav međunarodne zajednice prema Siriji otpočetak je bio dvoličan. Priče o potrebi dovođenja demokracije u Siriju, da bi se zatim financirali nedemokratski elementi u opoziciji ne mogu se opisati nego kao krajnji cinizam.

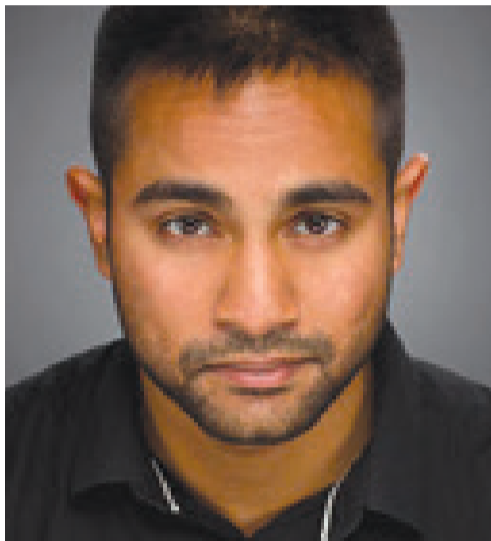
Malo južnije, Izrael, konkretno Benjamin Netanjahu bjesni po pitanju Irana. Iran je prijatelj Hezbollaha, a Hezbollah je nastao na ruševinama koje je Izrael proizveo u južnom Libanonu te je jedina lokalna vojna snaga voljna i do-

nekle sposobna suprotstaviti se Izraelu. To su vjerojatno mislile i paravojske u Gazi, uključujući i Hamas kada su se borile protiv još jednog izraelskog masakra prošlog ljeta. Eskalacija sukoba u Gazi i Zapadnoj Obali uništila je izgled za najavljenije ujedinjavanje Hamasa i PLO-a, a usput je i odnijela nekoliko tisuća života za vrijeme onoga što je nekima trebao biti godišnji odmor. Do današnjeg dana ni jedna kuća od tisuća uništenih u Gazi nije obnovljena, a humanitarna situacija postala je neizdrživa. Izraelska nehumana blokada je čvršća no ikada, a palestinski politički odnosi ne pokazuju znakove popravljivanja. Štoviše, kada je savjetnik predsjednika Abasa za vrijeme koalicijskih napada na Jemen predvođenih Saudijskom Arabijom tu istu koaliciju pozvao da izbombardira Gazu i istjera van Hamas, očito je do kojih je razina taj odnos degradiran. Dok se Palestinci prepiru tko je opraio više novca, Izrael nemilosrdno gradi svoja ilegalna naselja na okupiranoj Zapadnoj Obali i u okupiranom Istočnom Jeruzalemu. Svijet je time navodno zgrožen, ali očito nedovoljno zgrožen da išta poduzme. Razne su države počele priznavati Palestinu u granicama iz 1967. godine, ali nikoga zapravo nije briga što Palestinci efektivno vladaju s jedva 18% tog prostora. U međuvremenu dok Palestina propada, neki izraelski političari beskrupulozno dižu glas o opasnosti širenja 'Islamske države' u Palestini i Izraelu kao zadnjoj liniji obrane Europe od naleta islamista, iako je to van svake pameti. 'Islamska država' neće doći do Palestine, a kamoli do Europe, a broj Palestinaca koji se odlučio pridružiti Bagdadijevoj vojsci je zanemariv - jedva 70 pojedinaca.

Na kraju priče, pitanja koja si možemo i moramo postaviti mnogobrojna su. Kako je uopće došlo do situacija u Siriji i Palestini? Kako se one mogu i mogu li se uopće riješiti? Tko ih može riješiti? Je li potrebna vanjska intervencija? Je li možda vanjska intervencija pretjerana? Koje se sve igre igraju u pozadini, a da mi u Hrvatskoj to ne znamo? Informacije koje možemo dobiti s terena su dragocjene, a to je upravo ono čemu se nadamo ove godine na Subversive Festivalu. ★

Tekst u cijelosti pročitajte na portalu Slobodni Filozofski
<http://www.slobodnifilozofski.com/2015/04/demian-voksi-buducnost-sirije-palestine.html>

Zašto je američkom liberalizmu potreban socijalizam i obratno

RAZGOVOR

Bhaskar Sunkara

SSAD (Sjedinjene Socijalističke Američke Države)

Moderira: Marko Milošević
Kino Europa / srijeda / 13. svibnja / 21.00 – 23.00

Izbijanje tekuće krize kapitalizma nije dnu zemlju nije ostavilo nepromijenjenom, kako na ekonomskom tako i na ideološkom planu. U SAD-u, koji je cijelo jedno stoljeće bio bastion kapitalizma, njegova prva i zadnja crta obrane, i najžešći protivnik alternativnih društveno-ekonomskih modela, zadnjih godina dogodile su se na tom polju neke zanimljive stvari.

Prvo je pokret *Occupy Wall Street* pokrenuo i u fokus šire javnosti po prvi put u nekoliko desetljeća stavio pitanje samog kapitalizma kao poželjnog ili prihvatljivog ekonomskog sistema (i u tome naišao na odličan odjek), a nakon toga su aktivisti iz sindikalnog, akademskog i političkog sektora prešli u fazu jačanja borbe i širenja utjecaja među sve siromašnijim stanovništvom SAD-a.

Možda je najvidljiviji primjer ovih izrazito značajnih promjena socijalistički magazin *Jacobin*. U svega nekoliko godina došao je do, za socijalizam u SAD-u, impresivne brojke od preko 600.000 *online* pretplatnika, više desetaka tisuća pretplatnika na tiskane brojeve, i razinu utjecaja i citiranosti koja premašuje sva očekivanja.

O perspektivama za socijalističku politiku 21. stoljeća u SAD-u, primjerima i uspjesima na lokalnim razinama, o utjecaju *Jacobina* i sličnih pothvata na američko društvo, govorit će nam mladi urednik i pokretač *Jacobina* Bhaskar Sunkara.

Bhaskar Sunkara je osnivač i urednik magazina *Jacobin*, socijalističkog glasila iz New Yorka s 15.000 pretplatnika. Redovito piše za medije kao što su *The Nation*, *Vice Magazine* i *The Guardian*.

(Bhaskar Sunkara će također 14. svibnja u sklopu Škole suvremene humanistike sudjelovati na javnoj tribini Modeli financiranja alternativnih medija koja će se održati u dvorani Müller)

Bhaskar Sunkara

Američki demokratski socijalistički pokret trenutno obilježavaju kako korozivna unutarnja kultura tako i potpuno organizacijsko rasulo. Kada socijalisti i vrše nekakav utjecaj to se odvija pod okriljem lijevo-liberalnih skupina, poput Progresivnih američkih demokrata (Progressive Democrats of America). Riječ na "S" uglavnom se smatra smetnjom koju treba prikrivati. Osim što tu riječ koriste desničari kao taktiku zastrašivanja, podrazumijeva se da socijalizmu nema mjesta unutar američkog srednjostrujaškog političkog krajolika.

No, unatoč ovoj sumornoj slici, javljaju se znakovi da socijalizam još nije dokrajčen. Anketa koju je krajem 2011. proveo Pew Research Center pokazala je kako je više mladih Amerikanaca blagonaklono prema socijalizmu nego prema kapitalizmu. Čak i neki od štetnijih aspekata aktivizma kakav prakticira pokret *Occupy* ukazuju na radikalizam koji mu se nalazi u temelju. Čežnja za pravednijom ekonomijom koju su pokazivale pučke kuhinje u Parku Zuccotti ili žed za dubljom demokracijom koju su utjelovili plenumi pokreta *Occupy Wall Street*, odražavale su duboke aspiracije, iako su se te aspiracije tek površno i nakratko ostvarile. Pripadnici generacije koja je politički stasala nakon kraja Hladnog rata možda se ne etiketiraju nazivom "socijalisti", no ne poistovjećuju ga ni s gulazima i vojnim paradama.

Povratak u budućnost

Naravno, socijalizam je nekoć bio više od pogrdnog naziva – bio je stvarna politička sila koja je zastupala radikalnu demokraciju i egalitarnu preraspodjelu. 1912. godine, Socijalistička partija Amerike (Socialist Party of America) brojila je 118.000 članova i mogla se pohvaliti s 1200 izabranih državnih službenika, uključujući 79 gradonačelnika. Iako su radnici u ovoj zemlji svoje

zahtjeve formulirali jezikom ovdašnjeg kapitalizma i republikanizma u većoj mjeri od svojih europskih pandana, ipak su vodili istu klasnu borbu protiv svojih poslodavaca za bolje plaće i uvjete rada.

No ti se uspjesi mogu ponovno postići. U eseju naziva "The Welfare State of America" ("Američka socijalna država"), kojeg sam napisao s Peterom Fraseom za časopis *In These Times* u listopadu 2012., tvrdimo kako bi premještanje tereta socijalnih usluga sa saveznih država i gradova na saveznu vladu moglo učiniti socijalnu državu učinkovitijom, održivijom – i ključno – popularnijom. Ukazali smo na društvene aktere čiji bi se interesi mogli uskladiti s takvim programom – politička glasačka tijela poput radništva, koja bi, kada se mobiliziraju, mogla doprinijeti uspostavi nove ere američke socijalne demokracije.

Naš prijedlog nije bio inspiriran nostalgijom za poslijeratnim razdobljem – čežnjom za ugodnijim i blažim kapitalizmom kakav smo imali ranije. Niti smo napustili izvornu socijalističku viziju postkapitalističkog društva. Umjesto toga sugerirali smo da bi određene reforme, jednom kada se uspostave, istovremeno unaprijedile uvjete života radnih ljudi u neposrednoj sadašnjosti te pripremile teren za fundamentalnije strukturne promjene u budućnosti. Za razliku od onih ljevičara koji vjeruju da se stvari moraju pogoršati prije nego postanu bolje, mi tvrdimo da će ljudstvu 'sljedeće ljevice' biti potrebni kako samopouzdanje koje dolazi s pobjedama postignutima u srednjem roku tako i materijalna sigurnost koju omogućuje izdržljiva sigurnosna mreža, prije nego li učini bilo kakve snažne pomake prema fundamentalnijoj društvenoj promjeni.

Odbijatelji slijeva, tehnokrati zdesna

Takav je proces nezamisliv bez ljevice koja bi bila spremna uhvatiti se u koštac s liberalizmom, no trendovi u ovom pogledu ne obećavaju.

Osebnija varijanta anarhizma, koja je prevladavala dok je pokret *Occupy* bio aktivan, u svoje je redove privukla mnoge mlade aktiviste. Njihov veliki plan za svjetsku promjenu glasi: Odbijmo preuzeti vlast. Izbjegavajmo politiku. Okupirajmo skvotove i 'oslobodimo prostor'. Slavimo kolaps liberalizma i nadajmo se kako će nešto bolje izrasti iz ruševina.

S obzirom na današnju političku klimu razumljivo je kako mnogo radikala odlučuje optirati za hermetičnu čistoću i zauzimanje 'lajfstajl' stava. Tijekom protekla tri desetljeća Demokratska stranka okrenula se u smjeru koji je još više prokorporacijski. Clinton je, a ne Reagan, bio taj koji je uspio progurati reformu koja je smanjila izdatke za socijalnu skrb; Obama je, a ne Bush, bio taj koji je ugrozio budućnost *Medicarea* (sustava djelomičnog zdravstvenog osiguranja za starije od 65 godina i osobe s invaliditetom, op. prev.). Unatoč tome, većina se tradicionalnih liberala protivila takvim politikama. Ključna je ta distinkcija između, s jedne strane, tehnokratskih elita u koaliciji lijevog centra ustrajnih u namjeri da upravljaju uzmakom socijalne države i, s druge strane, liberalnih aktivista koji bi htjeli da se uspjesi *New Deal*a i Velikog društva (programa progresivnih socijalnih reformi koje je proveo Lyndon B. Johnson, op. prev.) obrane i prošire. Uostalom, liberali koji se drže vjere u socijalnu državu predstavljaju presudan dio bilo kakve široke lijeve koalicije protiv mjera štednje.

Američka socijalna država nastala je kao rezultat specifičnog historijskog momenta; njezina ideološka arhitektura poduprta je *New Dealom* te iskustvom visoko koordinirane ekonomije iz ratnog razdoblja 1940-ih. Još važnije, ona se pojavila tijekom obilja poslijeratnog ekonomskog booma, uz pomoć masovnog radničkog pokreta koji sada, 2013. godine, ne pokazuje nikakve naznake da će ponovo oživjeti i steći svoju nekadašnju slavu.

Različiti načini na koje liberali procjenjuju ovu povijest otkrivaju zanimljive lome u liberalnom taboru. S jedne se strane nalaze liberali orijentirani prema radništvu, koji su u pravu kada čežnu za ekonomskom sigurnošću prošlih vremena i nastavljaju sanjati kako će se jednoga dana obećanje liberalizma kakav je bio sredinom 20. stoljeća ostvariti u formi robusnije industrijske demokracije. Na drugoj su strani oni koji su se svrstali uz profesionalnu liberalnu klasu *policy-makers*, poput Ezre Kleina, kolumnista *Washington Posta*, koji je u tekstu iz 18. siječnja 2013., naslovljenom "Nakon 'kraja liberalizma glomazne države'", napisao: "Progresivni projekt izgradnje prikladne socijalne države prepušta mjesto više tehnokratskom poslu financiranja i upravljanja istom." Stoga, iz te perspektive, postojeća

Jedini način na koji socijalisti mogu ponovo zadobiti političku relevantnost jest da uđu u realistični angažman i konfrontaciju s politikom kakva je danas

sigurnosna mreža mora biti podrezana i inovirana kako bi se mogla uskladiti sa zahtjevima globalizirane ekonomije.

Ovi liberalni tehnokrati nisu idioti. Njihovo razumijevanje strukturnih temelja ekonomske krize iz 1970-ih, koja je uvelike preokrenula tok američke socijalne demokracije i potaknula naglo jačanje neoliberalizma, sofisticiranije je od onog koje imaju njihovi kolege na radničkoj ljevici. Međutim, upečatljiv je raskorak između aspiracija koje imaju oni koji zagovaraju i donose liberalne politike te glasačkih blokova na koje se oni politički oslanjaju. Taj raskorak socijalisti mogu iskoristiti. Beskrvna studioznost liberala iz Washingtona – skupa autoriteta koje se promiče kao one koji su “ljudi s idejama” u američkom liberalizmu – predstavlja priliku ljevici da nanovo izgradi odnos sa širim progresivnim pokretom, s publikom koja glada za alternativama mjerama štednje.

U zemlji čuda

Kroz rad u zajednici i agitprop današnji će demokratski socijalisti morati zagovarati popularnu analizu i iskazati organizacijske talente koji su vđinamičniji od onih koje liberalizam može ponuditi. To znači da će trebati otvoreno djelovati pod socijalističkim barjakom, prokazati kapitalizam kao društveni sustav koji pogoduje malobrojnoj manjini na račun svih ostalih i organizirati se unutar zajednica, škola i radnih mjesta s ciljem da se dovede u pitanje i suprotstavi strukturama i odnosima koji dominiraju našim životima. To će značiti i stvaranje partija i organizacija različitih od onih koje trenutno postoje na američkoj političkoj sceni, takvih koje istovremeno nisu odvojene od življene stvarnosti običnih ljudi.

Jedini način na koji će socijalisti ponovno steći političku relevantnost jest kroz realističan angažman i konfrontaciju s politikom kakva je danas. A to uključuje i to da se zaprlja te napravi kompromise – da se obrati liberalima kao prijateljima i saveznicima – no da se istovremeno ne izgubi iz vida potrebu za odlučnim transformiranjem političkog okvira izgrađenog na autodestruktivnom i moralno nepodnošljivom načinu proizvodnje.

preveo Martin Beroš

Tekst je izvorno objavljen u časopisu *In These Times* 29. travnja 2013. godine. www.inthesetimes.com/article/14873/lean_socialist
Tekst u cijelosti pročitajte na portalu Slobodni Filozofski <http://www.slobodnifilozofski.com/2015/04/bhaskar-sunkara-zasto-je-americkom.html>

Up&Underground

Subversive Festival 2015.

PROSTORI EMANCIPACIJE – MIKROPOLITIKE I POBUNE

Žarko Paić

Živimo u doba totalne mobilizacije kognitivnoga kapitalizma korporacija, vladavine tehnološke i novim načelima konstrukcije života u umjetnim svjetovima te stvaranja svjetskoga poretka u kojem umjesto ravnoteže moći nastaju oblici kaotičnih i hibridnih političkih poredaka. Umjesto logike ili-ili koja je određivala moderno doba svjetske povijesti sve do kraja 20. stoljeća, na djelu je logika i-i u kojoj sve postaje moguće. To je ono čudovišno, jer je mogućnost čak i obnove totalitarnih poredaka u globalnome svijetu korak do aktualizacije stanja. Već duže vrijeme se vjera u kraj povijesnoga smisla ideje nacije-države dovodi u pitanje. Posvuda svjedočimo obnovama ideološke legitimnosti koncepta države u novome kontekstu umreženoga kapitalizma, na njegovim rubovima i u samoj jezgri poretka, a razlozi takvoga stanja proizlaze iz nedovršene povijesti modernoga svijeta. Kolonijalizam i imperijalizam samo su izvanjski politički okviri ove borbe za emancipaciju naroda od izravne ili neizravne hegemonije. U pitanju je dakle nova emancipacija koja očigledno ima karakter ekonomsko-političko-kulturalne borbe za identitet nacije, vjere, osobe, dok klasno-socijalno ustrojstvo borbe bez jasne vizije prevladavanja kapitalizma postaje tek mikropolitikom neuspjeloga otpora.

Što je emancipacija u političkome diskursu od Marxa do Ranciera, Laclaua i Badioua? Je li to tek stvar “marksizma” i njegovih novijih teorijskih inačica od lakanovske psihoanalize, do različitih pokušaja obnove frankfurtske kritičke teorije i njoj srodnih analiza kulturnih deformacija kapitalizma danas? Je li emancipacija nešto više od politike događaja koja se svodi na oslobađanje od jednog načela diskriminacije i neslobode da bi se zajamčila autonomija političkoga subjekta djelovanja u složenim postliberalnim političkim porcima zapadne demokracije ili je posrijedi mnogo širi kon-

cept političke borbe danas? Možemo li taj problem samo svesti na političko područje djelovanja, a izostaviti ekonomiju i raznolike kulturalne, čak i estetske fenomene drukčijeg odnosa prema svijetu?

Dva su moguća odgovora na pitanje o subjektu (revolucije) i njezinoj (ne)mogućnosti u današnjem svijetu. Samo je po sebi jasno da su time moguća i dva različita subjekta izvedbe onog što označava događaj totalne i radikalne promjene metafizičkoga sklopa povijesti.

(1) Subjekt revolucije jest ono što je uvjet mogućnosti nastanka “subjekta”, a to može biti samo ono što je bez temelja u bilo čemu izvanjskome i transcendentalnome bez obzira na to bio to Bog ili njegovi sekularni nadomjesci od naroda do čovječanstva. Bestemeljna jest sloboda kao događaj prekida s kontinuitetom povijesti. Sve su druge ideje izvedene iz nje od iskona grčke demokracije do danas. Jednakost pritom ima odlučno značenje za političku revoluciju moderne. Ne radi se samo o izjednačavanju nejednakosti u sferi bogatstva društva nego o sprečavanju kvarenja i erozije demokracije u oligarhijsku vladavinu. Nakon 1989. godine i kraja realnoga socijalizma ideja jednakosti prokazana je kao put u ekonomsko siromaštvo i “politički monoteizam”, da se poslužimo Lévinasovim izrazom za dokućanje razlika u mišljenju. Imajući sve to u vidu, može se jednostavno zaključiti da su sve “revolucije” nakon 1989. godine u svijetu političke revolucije protiv:

(a) autokratskih poredaka vladavine i

(b) oligarhijskoga načina upravljanja državom i društvom na temelju sprege korporativnoga kapitalizma i političkih elita vlasti.

Političke su revolucije u doba kasnoga kapitalizma unutar i izvan prostora kontrole tzv. zapadnjačke civilizacije, od *Arapškoga proljeća* i dalje, sve drugo a ne radikalan i totalan događaj promjene “svijeta”. O tome svjedoče obrati nakon svrgavanja s vlasti totalitarnih i autokratskih vođa. Tada umjesto temeljnih vrijednosti modernoga svijeta sadržanih

u *Deklaraciji o pravima čovjeka i građanina* Francuske revolucije u središte dolaze vrijednosti nacije, kulture, rase, religije. Političke revolucije posttotalitarnoga doba završavaju kao politike identiteta. To znači da su to tek promjene vrijednosnoga sklopa kulture, a ne radikalne i totalne politike promjene “svijeta”. Subjekt bez događaja istog je ranga kao i sloboda bez moći.

Francuski sociolog Gabriel Tarde uvidio je još početkom 20. stoljeća kako proces racionalizacije u industrijskome kapitalizmu stvara novu formu masovne ravnodušnosti prema javnome/zajedničkom prostoru demokratske politike. Preobrazba građanske javnosti u masovnu publiku insceniranoga događaja nezadrživo smjera stvaranju “praznine” u vrijednosnome poretku. Diktatori u doba postdemokracije mogući su zato što društvo postaje masom, a masa vladavinom mediokriteta u doba medijske konstrukcije događaja.

2) Subjekt revolucije ne nalazi se više u onome što je bila Marxova dedukcija pojmova iz Hegelove dijalektike preokrenute na zbiljskome tlu materijalističke povijesti. Umjesto proletarijata koji sam sebe dokida time što se realizira u apsolutnome radu strojeva, pojavljuje se nadomjesni subjekt neoliberalnoga globalnoga kapitalizma – *prekarijat*. Kao posljedica korporativne strategije kapitala u stvaranju “nove zemlje” i “novoga naroda” visokobrazovana klasa nezaposlenih ne može biti ništa drugo nego ono što stvarno i jest. A to je privremeno stanje dispozicije za hvatanje aksiomatskoga stroja globalnoga kapitala u njegovu fluidnome tijeku mreža i kôdova. Fluidnost tijekova kapitala odgovara privremenosti zaposlenja. Tegoban život u sjeni vladavine tehnološke i krvavih etnokulturalnih ratova postaje glavnom oznakom globalnoga poretka kapitala bez rada.

Pojmovi kao što su *ekonomska globalizacija*, *politički neoimperijalni poredak liberalne demokracije* i *različitih autokratskih režima* (Rusija, Kina, Indija) te *kulturni nomadizam* nisu autonomna područja života. Ono što ih povezuje u sustav jest vladavina mreže (*network*). No čitava se “priča” odvija kao u današnjim teorijama složenosti i emergencije: samoorganiziranje, prelazak sustava iz središta na rub i obratno, rekonfiguracije od “nižega” do “višega” reda,

modeli optimalne kontrole, upravljanje okolinom na temelju kibernetičkih predviđanja učinaka. To vrijedi za sve ekonomske relokacije kapitala iz jedne u drugu zonu svijeta, a učinci su uvijek nelinearni. Ratovi koji se danas vode u globalnome poretku nisu svjetski ratovi. Ali nisu više ni strogo regionalni sukobi iako se čini naizgled da ratuju nacije-države. Umjesto te klasične zastarjele sheme, sve se zbiva u povratku političkome islamu, odnosno ekstremnoj ideologiji “oslobodjenja” od Zapada. Formalno ona ima značajke nacionalnoga pokreta protiv kolonijalizma Zapada. No to je samo drugi, brutalni i okrutni zahtjev za autokratskom diktatorom u ime islama (političke religije).

Foucaultov teorijski model u analizi neoliberalizma kao nadzornoga društva kao suvremenoga *vladanja* (*governmentalité*) čini se da otvara mogućnosti drukčijeg pristupa kritici ne samo neoliberalizma u ekonomiji, politici i kulturi nego i cjelokupnoga sustava ideja i praksi globalitarnoga doba od vodećih mahom neomarksističkih kritika. Thomas Lemke pregledno je sažeo dva glavna smjera tih kritika. Prvo, neoliberalizam se razmatra kao manipulativno “lažno znanje” društva i ekonomije koje valja prevladati emancipacijskim projektom pomoću istinske znanosti. Ovo je stav neomarksističke kritike ideologije. Drugo, prevlast ekonomije nad politikom u neoliberalizmu odgovara dualizmu kapitalizma i suvremene države, gdje se država pojavljuje u ulozi političke deregulacije “prirodnih” procesa tržišnih mehanizama u svemu što je dosad pripadalo državi. Ovdje je kritika neoliberalizma samo drugi način nostalgije za zlatnim dobom nacionalne-države.

No umjesto nostalgije za prošlošću, vrijeme je sazrelo za radikalno promišljanje:

- novih pristupa problemu emancipacijskih praksi i mikropolitika u globalnome poretku kognitivnoga kapitalizma;
- fenomena ideološke konstrukcije nacionalnih pokreta kao “političkih religija” – ekstremni odgovori na neoimperijalni poredak Amerike i Zapada;
- određenja prostora emancipacije unutar ideoloških aparata i dispozitiva moći države, nacije, kulture;
- analize odnosa između nove informacijske ekonomije, korporativnoga upravljanja društvom i strategija prevladavanja jaza između politike otpora i kulture subverzije.

Časopis UP & UNDERGROUND će u broju za 2015. godinu stoga ekstenzivno otvoriti cijeli niz novijih pristupa ovome tematskome sklopu problema.

Autori: Max Scheler, Bjung Chul-Han, Ellen Meiksins Wood, Ernesto Laclau, Ray Brassier, Aijaz Ahmad, Žarko Paić, Richard Seymour, Boris Gunjević, John Milbank, Vivek Chibber, Lise Vogel, Leonardo Kovačević, Katarina Peović Vuković, Ruth Sonderegger, Paul Patton, Nick Hewlett, Marijan Krivak, Frédéric Lordon, Judith Butler, Bernard Aspe.

9 771352 512004

#27/28 • Zagreb, 2015.
cijena 200 kn

UP&UNDERGROUND

- ★ Max Scheler
- ★ Bjung Chul-Han
- ★ Ellen Meiksins Wood
- ★ Ernesto Laclau
- ★ Ray Brassier
- ★ Paul Patton
- ★ Nick Hewlett
- ★ Ruth Sonderegger

- ★ Marijan Krivak
- ★ Katarina Peović Vuković
- ★ Richard Seymour
- ★ Aijaz Ahmad
- ★ Žarko Paić
- ★ John Milbank
- ★ Boris Gunjević

- ★ Leonardo Kovačević
- ★ Bernard Aspe
- ★ Frédéric Lordon
- ★ Vivek Chibber
- ★ Judith Butler
- ★ Lise Volgel

uz potporu

spozori

Medijski pokrovitelji

partneri

